

Akta van de
Landelijke Vergadering
van de
Nederlands Gereformeerde Kerken
te Dronten
1988

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Akta

Akta van de Landelijke Vergadering van de Nederlands
Gereformeerde Kerken te - 1981/82 - -
[Amsterdam : Buijten & Schipperheijn]

Akta 1988

Met reg.

ISBN 90-6064-705-X

SISO 265.9 UDC 284.2(492) NUGI 631

Trefw.: Nederlands Gereformeerde Kerken ; jaarboeken.

Voorwoord

De uitgave van deze Akta sluit wat de opzet betreft nauw aan bij die van Enschede 1985/86. Dat betekent, dat er van elk van de zes zittingen verslagen zijn gemaakt, die telkens op de eerstvolgende zitting zijn vastgesteld.

Van de laatste zitting is het verslag aan de afgevaardigden rondgestuurd voor commentaar. Overeenkomstig de machtiging door de vergadering (punt 55, pagina 23) is dat verslag vastgesteld door het moderamen.

Vervolgens zijn deze verslagen verkort voor weergave in deze "Akta". De openingswoorden, de appels-nominaal en een aantal andere vaste punten zijn weggelaten. Ook is de weergave van de besprekingen sterk bekort. Daarbij is niet zozeer een beschrijving gegeven van wat alle afgevaardigden gezegd hebben. Veeleer is geprobeerd om een goed beeld van de gevoerde bespreking te geven. Uiteraard is daarbij de meeste aandacht besteed aan meningen die uiteindelijk tot de genomen besluiten bijgedragen hebben.

Intussen is wel de nummering van de oorspronkelijke verslagen aangehouden. Daardoor is die nummering in deze uitgave niet doorlopend.

De bijlagen zijn slechts weinig ingekort. De meeste commissie-verslagen werden integraal opgenomen. Ook is de *code* vermeld, die de verschillende rapporten tijdens de vergadering hadden.

Door de nummering van de punten uit de verslagen en de codering van de commissie-rapporten is het voor geïnteresseerden mogelijk om de volledige tekst op te zoeken. We verwijzen daarvoor naar de Landelijk Archivaris, de heer D. Smits, Koekoekstraat 25, 3136 XP Vlaardingen.

Een trefwoorden-register en een inhoudsopgave zijn achterin deze uitgave opgenomen.

We hopen, dat deze uitgave een goede ingang van de genomen besluiten in de kerken zal dienen. Geve God zijn zegen over de uitwerking van het besprokene.

Namens het moderamen van de L.V. Dronten 1988,

W. Smouter, 1e scriba.

Rijswijk, maart 1989.

Akta van Dronten 1988

Eerste zitting - 19 maart 1988

1 Opening.

Namens de roepende kerk van Dronten opent ds. H. Schuurman de Landelijke Vergadering 1988. Hij laat zingen Psalm 125 (nieuwe berijming) en leest Filip. 1: 3-11.

Naar aanleiding daarvan herdenkt hij prof. dr. H.J. Jager, die op 25 januari van dit jaar overleed. Bij het gelezen schriftgedeelte zei prof. Jager destijds op college: "in de liefde komt het geloof tot zijn vrucht. Het is de grondhouding der gelovigen". Het gaat daarbij niet om 'liefde die blind is', maar om de wisselwerking van inzicht en liefde. Die twee zijn ook op de landelijke vergadering onmisbaar, aldus ds. Schuurman.

Na voorgegaan te zijn in gebed memoreert hij ook het overlijden van drs. D.J. Buwalda, docent Nieuwe Testament te Kampen, op 14 april vorig jaar. En verder de predikanten ds. A.H. Algra, ds. K. Doornbos, dr. B. Jongeling, ds. W. Scheele, ds. B. Geuchies en ds. G. Mul. Elk van hen typeert hij in het kort, en naar aanleiding van de inspanningen die ds. Mul bij zijn leven besteed heeft aan de contacten met de Christelijke Gereformeerden noemt hij ook prof. dr. J.P. Versteeg, die èn voor de jongere generatie predikanten èn voor de contactoefening met de Christelijke Gereformeerden zo veel heeft betekend.

2 Afvaardiging

Ds. Schuurman vergelijkt de presentielijst met de officiële lijst van afgevaardigden (*bijl. 1*) en constateert dat alle regio's vertegenwoordigd zijn door primus- of secundus- afgevaardigden, met dien verstande dat van de regio Zuid Nederland slechts twee en van Noord Nederland drie afgevaardigden aanwezig zijn. Dit betekent, dat totaal 44 stemhebbende afgevaardigden aanwezig zijn, plus de vertegenwoordigers van Utrecht en Baarn/Soest.

3 Verkiezing van het moderamen.

Op de tafels van de afgevaardigden liggen exemplaren van het geldende verkiezingsreglement. Als leden van de stemcommissie worden aangesteld de brs. P.J. Rietkerk, C.A. Baartman en J.H. Gernaat. Voor de verkiezing zijn zes stemmingen nodig. Gekozen worden als

1e praeses	: br. G. Alkema,
2e praeses	: ds. J.C. Schaeffer,
1e scriba	: ds. W. Smouter,
2e scriba	: br. M.A. van Helden.

4 Regelingen

Na een pauze voor moderamenberaad heropent de voorzitter, br. G. Alkema, de vergadering. Hij spreekt dank uit aan de kerk van Dronten voor het voorbereidende werk. De schrijvende pers heet hij hartelijk welkom.

De regeling van de reiskosten wordt vastgesteld conform de re-

geling van Enschede: op 40 cent per kilometer of de kosten van het openbaar vervoer, waarbij de afgevaardigden zoveel mogelijk per regio in één auto zullen reizen.

6 Penningmeester Landelijke Vergadering (code 26.1)

Br. R.J. Niemeyer licht toe: hij heeft van verschillende kerken klachten gehad over te hoge kosten van de Landelijke Vergadering. Hij vindt zelf ook, dat bepaalde vergaderkosten wel uit de hand liepen. Door te late inzending van stukken zijn vaak verschillende zendingen over de post nodig. Verder stelt hij voor om in elke commissie één penningmeester aan te stellen.

Namens de huidige voorbereidingscommissie voegt hij eraan toe, dat voor de voorbereiding van de Landelijke Vergadering richtlijnen moeten worden opgesteld.

De voorzitter zegt toe, dat het moderamen een kleine commissie zal benoemen, die richtlijnen zal opstellen voor de declaraties, zal nadenken over aanwijzingen voor de voorbereiding van de Landelijke Vergadering en een voorstel zal doen voor de benoeming van een vaste penningmeester.

7 Landelijk archief (code 27.1)

Br. D. Smits te Vlaardingen verzoekt in dit stuk herbenoemd te worden als landelijk archivaris. Dit wordt accoord bevonden en het moderamen zal contact met hem opnemen over eventuele financiële consequenties van zijn werk.

8 Commissie geestelijke verzorging van militairen (code 19.1) (bijl. 2)

Hierbij is aan de orde het toegezonden oude verslag met genoemde code plus een nieuw verslag, heden uitgereikt, met dezelfde code, voortaan aan te duiden als 19.1a (bijl. 3).

Ds. J. Goudzwaard, voorzitter van de commissie, geeft in een toelichting blijk van zijn blijdschap over de mogelijkheden die er juist in de militaire dienst zijn voor de verkondiging van het evangelie aan buitenstaanders. Hij benadrukt dat het gewenste aantal van vijf legerpredikanten is bereikt. Maar er is zorg over het aantal reserve-krijgsmachtpredikanten: gemeenten worden opgewekt, hun predikant desgewenst een jaar en 6 weken af te staan.

Verder merkt hij op, dat slechts een gering deel van de kerken ingegaan is op het verzoek om financieel bij te springen.

Naar aanleiding van opmerkingen uit de vergadering wordt besloten dat de commissie voortaan bekostigd wordt uit de middelen van de Landelijke Vergadering, en zelf de kerken niet meer om geld zal vragen.

Ds. Goudzwaard wijst op het voorstel met code 19.1a om Seedorf meer bij ons kerkelijk leven te betrekken. Dit is echter te ingrijpend om door deze Landelijke Vergadering te laten behandelen, aangezien geen regio het heeft kunnen bespreken.

Ook de bedenkingen van legerpredikanten tegen de besteding van een deel van de SIBA-gelden komen niet aan de orde.

T.a.v. het oude rapport: aangedrongen was op een regeling voor de verhouding tussen krijgsmachtpredikanten en de kerken. Van

verschillende kanten wordt onderstreept, dat zo'n band van wezenlijk belang is.

Op voorstel van de voorzitter wordt besloten de commissie te verzoeken om, in overleg met de krijgsmachtpredikanten, de verhouding van deze predikanten met de gemeente waaraan ze verbonden zijn te bekijken, te komen tot een advies-regeling, en die ter beschikking van de regionale vergaderingen te stellen.

9 Rapport inzake verhouding met de G.O.S. (code 22.1b) (bijl. 4)

De sectie buitenland van de commissie voor contact en samenwerking licht toe bij monde van br. A.P. de Boer. Dit rapport is duidelijk een tussen-rapport, bevattende het voorstel om geen waarnemers te sturen naar Harare, daarvan rekenschap af te leggen in een brief aan de G.O.S. en haar lidkerken, en na Harare een definitief rapport te doen verschijnen met antwoord op de vraag: hoe is Harare afgelopen en wat betekent dat voor onze positiekeuze?

Besloten wordt na een korte discussie dat de commissie een concept-brief zal opstellen en dat het moderamen, na eventuele wijzigingen, deze brief zal verzenden.

Naar aanleiding van de vraag of we intussen steeds door blijven betalen aan de G.O.S., wordt besloten dat zo spoedig mogelijk na Harare een eind-rapport nog aan deze Landelijke Vergadering zal worden uitgebracht. Bij die gelegenheid zal ook een beslissing over de financiële bijdrage genomen moeten worden.

10 Rondvraag

Ds. H. Schuurman licht toe, dat de regio Kampen de uitspraak van de kerkeraad van Kampen over de vrouw in het diakenambt tot de hare heeft gemaakt en daarom ter kennisneming aan de afgevaardigden uitgedeeld heeft.

Ds. G. van Keulen sluit hierbij aan, door te zeggen dat ook het stuk van de regio Harderwijk (code 22.4), dat aan de kerken toegezonden is, zo is bedoeld.

11 Uitnodiging Chr. Geref. Deputaten

De Landelijke Vergadering zal de Christelijke Gereformeerde deputaten uitnodigen om alle verdere zittingen van deze Landelijke Vergadering bij te wonen, in het bijzonder die van 18 juni, waarop de contacten ter sprake komen.

12 Telegram aan de Koningin

Het moderamen krijgt opdracht om aan de Koningin een telegram te sturen met de volgende inhoud:

"Aan Hare Majesteit de Koningin, 's Gravenhage.

De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, in openingszitting bijeen te Dronten, bidt U bij de uitoefening van Uw ambt Gods zegen toe.

G. Alkema, praeses - W. Smouter, scriba"

13 Opening

Aan het begin van de vergadering meldt ds. J.C. Schaeffer, tweede praeses, dat hij de leiding vandaag waarneemt als gevolg van ernstige ziekte van br. G. Alkema. Deze ziekte is zodanig, dat br. Alkema niet meer in de gelegenheid zal zijn om zijn taak te vervullen.

Ds. Schaeffer spreekt namens de vergadering zijn medeleven uit met br. en zr. Alkema; het moderamen zal hiervan ook schriftelijk kennis geven.

15 Openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente (code 25.1-6)

Ter tafel liggen hierbij de volgende stukken:

1. Rapport van de Commissie ter bestudering van de vragen rond de openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente (bijl. 6)
2. De Verantwoording bij de principiële uitspraak van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Eindhoven dat de toelating tot de kerkelijke ambten op Bijbelse gronden in principe verantwoord en gewenst is (bijl. 7).
3. Het rapport van de Regio Harderwijk (bijl. 8)
4. Een brief van de kerk van Eck en Wiel
5. Het rapport van de Regio Kampen.

De voorzitter vraagt of de commissie nog een toelichting wil geven, maar rapporteur ds. J. Bouma wil liever eerst de vergadering aan het woord laten. Afgevaardigden van zes regio's maken van deze gelegenheid gebruik om op de voorliggende materie in te gaan. Van meerdere kanten wordt opgemerkt, dat de in het rapport aangevoerde argumentatie voor openstelling van het diakenambt ontoereikend is. Enkele afgevaardigden zijn overigens van mening, dat in deze situatie nog geen uitspraak gedaan kan worden.

Ds. Bouma antwoordt namens de commissie. Over het bezwaar dat de argumentatie te beperkt zou zijn merkt hij op: het rapport is *summier*, maar dat is niet hetzelfde als mager. De opdracht was om met name breder na te denken over de vraag of vrouwen diaken kunnen zijn, en dat hield een duidelijke beperking in.

Voor 't overige: de verschillen tussen de commissie en bijvoorbeeld Harderwijk zijn niet zo vreselijk groot. Ook Harderwijk erkent dat zusters volgens het Nieuwe Testament erkende diensten in de gemeente vervullen. De vraag is alleen maar: welke status hebben zij daarbij? Door de studies van dr. Holwerda werd de commissie overtuigd, dat Fébe, mede op grond van de *status* die ze heeft, wordt aanbevolen bij de gemeente van Rome.

Wat de visie op het ambt betreft: de commissie wilde met name duidelijk maken, dat er wel onderscheid is tussen ambt en

dienst. Het ambt is de jas van de dienaar. Het omvat een publieke aanstelling, erkenning door de gemeente, en het in naam van de Zender optreden tegenover de gemeente.

Behoren diakenen nu tot de kerkeraad, ja of nee? De commissie is het met Harderwijk eens om daarover inderdaad maar geen uitspraak te doen. Beide is mogelijk: een kerkeraad met en een zonder diakenen. De commissie kiest voor diakenen in de kerkeraad.

Ds. J.D. Smit, eveneens namens de commissie, vult aan: velen hebben verwacht, dat wij de zaak zouden plaatsen in het licht van wat heel de Bijbel over de man-vrouw-verhouding zegt. Maar we zaten klem: als we de exegese van bijv. I Kor. 11 en 14 en I Tim. 2 ter sprake hadden gebracht, dan volgen er beslissingen, die ook gevolgen hebben voor de vraag naar de vrouwelijke *ouderling*. Dat heeft de commissie koste wat kost willen voorkomen.

Na de pauze stelt het moderamen voor om de afgevaardigden de gelegenheid te geven om schriftelijk voorstellen in te dienen voor de verdere behandeling van het onderwerp.

Ds. Bouma stelt echter, dat naar zijn gevoel de commissie op deze manier onrecht gedaan wordt. De discussie is nog maar net begonnen, zo meent hij. Men heeft immers niet eens op het antwoord van de commissie kunnen reageren. En nu al over voorstellen beginnen, die wel in de richting van een nieuwe commissie zullen wijzen, dat blokkeert het gesprek.

Besloten wordt om de volgende zitting, die van 28 mei, geheel aan het gesprek over deze zaak te wijden en nog geen concrete voorstellen in te roepen. Zie verder bij punt 25.

16 Aanvulling van het moderamen

In verband met het terugtreden van br. G. Alkema moet een nieuwe eerste praeses gekozen worden. Ds. Blokhuis stelt echter voor, dat ds. Schaeffer zal fungeren als praeses, en dat dus nu een tweede praeses gekozen wordt. Dit wordt accoord bevonden.

In drie stemmingen wordt ds. J. Bouma verkozen als tweede praeses.

Besloten wordt dat het moderamen een brief aan br. Alkema zal sturen om hem kennis te geven van zijn ontheffing, hem te bedanken voor zijn inzet, en ons medeleven te doen blijken.

17 Ingekomen stukken

a. Brief N.G.K. te Hengelo.

Hengelo deelt mede, dat de boekhouding van br. R.J. Niemeijer inzake de vorige Landelijke Vergadering is gecontroleerd en in orde bevonden. De vergadering neemt hier kennis van en verleent br. Niemeijer décharge voor het gevoerde beleid.

b. Brief N.G.K. te Urk.

Urk geeft in deze brief rekenschap van haar besluit, in Zwolle

slechts één Nederlands Gereformeerde Kerk te erkennen. De brief is eerder al aan alle kerken gezonden en wordt voor kennisgeving aangenomen.

c. Brief N.G.K. te Zwolle (I).

Door deze brief verzoekt Zwolle om exemplaren van de "Reken-schap", waarin beschreven staat waarom deze kerk niet meedoet in de regionale vergadering, uit te delen aan de afgevaardigden. Dit wordt gedaan en verder wordt de brief voor kennisgeving aangenomen.

d. Brief N.G.K. te Zwolle (II)

Verzoek om gehoord te worden, indien Zwolle I een stuk ter be-handeling zou aanbieden. V.k.a., aangezien dit niet het geval is.

e. Brief van Nusa Ina Investment, over fondswerving, v.k.a.

f. Brief van Evangelische Omroep, met verzoek om E.O.-Tele-tekst te informeren over zaken, de Nederlands Gereformeerde Kerken betreffend. V.k.a.

g. Brief van de Raad van Kerken, met verzoek om op enigerlei wijze een bijdrage te leveren aan het conciliaire proces. V.k.a.

h. Brief van Beweging Weigering Defensiebelasting, met verzoek om brochure publiek te maken. V.k.a.

i. Brief van World Alliance of Reformed Churches wordt in han-den gegeven van commissie voor contact en samenspreking.

19. *Honorering/studieschuld (code 14.1 en 2)*

Uit het commissie-rapport over dit onderwerp (*bijl. 9*) wordt op deze bijeenkomst alleen het deel over de honorering van predi-kanten besproken.

Ter inleiding merkt rapporteur br. J. Koolman uit Doorn op: in dit rapport biedt de commissie een advies ten aanzien van een wenselijke minimum-honorering, gekoppeld aan de minimum-grondslag van de S.E.V. Hij benadrukt het karakter van dit ad-vies: het is een advies over een *minimum*: een bedrag, waar be-neden het niet verantwoord is om een predikant te beroepen. Het is geen richtlijn voor wat wenselijk is. Hij stelt voor om dit nog eens met nadruk vast te leggen.

Na bespreking wordt met 3 stemmen tegen en zonder ont-houdingen het voorstel van de commissie aangenomen om de minimum-uitkeringsgrondslag van de Stichting Emeritaats-voorziening (S.E.V.) als uitgangspunt te kiezen voor de minimum-honorering van de predikanten, met de uitdrukke-lijke aantekening, dat deze niet mag gaan functioneren als gangbare norm, maar als een minimum moet worden gehan-teerd. De regionale vergadering behoort erop toe te zien, dat in voorkomende gevallen het honorarium op verantwoord niveau wordt vastgesteld.

20. Rapport S.I.B.A. (code 24.1) (bijl. 10)

In dit rapport deelt br. J. Kooiman mee, dat de SIBA-gelden zijn overgemaakt aan de S.E.V. en dat de S.E.V. deze gelden bestemd heeft voor de omzetting van een deel van de voorwaardelijke uitkeringen in onvoorwaardelijke.

Het rapport wordt na een korte bespreking aanvaard.

Derde zitting - 28 mei 1988

23 Ingekomen stukken

a. Brief van br. G. Alkema.

Br. Alkema bedankt de vergadering voor de voorbede en het meelevens bij zijn ziekenhuis-opname en voor het ontvangen geschenk.

Naar aanleiding hiervan bericht de voorzitter nader over de gezondheid van br. Alkema.

b. Brief van Rev. John P. Galbraith, Stated Clerk van de Orthodox Presbyterian Church van Noord Amerika

In deze brief betuigt dr. Galbraith zijn instemming met het feit, dat onze kerken dit keer niet naar G.O.S. gaan. Hij uit zijn verdriet over de opstelling van de GKN en over de weigerachtigheid van het Interim-Committee van de G.O.S. om op duidelijkheid aan te sturen. De opstelling van de Nederlands Gereformeerde Kerken heeft hij opgevat als een bemoediging in zijn eenzame situatie. Deze brief wordt in handen gegeven van de commissie buitenland.

c. Een "open brief" van zr. G. Zwanenburg-van der Molen uit Amsterdam

In deze brief geeft zij een herinnering aan een uitspraak van prof. Deddens, uitmondend in een verwijzing naar de bescheiden positie van een Landelijke Vergadering. V.k.a.

25 Openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente (vervolg van 15)

Ds. J. Bouma krijgt eerst gelegenheid om op mondeling en schriftelijk uitgebrachte kritiek in te gaan. Wat het rapport-Harderwijk betreft: ds. Bouma noemt de breedheid en scherpzinnigheid ervan. Hij is dankbaar voor de erkenning die erin voorkomt van de dienst, die de zusters in de loop der tijden vervuld hebben. Maar met dit mooie begin wordt verder niets gedaan. Waarom volgen er geen positieve conclusies uit? Wanneer zusters uit de gemeente van de Here gaven hebben ontvangen en geroepen worden deze te gebruiken in dienst van de gemeente, dan hoort daar een publieke aanstelling bij. Zonder deze ambtelijke erkenning zal hun dienst vaag blijven.

In de sprekersronde die volgt bepleit ds. W. Smouter een heel andere benadering. Hij zoekt de oorzaak van het verschil van mening in een verkeerde vraagstelling. In plaats van "mogen

zusters in het ambt van diaken?" moeten we vragen: hoe wil Christus zijn gemeente leiden en hoe wil Hij de zusters inschakelen?

Ds. Smouter formuleert dan op grond van een aantal bijbelteksten een voorstel.

Br. M.A. van Helden (Apeldoorn) wil terug naar de vraag van Amsterdam: is het een zaak van christelijke vrijheid om zusters tot het diakenambt te roepen? Als er een nieuwe commissie zou komen, dan moet die wat br. van Helden betreft de christelijke vrijheid er uitdrukkelijk in betrekken.

In een volgende en laatste sprekersronde komt onder meer ds. E.R. Postma te Eindhoven aan het woord. Hij gaat in op bezwaren die geuit zijn tegen het rapport van Eindhoven. De oorzaak van het verschil in inzicht zoekt hij in de hermeneutiek. Niemand neemt echt de hele Bijbel letterlijk. Wie houdt de zevende dag als rustdag, wie is er tegen het maken van een foto?

Wellicht is angst voor modernisme een drijfveer, maar die moet ons niet verlammen. Hij zegt tenslotte over de positie van de vrouw: De rijkdom van het evangelie van het zijn in Christus worde niet beperkt.

26 Voorstellen over "zusters in het diakenambt"

Na de pauze blijken er tien voorstellen te zijn. Twee daarvan kennen maar één ondertekenaar en behoeven dus ondersteuning. Het voorstel van br. J.C. Nederveen krijgt deze ondersteuning niet en blijft dus buiten bespreking. Dat van ds. W. Smouter wordt door de regio van het Zuiden ondersteund. De indieners van de verschillende voorstellen krijgen gelegenheid voor een korte toelichting. Onder de voorstellen is er ook een, dat door de commissie is ingediend. Het betreft een nadere uitwerking van het voorstel uit het commissie-rapport en behelst twee uitspraken:

ten *eerste*: de L.V. spreekt uit, dat het schriftuurlijk verantwoord is vandaag zusters der gemeente te roepen en aan te stellen tot diaken

ten *tweede*: de L.V. spreekt uit, dat het een zaak van christelijke vrijheid is, wanneer een plaatselijke kerk een vrouwelijke diaken tot de kerkeraad rekent. Ds. Bouma dringt namens de commissie aan op een stemming over dit voorstel, opdat er duidelijkheid komt. Na een schorsing vindt deze stemming plaats.

Het voorstel wordt verworpen met 12 stemmen voor, 30 tegen bij 4 onthoudingen.

Een peiling wordt gehouden naar de vraag welke voorstellen men het waard acht om nu verder te bespreken. Drie voorstellen krijgen de meeste aandacht. Het zijn het voorstel van de regio Kampen (*bijl. 11*), van ds. Smouter (op dat moment nog niet op schrift) en van de regio Noord-Nederland (*bijl. 13*). Desgevraagd zeggen de indieners van het voorstel Harderwijk dat ze hun voorstel voorlopig terugnemen. De overige voorstellen worden door de indieners van tafel genomen.

Besloten wordt tijdens de zitting van 3 september zo mogelijk tot een afronding te komen. Ds. Smouter zegt toe, op de volgende vergadering een uitgewerkte versie van zijn voorstel ter beschikking te stellen (*bijl. 12*). Gevraagd wordt elementen uit andere voorstellen daarin te verwerken. Zie verder bij punt 40.

Vierde zitting - 18 juni 1988

27 Opening

De voorzitter, ds. J.C. Schaeffer, heet allen welkom en in het bijzonder prof. A. Le R. Du Plooy (afgevaardigde van de Gereformeerde Kerken in Suid Afrika) en mevr. Du Plooy; ds. A. Lewin (afgevaardigde van de Eglises Réformées Evangéliques Indépendantes), alsmede de beide christelijke gereformeerde afgevaardigden br. G. van Malkenhorst en ds. J.C.L. Starreveld.

29 Ingekomen stukken

a. Brief van de Chr. Geref. en Ned. Geref. kerken van Almere, Lelystad en Nieuwegein.

In deze brief dringen deze drie kerken, waarin sedert jaren een volledig samenwerkingsverband bestaat, er op aan dat de vergadering ondanks een kennelijke stagnatie in de contacten zich zal inspannen "de zaak van de eenheid van beide kerkgemeenschappen, hoe moeizaam ook, te blijven najagen". Onder dank kennis van genomen.

b. Brief van de Chr. Ref. Churches van Amerika.

Ze delen mee, dat het hun helaas niet mogelijk is een vertegenwoordiger te zenden. Graag willen ze in de toekomst weer contact. Ze zijn ervan overtuigd, dat we de problemen van deze tijd gezamenlijk onder ogen moeten zien.

Gevraagd wordt om voorbede voor hun synode die van 14-23 juni gehouden wordt. Onder dank wordt van deze brief kennisgenomen.

31 Contacten met buitenlandse kerken (code 22.2 en 4)

Bij de bespreking van dit onderwerp zijn aan de orde het rapport van de Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken inzake contacten met buitenlandse kerken (*bijl. 14*) en een aanvullend rapport (*bijl. 15*). Dit laatste rapport met verschillende toevoegingen.

Ds. Van der Kwast heet prof. Du Plooy welkom, stelt hem voor als hoogleraar kerkrecht en noemt het feit, dat deze ook onze kerkorde bestudeerd heeft. Hij spreekt de hoop uit, dat prof. Du Plooy een goede tijd in Nederland zal hebben en dat de gesprekken vruchtbaar zullen zijn.

Prof. Du Plooy overhandigt een credentiebrieven en brengt namens de GKSA hartelijke groeten over. Hij is dankbaar voor de contacten die er zijn en noemt het onnodig om zoveel uiteen te zetten van de kwesties die er spelen. Het belangrijkste acht hij, dat we ons één weten in het geloof.

Hij memoreert de verzekering van de Ned. Ger. afgevaardigden, dat de Ned. Ger. kerken op weg zijn naar de DKO en dat er wel degelijk opgetreden wordt tegen dwaalleringen in de kerk. Hij acht het belangrijk dat er verder gepraat wordt over openingen voor independentisme, die zijns inziens in bepaalde artikelen van het A.K.S. voor zouden komen.

Over de G.O.S. bericht hij, dat hij pas vlak voor zijn vertrek de afgevaardigden van de G.K.S.A. heeft gesproken. Namens hen noemt hij het tragisch, dat de G.K.S.A. na meer dan 40 jaar zich genoodzaakt zagen afscheid te nemen. Wat de politieke situatie in zijn land betreft verzekert hij: "in het licht van de Schrift kijken we zorgvuldig naar de politieke structuur in eigen land en naar de contacten met andere volkeren. We vragen daarbij ook uw voorbede".

Prof. Schuurman antwoordt, dat we blij zijn met de komst van prof. Du Plooy. Hij noemt de sterke verbondenheid in het geloof, bij de verschillen die er zijn. Hij spreekt de hoop uit, dat de invloed van het evangelie mag leiden tot staatkundige veranderingen in Zuid-Afrika, waardoor allen in staat gesteld worden hun roeping te vervullen. Daarbij mag noch verstarrend conservatisme, noch revolutionair geweld heersen.

Met het oog op de kritische vragen, die prof. Du Plooy namens de G.K.S.A. stelt aan onze kerken, merkt hij op, dat de inhoud daarvan nu niet aan de orde kan zijn, maar dat daarover met de commissie gesproken zal worden.

Ds. Horsman rapporteert over zijn bezoek aan de Eglises Réformées Evangéliques Indépendantes (E.R.E.I.). Op hun synode trof hij broeders in Christus aan, die beide namen (reformatorisch en evangelisch) eer aandeden. Deze kerken hebben het moeilijk. Ze kennen ook verschillen, maar het is verrassend hoe ze de waarde van de gereformeerde belijdenisgeschriften herontdekken. Hij heet ds. A. Lewin, secretaris generaal van de Unie van de EREI, hartelijk welkom.

Ds. Lewin dankt hartelijk voor de uitnodiging. Hij vertelt, dat we elkaar hebben leren kennen op de G.O.S. en dat velen op vakantie de EREI hebben gevonden. Hij is blij, dat tegenwoordig de Stichting Steun Gereformeerde Kerken in Frankrijk voorziet in de behoefte aan informatie. De steun in geestelijk en materieel opzicht noemt hij zeer noodzakelijk.

Br. Ferweda bedankt ds. Lewin namens de vergadering voor de goede woorden en herkent de wil om kerkelijke contacten te houden.

Hierna is het rapport van de Commissie voor contact en samenwerking met andere kerken inzake contacten met buitenlandse kerken (*code 22.2*) (*bijl. 14*) aan de orde. Verschillende vragen worden gesteld, die door Prof. Schuurman namens de commissie worden beantwoord. Zo werd geïnformeerd naar het gevoerde overleg over Soemba. Br. Schuurman maakt duidelijk, dat de Soembanese kerken zelfstandige kerken zijn, waarmee wij in correspondentie staan en dat ds. P.P. Goossens werkzaam is in dienst van deze kerken. De Vereniging Steun Oost Soemba heeft

gezegd dit duidelijker te zullen maken in het verzoek aan de kerken om ondersteuning. Op een vraag van br. A.J. van Helden (Amstelveen) over de voorgestelde regeling voor toelating van buitenlandse predikanten antwoordt hij, dat er inderdaad geen strakke regeling nodig is, maar toch moet er zoveel mogelijk contact over opgenomen worden met de commissie. De voorzitter stelt de vraag aan de orde, of we wat zien in een landelijke regeling voor toelating van predikanten van buiten onze kerken.

Besloten wordt om de commissie te verzoeken, op de volgende Landelijke Vergadering met een voorstel te komen.

Ds. H. Schuurman stelt vragen over de kosten van contacten met Australië en Nieuw-Zeeland. Br. A.P. de Boer zegt, dat de contacten met Soemba in elk geval officieel gelegd worden en daar wordt Australië/Nieuw-Zeeland bij meegenomen.

De voorstellen van de commissie worden unaniem aanvaard.

Na de pauze stelt ds. Schaeffer voor om de commissie te machtigen verder te spreken met prof. Du Plooy over de zorgen, die in Zuid-Afrika leven. Bovendien stelt hij voor om aan de GKSA een schrijven te richten, waarin we uitspreken dat we hun bezorgdheid ten aanzien van ons kerkelijk samenleven serieus nemen. Maar ook, dat ons AKS dezelfde geest ademt als de DKO. Ook binnen de Chr. Geref. Kerken leefden aanvankelijk bezwaren. Maar nu wordt erkend: kerkrechtelijk liggen er geen bezwaren.

Na voorlezing van de concept-brief wordt besloten de commissie tot verder gesprek te machtigen en genoemde brief (*bijl. 16*) aan prof. Du Plooy mee te geven.

Het aanvullende commissierapport (*bijl. 15*) bevat verder een voorstel van de Sinode Middellande voor de concrete invulling van de kerkelijke correspondentie. Op een vraag van br. M.A. van Helden (Apeldoorn) of het juist is, dat het begrip 'correspondentie' nergens eenduidig omschreven is, antwoordt br. de Boer dat ervoor gekozen is om een open houding te hebben tegenover wat andere kerken op dit punt willen. Zo is de relatie van 'ecclesiastical fellowship' een andere dan die van officiële correspondentie. Op een volgende landelijke vergadering zal de commissie wel een weergave van de huidige stand van zaken geven.

De voorgestelde invulling van de relatie met de Sinode Middellande wordt aanvaard.

32 Besluitvorming inzake de G.O.S. (code 22.1b) (bijl. 4)

Vervolgens wordt over de relatie met de G.O.S. gesproken. Op uitnodiging van het moderamen vertelt ds. J.C. Starreveld over zijn ervaringen op de vergadering te Harare, waar hij afgevaardigde was namens de Chr. Geref. Kerken. Hij noemt het verdrietig, met name met het oog op de jonge zwarte kerken, dat er zo'n breuk in de G.O.S. moest komen.

De commissie heeft een voorstel op tafel gelegd, dat erop neer

komt, dat de Nederlands Gereformeerde Kerken geen lid van de G.O.S. worden en dat ze met onmiddellijke ingang hun bijdrage stopzetten. Br. de Boer licht toe, dat dit voorstel neerkomt op het doortrekken van de lijn, die eerder getrokken is. De rode draad daarbij is dat, zolang de G.O.S. de eigen grondslag niet serieus neemt, het voor ons onmogelijk is om eraan deel te nemen.

In overleg met de vergadering wordt een aantal tekstwijzigingen doorgevoerd. Daarbij voert br. J. Oosterveen nog aan, dat reeds op de L.V. van Enschede besloten was het lidmaatschap van de G.O.S. niet te koppelen aan de positie van de GKN. Br. De Boer bevestigt deze mededeling maar merkt op, dat het hoofdbezwaar is gelegen in de tegenstrijdigheid tussen grondslag en werkelijkheid van de G.O.S..

Het voorstel van de commissie om afscheid te nemen van de G.O.S. wordt aangenomen met vijf onthoudingen, nul tegen en 41 stemmen voor. De aangenomen tekst is in *bijl. 5* vermeld.

33 Contacten met binnenlandse kerken (code 22.1a en 22.3) *(bijl. 17 en 18)*

Voordat het rapport van de commissie besproken wordt, spreekt ds. Schaeffer er zijn blijdschap over uit, dat twee afgevaardigden van de Christelijke Gereformeerden aanwezig zijn.

Met meer dan gewone belangstelling wordt vanuit onze kerken gekeken naar de gesprekken die u met de Vrijgemaakten voert, zo gaat hij verder. We juichen die gesprekken toe, ook al betreuren wij het, dat u daardoor geconfronteerd wordt met de nog altijd niet geheelde breuk tussen ons en hen.

Ds. Schaeffer zegt erop te hopen, dat de gesprekken nog eens in drie-voud gevoerd zullen worden en hij sluit af door zich aan te sluiten bij de wens, die prof. Trimp onlangs uitte, dat er een bidstond zal komen in alle drie kerken gemeenschappelijk.

Ds. Starreveld dankt voor de gelegenheid om groeten en goede wensen over te brengen. Hij taxeert de stand van zaken in de samenspreking als volgt: "We gaan met elkaar om, maar we zingen nog niet hetzelfde lied". Hij signaleert, dat er enerzijds gemeenten zijn die volledig samenwerken, waarbij de wederzijdse afkomst vergeten raakte, terwijl er anderzijds kerken zijn, waar zoiets onmogelijk is. "De huiver voor elkaar is gelijkelijk verdeeld", zo meent hij.

Intussen zegt hij: "Het kost ons als Christelijke Gereformeerden veel moeite om na te speuren waar onze moeite met de Nederlands Gereformeerde prediking zit". Met de gemeenschappelijke verklaring als startpunt moet hier echter voortgang in te boeken zijn. Deze Verklaring mag geen vierde formulier van enigheid zijn, maar een voorlopig blijvende hulp om elkaar dieper te verstaan in elkaars bedoeling en verstaan van het evangelie. Onder verwijzing naar het Schriftwoord "Hij die gelooft haast niet" eindigt hij zijn toespraak.

Ds. J. Stuy gedenkt de voormalige voorzitter van de commissie, ds. G. Mul, door te citeren uit het in memoriam, dat br. J.M.

Mudde in het informatieboekje schreef.

Als korte toelichting bij het rapport meldt hij, dat de besprekingen wél met kracht verder gaan en dat er vooruitgang is. In die zin, dat de gesprekken duidelijk inhoudelijk worden en de kern gaan raken. Daarom ziet hij de opdracht graag verlengd.

In de bespreking tonen meerdere afgevaardigden zich teleurgesteld over het feit, dat er weinig vooruitgang geboekt is. Moeiten we de onderling verschillende accenten niet gewoon accepteren in plaats van er steeds verder over te discussiëren?

In antwoord op de vragen merkt ds. Stuy op, dat hij in de voortgang van de bespreking wel perspectief ziet. Hij en ds. Starreveld hebben twee keer gezamenlijk gesproken op een bijeenkomst, wat zeer waardevol was.

Hij pleit er voor om, ondanks de moeiten, met alle vorige landelijke vergaderingen en synodes staande te houden, dat het onze roeping is om de eenheid te zoeken.

Van verschillende kanten wordt op de ter tafel liggende formulering van het commissievoorstel kritiek uitgeoefend. Sommigen vinden het te smal om nu alleen maar die kwestie van de bezwaren tegen de prediking op te willen lossen.

Op voorstel van ds. H.J. Van der Kwast wordt dit voorstel terugverwezen naar de commissie, met het verzoek om (eventueel in samenspraak met het moderamen) tot een nieuwe formulering te komen. De discussie zal een volgende keer dan alleen over de formulering gaan. Zie verder bij punt 48.

Op een vraag van br. T. Bouterse wordt besloten de commissie fiat te geven om de brochure over de Nederlands Gereformeerde Kerken te doen herdrukken.

Vijfde zitting - 3 september 1988

36 Ingekomen stukken

Brief van de Orthodox Presbyterian Church, waarin het besluit om uit de G.O.S. te treden verantwoord is. De brief wordt in handen gesteld van de commissie voor contact en samenspreking met andere kerken, sectie buitenland.

38 Contacten met de hoge overheid (code 24.2 t/m 4) (bijl. 19 en 20)

In de bespreking geeft br. J. Meulink, rapporteur van de commissie voor deze contacten, antwoord op verschillende vragen, onder meer betreffende de in het rapport genoemde commissie Hirsch Ballin. De commissie zegt toe erop aan te zullen dringen, dat niet al vóór de diensttijd een keuze voor een van de taken van geestelijke verzorging gevraagd wordt van de dienstplichtigen.

Verder deelt br. Meulink mee, dat prof. dr. J.J. Oostenbrink te Utrecht zijn functie als lid van de kerncommissie van het C.I.O. heeft overgenomen. Over de financiële verplichtingen van onze kerken tegenover het C.I.O. wordt meegedeeld, dat wij de achterstand goeddeels ingehaald hebben.

Op voorstel van de voorzitter wordt het volgende besluit genomen:

De vergadering neemt met waardering kennis van het rapport met bijlagen en besluit de commissie conform haar voorstel opnieuw te instrueren, als volgt:

- a. alles te doen wat nodig is om de kerken zodanig bij de overheid te presenteren en te representeren, dat de continuïteit van een goed contact tussen beiden verzekerd is;
- b. de deelname aan het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken, het C.I.O., te bestendigen;
- c. hiervan verslag uit te brengen aan de volgende Landelijke Vergadering.

Verder wordt br. M. de Jonge onder dank ontheven van zijn taak in de commissie. Het moderamen zal hem daarvan bericht zenden. Er wordt vooralsnog geen opvolger benoemd.

39 Studieschuld van jonge predikanten (code 14.1 en 14.2)

Uit de genoemde stukken is in deze uitgave van de Acta alleen opgenomen de aanbeveling van de commissie, zie daarvoor de tweede helft van bijlage 9.

Br. M.A. van Helden (Apeldoorn) releveert als rapporteur van de commissie de geschiedenis. In 1978 deed de kerk van Apeldoorn het voorstel om financiële problemen van jonge predikanten op te lossen door steun te bieden aan kerken, die een kandidaat met studieschuld beroepen. Door Breukelen is deze vraag gekoppeld aan het voorstel van Utrecht inzake de materiële voorzieningen van predikanten. De kerk van Utrecht werd gevraagd over beide zaken gegevens te verzamelen en daarvan rapport uit te brengen aan de volgende Landelijke Vergadering. De kerk van Utrecht zond bericht, dat ze hieraan niet toegekomen was. Door Enschede is vervolgens de huidige commissie benoemd. Er is een enquête gehouden, waaruit bleek dat veertien studenten/predikanten een schuld, groter dan f 20.000,-, hebben.

De commissie heeft gezocht naar verbanden en oorzaken, maar deze niet gevonden. Voor de bestaande situatie valt niets te regelen omdat de situatie te divers is. Maar boekenkosten komen in de antwoorden op de enquête steeds terug, vandaar het voorliggende voorstel. Br. Van Helden leest een concept-besluit voor ter uitwerking van het commissie-voorstel.

Naast waardering ontvangt het voorstel ook kritiek. Er wordt gevraagd of een boekentoeelage voor *alle* studenten wel een antwoord is op de nood van *sommige* studenten. Verder worden bezwaren van financieel-technische aard ingebracht. Tenslotte wordt gevraagd om de zaak meer in samenhang met de honorerings te behandelen. Besloten wordt om de zaak terug te verwijzen naar de commissie, die hierover op de zitting van oktober zal rapporteren.

40 Besluitvorming over openstelling van het diakenambt

Ds. Schaeffer wijst erop, dat er drie voorstellen op tafel liggen: van de regio Kampen, van ds. Smouter en van de regio Noord

Nederland. Alleen dat van ds. Smouter moet nog toegelicht worden. Na deze toelichting vindt een discussie plaats, waarbij ook een aantal amendementen op de drie voorstellen ingediend worden. Slechts een tweetal amendementen op het voorstel-Kampen worden aanvaard. Deze zijn in bijlage 11 als voetnoot vermeld.

Bij de stemming in volgorde van het meest naar het minst verstrekende voorstel worden achtereenvolgens de voorstellen van de regio Noord Nederland en van ds. Smouter verworpen (resp. 9 voor, 32 tegen bij 5 onthoudingen en 11 voor, 29 tegen bij 6 onthoudingen) en het voorstel van de regio Kampen aanvaard (29 voor, 8 tegen bij 9 onthoudingen). Zie bijlage 11, met de daar vermelde amendementen.

41 Deputaatschap hulpbehoevende kerken (code 28.1 en 2) (bijl. 21)

Op voorstel van de voorzitter wordt ook het voorstel van Rotterdam-Overschie tot instelling van een landelijk deputaatschap voor hulpbehoevende kerken nog behandeld. In de bespreking wordt enerzijds de vrees voor centralisatie geuit, maar anderzijds wordt erop gewezen, dat een gemeente zo minder afhankelijk is van de kracht van bedelen.

Er wordt gestemd over het voorstel van Rotterdam-Overschie en het voorstel wordt aangenomen zoals het in bijlage 21 vermeld is.

Zesde zitting - 1 oktober 1988

42 Opening

De voorzitter, ds. J.C. Schaeffer, memoreert aan het begin van de vergadering het overlijden van br. P. Hellinga uit Arnhem. Hij laat zingen Psalm 27: 1 en 7 en leest gedeelten van dezelfde Psalm. Hij verwoordt de steun in leven en sterven die in deze Psalm uitkomt, en die de familie Hellinga mag ervaren in deze moeilijke dagen.

44 Ingekomen stukken

a. Brief van de Vrijgemaakte kerken van Oost-Soemba.

Deze kerken kunnen tot hun spijt op onze vergaderingen niet vertegenwoordigd zijn. Ten aanzien van de besluitvorming over de vrouw in het ambt hopen ze dat alleen Gods Woord beslissend zal zijn. Ze vragen om toezending van de acta van Enschede en Dronten, delen mee dat ze opnieuw de hulp van de zusterkerken vragen en herhalen de uitnodiging tot een bezoek aan hun kerken. In handen gesteld van commissie voor Contact en Samenspreking.

b. Brief van die Gereformeerde Kerk de Kandelaar, Pretoria.

De brief geeft de motivering weer, die deze kerk ertoe gebracht heeft om bezwaar aan te tekenen tegen de kerkelijke correspondentie van de Dopperkerken met onze kerken. In onze kerken, zo

valt te lezen, wordt het independentisme gehanteerd met als gevolg dat leervrijheid, experimenten en excessen voorkomen. Het advies wordt gegeven tot herinvoering van de D.K.O. en om tegen genoemde afwijkingen op te treden. In handen gesteld van commissie voor Contact en Samenspreking.

c. Brief van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken.

De brief bevat een gemotiveerd voorstel om voor het C.I.O. een centraal secretariaeel apparaat in te stellen met vier part-time functionarissen. Verder wordt een voorstel voor praktische uitwerking van een en ander gedaan. Daartoe zal de bijdrage verhoogd moeten worden. De voorzitter geeft als voorstel van br. Meulink door, dat de commissie in samenwerking met het moderamen gemachtigd wordt om in deze zaak een definitieve beslissing te nemen.

Na de bespreking stemt de vergadering in met bedoelde machtiging.

d. Brief van zr. Smilde-de Jong uit Geldrop.

Zij verzoekt om in de commissie voor de zaken van de vrouw in het ambt ook enkele zusters der gemeente te benoemen. Dit komt bij punt 53 aan de orde.

e. Brief van de Orthodox Presbyterian Church.

In deze brief wordt dank uitgesproken voor de toezending van onze verklaring inzake het afscheid van de G.O.S. Verder wordt meegedeeld, dat de O.P.C. zoekt naar een alternatief voor de G.O.S.. Mogelijk kunnen waarnemers gezonden worden naar de I.C.R.C.. In handen gesteld van commissie voor Contact en Samenspreking.

46 Theologische Studie Begeleiding (code 18.1 en 2) (bijl. 22)

Nadat de vergadering een ogenblik in comité is gegaan wordt gevraagd waarom in de stukken niets te vinden is over de bezwaren tegen enkele lezingen van ds. H. de Jong. Ook wordt gevraagd of er al over eventuele opvolging van de begeleiders is nagedacht. Ds. J. Bouma verzoekt de Raad zich sterker en duidelijker te profileren, zonder dat de 'werkplaatsfunctie' van de T.S.B. verloren gaat.

Ds. G. Roukema antwoordt: in de besprekingen zijn ds. De Jong's opvattingen inderdaad aan de orde geweest, maar pas sinds november 1987. De besprekingen zijn nog niet zover, dat erover gerapporteerd kan worden. Wat de continuïteit betreft deelt hij mee, dat dit probleem aanvankelijk actueel leek door de ziekte van ds. O. Mooiweer, maar dat dit achteraf meevalt. Later zegt hij toe, dat dit onderwerp in meer algemene zin wel de aandacht zal hebben. Verder deelt hij mee, dat ten behoeve van de werving van nieuwe eerstejaars studenten een folder gemaakt zal worden.

De voorzitter verzoekt ds. Roukema om de gemaakte opmerkingen en de geuite zorg mee naar huis te nemen.

Het rapport van de Raad, inclusief het financiële deel, wordt aanvaard.

47 Gezangen (code 17.1 t/m 17.5)

Aan de orde zijn: het rapport van de commissie gezangen (*bijl. 23*), een vervolgrapport (*bijl. 24*), een minderheidsrapport (*bijl. 25*) en een schrijven van de kerk te Almere waarin gevraagd wordt om de aanvullende bundel beschikbaar te stellen (*bijl. 26*). Verder twee brieven van de kerk van Oostzaan, met amendementen op het commissievoorstel.

Woordvoerder ds. M.H.T. Biewenga heeft geen behoefte aan toelichting in eerste termijn. Br. J.H. Klein, indieneer van het minderheidsrapport, licht zijn mening toe, dat het Liedboek voor ons niet aanvaardbaar is. Men treft er een eenzijdige voorkeur in aan voor de bijbelse beloften, terwijl de waarschuwingen geschrapt zijn. Zo verliest de genade haar diepte. Met voorbeelden uit het Liedboek illustreert hij dit.

Ds. Schaeffer geeft eerst de stand van zaken weer: na Enschede waren we in een afrondende fase gekomen. Het minderheidsrapport kiest een volkomen andere weg. Worden er voldoende gronden aangevoerd om terug te keren op de weg die we al gingen? Dat is de vraag die eerst besproken moet worden.

Een discussie vindt plaats, waarin ook ds. H.J. Bruins een amendement op het commissievoorstel indient. Verder wordt aangedrongen op een aparte publicatie van de gehanteerde criteria. Stemmingen vinden later plaats, zie punt 49.

48 Besluit over binnenlandse contacten

Er is nog tijd over, waarin definitief het besluit over de binnenlandse contacten vastgesteld wordt. Een nieuw concept, opgesteld door de commissie, ligt daarbij ter tafel. Op een vraag van ds. G. van Keulen antwoordt ds. W. Smouter dat de zorg over de gang van zaken in de samenspreking in de brief van het moderamen aan de Chr. Geref. synode verwoord kan worden.

Na een kleine wijziging wordt de concept-uitspraak aanvaard, zoals afgedrukt in bijlage 27.

De vergadering gaat uiteen voor de middagpauze. In deze pauze bedankt de voorzitter de gemeente van Dronten voor het vele werk dat verricht is en hij biedt de gemeente een geschenk aan. De gemeente van Dronten op haar beurt heeft voor alle afgevaardigden een aandenken gereed.

49 Stemmingen over de gezangen

De voorzitter legt aan de vergadering eerst de keus voor om òf aan de selectie verder te werken òf aan een geheel eigen bundel.

Dit laatste voorstel wordt afgewezen met 8 voor, 23 tegen, bij 10 onthoudingen.

De amendementen van ds. Bruins en de kerk van Oostzaan op het commissievoorstel worden verworpen. Het voorstel

van de commissie zelf wordt met 27 stemmen voor, 1 tegen, bij 13 onthoudingen aanvaard. Zie bijlage 24.

Dan wordt over de aanvullende liedbundel gesproken. De kerk van Almere heeft het voorstel op tafel gelegd om de aanvullende bundel beschikbaar te stellen (zie bijlage 26).

De vraag of genoemde bundel onder ons een plaats verdient wordt met 26 stemmen voor, 8 tegen bij 9 onthoudingen bevestigend beantwoord.

Aan een kleine commissie zal opgedragen worden om te onderzoeken of en hoe een uitgave te verwezenlijken valt. Deze uitgave zal niet van de Landelijke Vergadering uitgaan.

Bovendien wordt het voorstel aanvaard om de nu vastgestelde selectie en de criteria die daarvoor hebben gegolden door het moderamen te doen uitgeven.

50 Commissie Radio- en T.V.-aangelegenheden (code 16.1 t/m 16.3)

Het rapport van de commissie is te vinden in bijlage 28.

Namens deze commissie bericht ds. N. 't Hart over wijzigingen in de afvaardiging naar het overleg van de ZvK-kerken. Daarbij is ds. Z.G. van Oene tot algemeen adjunct benoemd. Van de minister van W.V.C. is een brief ontvangen, dat elke kerk een vertegenwoordiger moet benoemen in de programmaraad van de N.O.S. Voor onze kerken is ds. Van Oene daarin benoemd.

Verder onderstreept ds. 't Hart de vraag of de LV er bezwaar tegen heeft, dat de commissie invloed uitoefent op voorgangers om bij teksteuze, uitwerking van de prediking etc. rekening te houden met buitenkerkelijken.

Er dreigen gevaren van besnoeiingen in tijd en geld, van overheidsewege beschikbaar gesteld. Voor de kerken treedt de IKON in deze zaak op.

De commissie wil toch een opvolger benoemd zien voor ds. 't Hart en liefst een die geen predikant is.

Ds. Schaeffer vraagt zich af of het wel op de weg van onze L.V. ligt om de aansporingen van de commissie aan voorgangers te ondersteunen. Ds. Blokhuys vindt die invloed op zichzelf wel zeer gewenst. Een officiële aansporing wordt niet uitgesproken.

Op aandringen van Ds. Schuurman zegt ds. 't Hart toe, aandacht te geven aan het voorkómen van misbruik van banden van een kerkdienst van ons. Verder vermeldt hij nog de mogelijkheid dat kerken zich aanmelden voor T.V.-diensten. Ds. Van Oene spreekt zijn grote waardering uit voor de 12 jaar dat ds. 't Hart de positie van secretaris heeft vervuld. Ds. Schaeffer sluit zich hierbij van harte aan.

Het rapport van de commissie (bijlage 28) wordt aanvaard.

51 Studieschuld theologische studenten

De commissie heeft zich opnieuw over de materie gebogen en twee concept-uitspraken op tafel gelegd, over het boekenfonds

en de studieschuld.

Br. M.A. van Helden (Apeldoorn) licht de voorstellen toe: men heeft het idee van een zelfstandig boekenfonds laten vallen en ook de betaling over een reeks van jaren. Nu worden er geen fiscale problemen meer verwacht. Voorts wordt voorgesteld om de uitvoering op te dragen aan de Raad van Toezicht voor de T.S.B. Het bedrag van de toelage is maximaal f 5000,-, met een overgangsregeling.

Ds. C. Smit stelt vragen over de hoogte van het bedrag, dat hij op f 10.000,- wil houden. Ds. K. Muller stelt voor om in het tweede voorstel op te nemen, dat een bijdrage aan kerken gedaan wordt. Alleen dit laatste amendement wordt voldoende gesteund.

Het voorstel over een boekenfonds (*bijl. 29*) wordt aangenomen bij 1 onthouding.

Het voorstel over de studieschuld ondergaat een amendement en wordt dan bij 2 onthoudingen aangenomen als in *bijl. 30*.

52 Rapport financieel beheer en voorbereiding L.V.

Ter tafel ligt een moderamenvoorstel dat een nadere uitwerking en gedeeltelijke wijziging van het commissievoorstel behelst. Br. R.J. Niemeijer voert het woord namens de commissie over de financiële zaken en hij bericht dat de commissie zich in het moderamenvoorstel kan vinden.

Het moderamenvoorstel wordt na enkele wijzigingen vastgesteld zoals vermeld in *bijl. 31*.

Het moderamen wordt gemachtigd om in overleg met de Financiële commissie de hoofdelijke omslag voor de kosten van de Landelijke Vergadering vast te stellen.

Dan is een concept-besluit over de voorbereiding van de L.V. aan de orde, voorbereid door de commissie en uitgewerkt door het moderamen. Over enkele punten wordt nog gediscussieerd, enkele amendementen worden aanvaard.

Het aldus geamendeerde moderamenvoorstel wordt bij 1 onthouding aangenomen (*bijl. 32*). Over het stemreglement zal het moderamen zich nog buigen. Het resultaat daarvan is te vinden in *bijl. 33*.

Een financieel overzicht over de afgelopen periode wordt uitgedeeld. In de vorm, zoals het door de Financiële Commissie is geredigeerd, is dit overzicht te vinden in *bijlage 34*.

53 Benoemingen

De volgende benoemingen vinden plaats. Een totaal overzicht van de samenstelling van de commissies is te vinden in *bijl. 35*.

- * De commissie voor de geestelijke verzorging van militairen wordt herbenoemd.
- * De commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken: ds. E.R. Postma treedt af en wordt bedankt voor de

bewezen diensten gedurende vele jaren. Ds. Muller was secundus en wordt primus. De overige leden worden herbenoemd. Ds. C. Bakker en br. P. Wassenaar worden nieuw benoemd, met ds. W. Smouter als secundus. Gemeld wordt, dat br. F. Veltman spoedig af zal moeten treden.

- * De vertegenwoordigers in het C.O.G.G. en in de R.C.O.B. worden herbenoemd en er wordt op aangedrongen dat ze aan een volgende Landelijke Vergadering zullen rapporteren.
- * De Commissie voor Contact met de Hoge Overheid wordt herbenoemd. Eerder al was br. M. de Jonge afgetreden.
- * Onze vertegenwoordiger in de S.I.B.A., br. J. Kooiman, wordt dank gezegd voor zijn werk. Hij wordt van zijn functie ontheven nu het werk ten einde is.
- * De landelijk archivaris, br. D. Smits, wordt herbenoemd.
- * De penningmeester, br. R.J. Niemeijer, wordt herbenoemd. Br. J. v.d. Berg te Kampen wordt benoemd als plaatsvervangend penningmeester en de brs. F. Veltman te Kampen, K. v.d. Toorn te Apeldoorn en A. Wattèl te Hoofddorp worden benoemd tot leden van de Financiële Commissie.
- * Een Commissie voor Steunbehoevende kerken wordt ingesteld, met als leden br. L. Eland, ds. G. Roukema, ds. H. Stolk, br. H. v.d. Weerd en br. H. Steegstra.
- * De commissie honorering/studieschuld wordt gedéchargeerd en bedankt
- * De Commissie 'Emmeloord' voor hulpbehoevende theologische studenten wordt herbenoemd en sterkte toegewenst.
- * De Commissie voor Radio- en T.V.-aangelegenheden wordt herbenoemd, met uitzondering van ds. 't Hart. In zijn plaats wordt ds. J. de Jonge benoemd.
- * Commissie voor bestudering van de vragen rond openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente. De bestaande commissie wordt bedankt voor ijver en inzet die betoond zijn. In de nieuwe commissie worden benoemd de di. L.W.G. Blokhuis, L.G. Compagnie, A. van der Dussen, J.M. Smelik en H. Smit, dr. H.G. Geertsema, mw. R. Meijer-Kuiper en mw. M. Vrijmoeth-de Jong. Secundi zijn de di. M.R. van den Berg, W. Borgdorff, K.H. de Groot en A.M. van Leeuwen.
- * De Gezangencommissie wordt onder dank gedéchargeerd. Tot leden van de Commissie Aanvullende Gezangenbundel worden benoemd: ds. M.H.T. Biewenga en de brs. J.H. Klein, J. Mulder en G. Sneep.

54 Aanwijzing roepende kerk

De datum voor het begin van de volgende vergadering wordt vastgesteld op de tweede zaterdag van maart 1991. Opgemerkt wordt, dat er een volgende keer toch gesproken dient te worden over de vraag of art. 38 lid 1 van het A.K.S. wijziging behoeft.

55 Machtiging moderamen

Afgesproken wordt, dat de acta en verslagen van deze Landelijke Vergadering bewaard worden in het Landelijk Archief te

Vlaardingen.

Het verslag van deze, zesde, zitting zal worden rondgestuurd aan de afgevaardigden. Tot tien dagen na verzending kunnen dezen hun voorstellen tot wijziging opsturen naar de scriba, ds. W. Smouter te Rijswijk.

Het moderamen wordt gemachtigd:

- het verslag van deze zitting, eventueel gewijzigd, vast te stellen
- tot verzorging van de uitgave van de acta. Ook nu wordt er naar gestreefd, deze binnen een half jaar te doen verschijnen
- tot afwerking van alle zaken die nog afwerking behoeven.

56 Rondvraag

Br. F. De Vries vraagt om een adres van de kerken vast te stellen. Dit wordt aan het moderamen overgelaten.

Ds. Schaeffer spreekt zijn slotwoord. Hij signaleert met vreugde dat de vergadering kort geduurd heeft. De kwestie van de vrouw in het ambt heeft helaas niet tot een resultaat kunnen leiden. De instelling van een commissie is al bestempeld als ten onrechte voortduren van de onduidelijkheid, maar het is veeleer een blijk van zorgvuldigheid.

Verder spreekt hij zijn dankbaarheid uit voor de wijze waarop de afgevaardigden hun medewerking hebben verleend aan de afwerking van de agenda.

Hij bedankt ook de gemeente van Dronten voor de enorme gastvrijheid die is betoond. Die dank geldt zeker de commissie van voorbereiding, die veel achter de schermen gedaan heeft. Hij bedankt de pers voor de objectieve verslaggeving. Tenslotte spreekt hij dank uit aan het adres van zijn mede-moderamenleden.

Ds. Bouma als tweede praeses spreekt zijn dank uit aan het adres van de praeses en typeert diens optreden in rake trekken.

De voorzitter leest Filippenzen 2:1-5, laat zingen Gez. 476: 4 en 5, hij gaat voor in dankgebed en verklaart de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken van Dronten 1988 voor gesloten.

Bijlagen bij Akta van Dronten 1988

Bijlage 1: Lijst van afgevaardigden

<u>primi</u>	<u>secundi</u>
Regio <u>Alkmaar-Zaandam</u>:	
ds. L.G. Compagnie, Zaandam	br. G.J.J. Drenth, Alkmaar
br. J. Craanen, Alkmaar	br. C.M. v.d. Klis, Hoorn
br. E. v.d. Geer, Wormerveer	br. T. Oosterheerd, Koog a/d Z.
ds. A. Koers, Wormer	
Regio <u>Amsterdam-Haarlem</u>:	
br. A.J. van Helden, Amstelveen	ds. A. v.d. Dussen, Haarlem
ds. D.J.A. Brink, Rozenburg	ds. K.H. de Groot, Amstelveen
br. L. van Klinken, Haarlem	br. A.W. v.d. Horst, Amsterdam
ds. A.W. Vos, Lisse	
<u>Tertii</u> :	br. G.J. Bosker, Haarlem
	br. J.H. Mevius, Amsterdam Z/O
Regio <u>Arnhem</u>:	
br. M.A. van Helden, Apeldoorn	ds. W.J. van der Linde
br. P. Hellinga, Arnhem	br. H.J. Meima, Nijmegen
br. G.J. Hilhorst, Neede	br. H.C.M. de Stigter, Bennekom
ds. J.C. Schaeffer, Apeldoorn	br. A. Hummelen, Ede
Regio <u>Dordrecht-Gorinchem</u>:	
ds. J. Bouma, Sliedrecht	ds. J. Horsman, Dordrecht
ds. C. Smit, Culemborg	ds. P. Veldhuizen, Leerdam
br. C.M. Boogaard, Gorinchem	br. P.W. Blokland, Groot Ammers
br. J.C. Nederveen, Hardinxveld	br. H.G. Geertsema, Eck en Wiel
Regio <u>Enschede-Zwolle</u>:	
ds. W. Bax, Nijverdal	ds. J. van Atten, Dalfsen
ds. A.M. van Leeuwen, Deventer	ds. C. Bakker, Enschede
br. J.H. Gernaat, 's Heerenbroek	br. W. Groeneveld, Zwolle
br. G. Foekens, Enschede	br. H. Maat, Heino
<u>Tertius</u> :	br. H. van Deel, Zwolle
Regio <u>Den Haag</u>:	
ds. W. Smouter, Rijswijk	ds. J.D. Janse, Rijswijk
br. B.J. Tholen, Den Haag	br. W. Zandberg, Delft
br. J.H. Strating, Zoetermeer	br. Th. Jongeling, Noordwijk
br. C.A. Baartman, Nieuw Vennepe	br. A. Horsman, Lisse
Regio <u>Harderwijk</u>:	
ds. G. van Keulen, Wezep	ds. C.A. Versluis, Ermelo
ds. L.W.G. Blokhuis, Wapenveld	ds. H.J. van der Kwast, Heerde
br. C. van Baardewijk, Wezep	br. J.A.Th. v.d. Berg, Barneveld
br. H. Nieuwenhof, Wapenveld	br. H. Bultman, Hattem
Vanaf de tweede zitting was br. Bultman primus in de plaats van br. Nieuwenhof.	
Regio <u>Kampen</u>:	
ds. A. Beeftink, IJsselmuiden	ds. H.J. Zuidhof, Marknesse
ds. H. Schuurman, Dronten	ds. K.T. de Jonge, Almere
br. S. Ferweda, Kampen	br. M. Meeuwssen, Lelystad
br. B. v.d. Griend, Emmeloord	br. I.G. de Vries, Urk

Tertii: ds. J. Verhoeff, Steenwijk
ds. P.J.H. Krol, Kampen
br. H. Hofstede, IJsselmuiden
br. H.C. Vos, Dronten

Regio Noord Nederland:

ds. P. Kurpershoek, Assen	br. J.H. Wubs, Boven-Smilde
br. H. Steegstra, Haren	ds. G.J. Lakerveld, Haren
ds. K. Muller, Heerenveen	br. C. Huizinga, Heerenveen
br. J. Nies, Slagharen	br. A. v.d. Wal, Hoogeveen

Regio Schiedam:

ds. H.J. Bruins, Vlaardingen	ds. W. v.d. Veer, Maassluis
br. J. Bernard, Rotterdam	br. J.H. Bosman, Strijen
br. G. Alkema, Capelle ad IJ.	br. A.D. v.d. Velde, Vlaardingen
br. L. Buitenhuis, Schiedam	br. A.C. de Vries, Schiedam

Vanaf de derde zitting was br. V.d. Velde primus in de plaats van br. Alkema

Regio Utrecht:

ds. J.H. Kamerbeek, Bunsch.-Sp.	ds. W. Borgdorff, Doorn
Br. P.J. Rietkerk, Doorn	br. J. van Zwieten, Nieuwegein
br. F. Vonk, Kamerik	ds. J. Goudzwaard, Bunschoten
	br. G. Hop, Bunschoten

Regio Zuid-Nederland:

br. E. Berends, Veldhoven	ds. E.R. Postma, Eindhoven
br. A. de Ruiter, Nuenen	ds. G. van Atten, Gorinchem
br. S. Knol, Rijsbergen	ds. J. Kiers, Rijsbergen
ds. R. Brands, Middelburg	

Vanaf de derde zitting was br. B.R. Schat, Eindhoven, primus in de plaats van br. Berends

Afgevaardigden met recht van advies namens plaatselijke kerken:

Utrecht: br. F. de Vries, Montfoort met als secundus br. C. van Dijk, Utrecht.
Baarn/Soest: br. J. Oosterveen, Soest met als secundus br. F. Maris, Soest.
Groningen: br. D. Holwerda en/of br. J. Vogel

Bijlage 2: RAPPORT van de commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken voor de geestelijke verzorging van militairen code 19.1

Weleerwaarde broeders,

1. De commissie heeft thans de volgende samenstelling:
- a. Drs. G. Roukema te Lelystad, voorzitter.
- b. Dhr. G.S. van der Bijl te Ugchelen.
- c. Majoor der Cavalerie Mr. C.H. Blok te Soest.
- d. Mr. E.J. Groenevelt te Voorschoten.
- e. Ds. J. Goudzwaard te Nijkerk.
- f. Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht W. Hartman te Reindahlen, Bondsrepubliek Duitsland, penningmeester.
- g. Eerste Luitenant der Infanterie P.C. van Helden te Apeldoorn.
- h. Kapitein der Mariniers P.U. van 't Hoff te Beusichem.
- i. Ds. J.A. de Vries te Culemborg.
- j. Kolonel der Koninklijke Marechaussee b.d. B.H. van Wijk te Apeldoorn.

k. Kolonel van de Koninklijke Luchtmacht b.d. P. Smit te Alphen aan den Rijn, secretaris.

2. De volgende Nederlands Gereformeerde legerpredikanten zijn in vaste dienst werkzaam bij de Koninklijke Landmacht. Zij nemen deel aan nagenoeg alle vergaderingen van de commissie. De samenwerking is zeer hecht.

- a. Ds. P. Dekker bij legeronderdeel te Bussum.
- b. Ds. J. Plantinga bij legeronderdeel te Steenwijk.
- c. Ds. J.M. Smelik bij Militair Hospitaal te Utrecht.

Ons is meer dan eens verzekerd dat het werk van deze predikanten zeer wordt gewaardeerd, vooral ook door de hoofden van dienst voor de geestelijke verzorging van militairen. Dat was eveneens het geval met de predikanten die sinds de Landelijke Vergadering te Breukelen de militaire dienst met eervol ontslag hebben verlaten wegens het bereiken van de 55-jarige leeftijd, t.w. Ds. J. Goudzwaard, Ds. M. van Veelen en Ds. J.A. de Vries.

3. Helaas zijn er thans geen Nederlands Gereformeerde luchtmacht- en vlootpredikanten. Het is evenwel verheugend dat de procedure voor de benoeming per Koninklijk Besluit van Ds. W.H. Louwerse te Langerak tot luchtmachtpredikant in een vergevorderd stadium verkeert. Naar verwachting zal hij na enige maanden in dienst treden bij de Koninklijke Luchtmacht. De werving van nieuwe krijgsmachtpredikanten, een van onze hoofdtaken volgens onze door de kerken geaccordeerde taakomschrijving, zal worden voortgezet, waarbij wij voor ogen hebben het aantal Nederlands Gereformeerde krijgsmachtpredikanten tenminste weer op vijf te brengen, en enige reserve-krijgsmachtpredikanten daaraan toe te voegen. Wij zijn nog steeds van mening dat de omvang van de groep van predikanten werkzaam binnen de gemeenten, aangevuld met de aanstaande predikanten, zulk een doelstelling toelaat. Bij de werving geldt een leeftijdslimiet van 40 jaar. Daarbij handhaven wij als beleidspunten dat een aanstaand krijgsmachtpredikant in een gemeente werkzaam moet zijn geweest, terwijl een predikant door ons niet wordt benaderd met een formeel beroep als hij zijn huidige gemeente nog niet gedurende tenminste 3 jaar heeft gediend.

4. De inbreng van de Nederlands Gereformeerde Kerken in het Interkerkelijke Contact in Overheidszaken Militair (CIO-M), een forum waarin de Protestantse kerkgenootschappen die predikanten aan de krijgsmacht hebben afgestaan alsmede, als adviseurs, de hoofdvlootpredikant, de hoofdlegerpredikant en de hoofdvluchtmachtpredikant zitting hebben, is gewaarborgd door het lidmaatschap van onze voorzitter. Secundi zijn Ds. J. Goudzwaard en Ds. J.A. de Vries. Die inbreng wordt in het CIO-M van groot belang geacht.

5. Standpunten ingenomen door het Nederlands Gereformeerde lid in het CIO-M (voorbesproken in de commissie) kunnen zaken beïnvloeden die andere CIO's regarderen, bijvoorbeeld die betreffende gevangenispredikanten in dienst van de overheid. Coördinatie is nodig tussen de Nederlands Gereformeerde leden van het CIO-Militair en het CIO-Justitie alsmede van het overkoepelende CIO. De commissie veronderstelde dat de coördinatie feitelijk zou moeten worden uitgeoefend door de Landelijke Vergadering, maar achtte dit in de praktijk niet uitvoerbaar. De commissie heeft daarom, met uw welnemen, besloten de coördinatie op informele wijze en op ad hoc basis te zullen nastreven.

6. Enkele onderwerpen van het beraad in het CIO-M zijn de volgende:
a. Beroepsmilitairen die hun kerk verlaten wegens kerkelijke uit-

spraken en standpunten die hun werkring raken en wegens het demonstratieve geweld dat er deels mee gepaard gaat.

- b. De druk van bezuinigingen bij defensie die ook de diensten van de geestelijke verzorging raken waardoor functieplaatsen voor geestelijke verzorgers werden opgeheven. (Aanzienlijke werkverzwaring voor de geestelijke verzorgers).
- c. De financiële moeiten van "Pro Rege" en het Protestants Interkerkelijk Thuisfront" waardoor verscheidene militaire tehuizen (werkterrein voor geestelijke verzorgers) moesten worden gesloten, een effect mede veroorzaakt door afgeslankte subsidiëring door de overheid.
- d. De verhouding van de omvang van de Protestantse Geestelijke Verzorging tot die van de Rooms Katholieke en de Humanistische; de Rooms Katholieke Kerk heeft moeite met het vullen van vacatures voor aalmoezeniers en het Humanistisch Verbond streeft sterk naar uitbreiding van het aantal raadslieden, hetgeen, als het zich zou manifesteren, ten koste zou gaan van de geestelijke verzorging vanwege de kerken.
- e. De toenemende vervreemding in de relatie van vele krijgsmacht-predikanten met hun kerken.

7. De zojuist genoemde onderwerpen vormen een afspiegeling van de punten die ook tijdens ons commissieberaad regelmatig aan de orde zijn. Daarvan neemt het laatstgenoemde onderwerp een belangrijke plaats in. De commissie heeft de relatie van krijgsmachtpredikanten met hun kerk meermalen besproken zowel in algemene zin als toegespitst op de Nederlands Gereformeerde krijgsmachtpredikanten. Daarbij waren onze legerpredikanten steeds aanwezig. De laatste keer gebeurde dat aan de hand van het bijgevoegde document "de krijgsmachtpredikanten en hun werk", dat ook in het CIO-M aan de orde is. De structuur waarvan sprake is aan het eind van het document maakt deel uit van het beraad binnen het CIO-M.

8. De commissie is van mening dat U, en in het bijzonder de plaatselijke kerken die een predikant voor de geestelijke verzorging van militairen hebben afgestaan of als lid in hun midden hebben, van de in het bijgaande document geschetste tendensen op de hoogte moet zijn.

(Het document waaraan wordt gerefereerd is destijds aan alle kerken toegezonden, W.S.)

Bijlage 3: RAPPORT van de Commissie Geestelijke Verzorging Militairen (code 19.1.a)

Weleerwaarde broeders,

1. De commissie heeft thans de volgende samenstelling:

- a. Ds. J. Goudzwaard te Nijkerk, voorzitter
- b. Majoor der Militair Juridische Dienst Mr. C.H. Blok te Soest, secretaris
- c. Kolonel der Koninklijke Luchtmacht W. Hartman te Rheindalen BRD, penningmeester
- d. G.S. van der Bijl te Ugchelen
- e. Mr. E.J. Groenevelt te Voorschoten
- f. Eerste Luitenant der Infanterie P.C. van Helden te Apeldoorn
- g. Kapitein der Mariniers P.U. van 't Hoff te Bunschoten

- h. Kolonel der Koninklijke Luchtmacht b.d. P.Smit te Alphen aan den Rijn
 - i. Ds J.A. de Vries te Culemborg
 - j. Kolonel der Koninklijke Marechaussee b.d. B.H. van Wijk te Apeldoorn
2. De volgende Nederlands Gereformeerde predikanten zijn in dienst werkzaam bij de Koninklijke Landmacht:
- a. Ds P. Dekker gestationeerd te Bussum
 - b. Ds W. in 't Hout gestationeerd te Craillo
 - c. Ds K. Muller gestationeerd te Steenwijk
 - d. Ds Plantinga gestationeerd te Wezep
 - e. Ds J.M. Smelik gestationeerd te Utrecht
 - f. Ds C.C. Koolsbergen gestationeerd te Garderen

Bij de Koninklijke Luchtmacht is in dienst werkzaam:

- a. Ds. W.H. Louwerse gestationeerd te 's-Gravenhage

Allen zijn in vaste dienst werkzaam met uitzondering van Ds Muller die geopteerd heeft voor één jaar en zes weken.

De krijgsmachtspredikanten bezoeken twee maal per jaar de vergaderingen van de commissie en rapporteren daar uitvoerig op welke wijze hun arbeid verloopt. Van verschillende zijden is duidelijk geworden, dat in de krijgsmacht het functioneren van onze predikanten zeer wordt gewaardeerd.

3. Ten aanzien van de werving van nieuwe krijgsmachtspredikanten wordt op dit moment een terughoudend beleid gevoerd. Dit houdt evenwel niet in, dat niet alle predikanten, die aan de formele profiel-schets beantwoorden, worden aangeschreven. De doelstelling van tenminste vijf krijgsmachtspredikanten, die de commissie in het verleden voor ogen had, is op dit moment gerealiseerd. Enige zorg op dit moment heeft de commissie ten aanzien van het aantal reserve krijgsmachtspredikanten. Feit is dat op dit moment voor nog niet de helft van het aantal beschikbare plaatsen een reserve krijgsmachtspredikant aanwezig is. Met enige klem roept de commissie de kerken op eventueel in voorkomend geval een predikant voor één jaar en zes weken voor dit doel af te staan.

4. De inbreng van de Nederlands Gereformeerde Kerken in het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken Militair (CIO-M), een forum waarin de protestantse kerkgenootschappen, die predikanten aan de krijgsmacht hebben afgestaan, alsmede als adviseurs de hoofd-vloot, -leger en -luchtmachtspredikant zitting hebben is gewaarborgd door het lidmaatschap van de Kolonel b.d. B.H. van Wijk. Als secundus treedt op Ds J. Goudzwaard. Die inbreng in het CIO-M wordt van groot belang geacht.

Enkele onderwerpen van het beraad in het CIO-M zijn de navolgende:

- a. Gesproken is over de verdeling van het aantal beschikbare plaatsen van geestelijke verzorgers in de krijgsmacht over de Protestantse, Rooms Katholieke en Humanistisch Geestelijke Verzorging.

Aangenomen wordt dat bekend is, dat het Humanistisch Verbond een verdubbeling van het huidige aantal humanistisch geestelijke verzorgers wil bereiken. De zogenoemde commissie Hirsch Ballin adviseert de Staatssecretaris van Defensie over deze materie.

- b. De legerbisschop mgr Bär ziet geen kans de aalmoezeniersplaatsen te bemannen. In overleg met de protestantse geestelijke verzorging en het departement van Defensie is overeengekomen dat een

deel van die vacatures door predikanten kunnen en ook zullen worden vervuld.

c. Bezuinigingen hebben geleid tot het sluiten van militair tehuizen. De bezoekersaantallen van deze tehuizen nemen echter toe. De financiële situatie van "Pro Rege" lijkt weer gezond te worden. "PRO REGE" is echter voor 70% van haar inkomsten afhankelijk van de P.I.T.-kollekte en deze kollekte staat helaas onder enige druk.

5. Teneinde de commissie in staat te stellen de haar opgedragen taken serieus uit te voeren worden enige bescheiden kosten gemaakt. Eens in de twee à drie jaar verzoekt de penningmeester de kerken om een relatief gering bedrag per ziel.

In 1987 werd dit verzoek door slechts 54 van de aangeschreven 97 kerken gehonoreerd.

6. Enige reserve werd geconstateerd bij de krijgsmachtpredikanten over de bestemming van de door de overheid ter beschikking gestelde gelden, waarover is beraadslaagd in de Stichting Interkerkelijke Belangen-behartiging Afkoop (S.I.B.A.)

Immers, het ging over het in werking treden van de Wet van 7 december 1983 tot beëindiging van de financiële verhouding tussen Staat en Kerk per 1 januari 1984.

Onder andere verviel het overnemen van kerkelijke pensioenjaren door de overheid bij predikanten, die in overheidsdienst traden, zoals gevangenis-, ziekenhuis- en krijgsmachtpredikanten.

Kwestieus is of de pensioenbreuk, die nu optreedt bij predikanten die na 1 januari in overheidsdienst traden, niet door deze gelden geheeld had moeten worden. Overleg met de S.E.V., aan welke stichting de gelden zijn toegevloeid, heeft geleid tot de conclusie dat deze pensioenbreuk niet volledig geheeld wordt. In casu gaan de krijgsmachtpredikanten er dan op achteruit vergeleken bij de situatie voor 1 januari 1984.

7. Tijdens de twee vergaderingen per jaar van de commissie wordt uitvoerig gerapporteerd door de daarbij genodigde krijgsmachtpredikanten.

Naast onderwerpen zoals genoemd in dit verslag onder de punten een tot en met zes wordt uitvoerig gesproken over de invulling van hun werk.

Over dit thema werd op 26 en 27 november 1987 een conferentie gehouden te "Beukbergen" in Huis ter Heide. Onderwerpen waren:

- GV-lessen; vormingswerk of catechisatie
- Krijgsmachtpredikanten en oecumene in de krijgsmacht
- Krijgsmachtpredikanten en hun kerk.

Ten aanzien van dit laatste onderwerp valt op te merken, dat, hoewel krijgsmachtpredikanten de kerken op vele plaatsen op allerlei manier dienen, de belangstelling voor hun werk gering is. De situatie is weliswaar niet zo erg als bij andere kerkgenootschappen, waar de band tussen krijgsmachtpredikant en kerk soms volledig teloor is gegaan, echter ook binnen onze kerken is verbetering nodig.

In ieder geval behoeft het werken onder militairen het gebed tijdens de kerkdiensten van onze kerken.

Namens de Commissie, de Secretaris,
Mr. C.H. Blok, Majoor Militair Juridische Dienst

(Opmerking: als bijlage was bij dit rapport een voorstel gevoegd voor een formeel contact met de kerk van Zeven/Seedorff. Dit voorstel is niet in behandeling genomen. W.S.)

Bijlage 4: RAPPORT van de Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken inzake de Gereformeerde Oecumenische Synode, september 1987 (code 22.1b)

1. Opdracht

Zie Akta van Enschede 1985/86, art 57

2. Financiën

De sectie buitenland van onze commissie heeft met vreugde geconstateerd, dat aan de financiële verplichtingen tegenover de GOS die onze kerken in 1977 op zich hebben genomen, in de verslagperiode is voldaan. De achterstand die in het verleden was ontstaan in het overmaken van onze jaarlijkse bijdrage ad \$ 3000, is dankzij de penningmeester van de Landelijke Vergadering van Enschede volledig ingelopen. In 1986 en 1987 is in totaal \$ 15.000 naar de GOS overgemaakt, zijnde de bijdragen over de periode 1983 t/m 1987.

Van de zijde van de GOS is met grote dankbaarheid op deze bijdragen gereageerd, niet in het minst vanwege de penibele financiële situatie waarin de GOS steeds heeft verkeerd.

3. Alternatieven

In de verslagperiode heeft spaarzaamlijk overleg plaatsgevonden met geestverwante buitenlandse kerken over de toekomst van de GOS. Aangezien deze kerken in 1988 een laatste poging willen doen om de GOS op gereformeerd spoor te houden, zijn er geen gesprekken geweest over eventuele alternatieven.

4. Harare

Volgend jaar hoopt de GOS van 30 mei - 10 juni bijeen te komen in Harare, Zimbabwe. Behalve de reacties van de blanke Zuidafrikaanse kerken op de veroordeling van de apartheid door de GOS van Chicago 1984 en een rapport over de structuur van de GOS, zal op deze bijeenkomst naar verwachting de positie van de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) centraal staan.

Drie GOS-lidkerken - t.w. de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Reformed Churches of New-Zealand en de Orthodox Presbyterian Church - hebben officieel voorgesteld om aan de GKN het GOS-lidmaatschap te ontnemen, gezien de hardnekkige weigering van de GKN om ook maar in enig opzicht gehoor te geven aan de dringende appels van de GOS om van hun dwaalwegen terug te keren. Het Interim Comité van de GOS, dat deze zomer in Genève vergaderde, heeft de GOS-lidkerken echter voorgesteld niet aan het verzoek van de drie lidkerken te voldoen. Het IC pleit daarentegen voor meer tolerantie ten opzichte van de GKN, stelt nieuwe studies voor over de GKN-visie op het Schriftgezag en wenst besluitvorming over de positie van de GKN op zijn minst tot de volgende GOS, in 1992 uit te stellen.

De voorzitter van het IC, ds J.P. Galbraith, heeft de GOS-kerken meedeeld het met het oordeel van het IC volledig oneens te zijn. Naar zijn mening moet de GOS na jaren van uitstel in 1988 kiezen of het echt een gereformeerd orgaan wil zijn. Volgens Galbraith heeft de GOS nu lang genoeg geduld gehad met de GKN. Hij wijst erop dat de GKN consequent hebben geweigerd de uitspraken van de GOS over bijvoorbeeld prof. H.M. Kuitert en dr. H. Wiersinga en over het Schriftgezag serieus te nemen, en nog steeds weigeren de besluiten inzake homosexualiteit die door de GOS als in strijd met de Schrift zijn veroordeeld, terug te nemen. Omdat de GOS alleen op voorstel van het IC een kerk het lidmaatschap kan ontnemen - en dat voorstel weigert het IC dus te doen -, stelt Galbraith voor om uit te spreken, dat de GKN niet langer voldoen aan de voorwaarden voor het GOS-lidmaatschap en hen te verzoeken de GOS uiterlijk per 31 december 1988 te verlaten.

Reakties vanuit de kring van de GOS-kerken op deze voorstellen ontbreken op dit moment nog. Naar het oordeel van ds. Galbraith is een meerderheid van de lidkerken voorstander van zijn lijn; onder de minderheid bevinden zich echter enkele grote kerken die een fors stemmenblok vormen. De uitkomst van Harare op dit punt laat zich dan ook moeilijk voorspellen.

5. Waarnemers?

De sectie heeft zich uitvoerig beraden over de vraag, of onze kerken in 1988 (na Kaapstad 1976, Nîmes-1980 en Chicago-1984) opnieuw waarnemers naar de GOS moeten zenden. Zij heeft daarbij het volgende overwogen:

- Wie voor de vierde achtereenvolgende maal waarnemers naar de GOS zendt (met als voornaamste taak de ontwikkelingen ter plekke "waar te nemen"), moet daarvoor wel een zeer goede reden hebben. O.i. zal er tijdens Harare 1988 nauwelijks iets nieuws zijn waar te nemen, aangezien te verwachten valt dat de gesprekken, beraadslagingen en discussies in grote trekken een herhaling te zien zullen geven van wat er in Nîmes-1980 en Chicago-1984 ter sprake kwam. Alleen naar Harare gaan om dat waar te nemen lijkt ons niet zinvol.

- Gelet op de onder 4. geschetste ontwikkeling valt te verwachten dat in Harare de confrontaties rond de positie van de GKN heviger zullen zijn; gezien de beslissing waarop een aantal GOS-lidkerken en het voorstel-Galbraith aankoersen, wordt het waarschijnlijk buigen of barsten. In zo'n klimaat zullen waarnemers van onze kerken onherroepelijk het strijdpak in worden getrokken (zowel in commissieverband als in de wandelgangen), niet in de laatste plaats omdat zij als vertegenwoordigers van een Nederlandse kerk de GKN van nabij kennen. Van een "waarnemer"-status blijft op die manier weinig over. In het licht van de besluiten van achtereenvolgende Landelijke Vergaderingen om niet tot de GOS toe te treden, zolang daar nog een strijdsituatie bestaat, is dat een ongewenste positie.

- Al in 1980 en 1984 hebben onze waarnemers ervaren dat hun positie een moeilijke en spanningsvolle was. Actief optreden van onze waarnemers in het geding met de GKN leidde bij sommige afgevaardigden, waaronder die van de GKN, tot irritatie en verzet. Te verwachten valt dat dergelijke reacties in Harare nog sterker zullen zijn en tot nog grotere spanningen zullen leiden.

De sectie realiseert zich dat het niet zenden van waarnemers naar Harare ook nadelen heeft, zoals het niet kunnen steunen van geestverwante kerken in hun strijd voor een gereformeerde Gereformeerde Oecumenische Synode en het niet kunnen hebben van bilaterale contacten met andere buitenlandse kerken. Niettemin acht de sectie bovengenoemde bezwaren zo overwegend, dat zij voorstelt geen waarnemers naar Harare af te vaardigen en in een brief aan de GOS-lidkerken daarvan rekenschap af te leggen.

De sectie spreekt overigens de hoop uit dat de GOS in Harare het voorstel-Galbraith zal aanvaarden, in de verwachting dat daarmee aan het GOS-lidmaatschap van de GKN een eind zal komen en de GOS zijn integriteit als een gereformeerd samenwerkingsverband zal herkrijgen. Op die manier zal er weer tijd en ruimte komen voor het opbouwende werk waarvoor de GOS is opgericht, en zal de voornaamste barriere die er voor onze kerken is om tot de GOS toe te treden, zijn weggenomen.

De sectie neemt zich voor z.s.m. na afloop van Harare-1988 u een aanvullend rapport over de GOS te doen toekomen met nadere voorstellen terzake.

6. Voorstellen

De commissie stelt de L.V. voor het volgende te besluiten:

De L.V. heeft kennisgenomen van het rapport van de Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken inzake de Gereformeerde

Oecumenische Synode.

Zij constateert dat de commissie na afweging van alle voors en tegens tot de conclusie is gekomen dat de voordelen van het zenden van waarnemers naar de GOS te Harare-1988 niet opwegen tegen de bezwaren daartegen.

Zij besluit geen waarnemers te zenden naar de GOS te Harare-1988.

Zij draagt de commissie op:

1. van deze beslissing rekenschap af te leggen in brieven aan de GOS, de Nederlandse GOS-lidkerken en de buitenlandse zusterkerken;
2. zo spoedig mogelijk na afloop van de GOS te Harare-1988 te rapporteren inzake de uitkomst van deze GOS en met nadere voorstellen te komen inzake de positiekeuze van onze kerken ten opzichte van de GOS of eventuele alternatieve samenwerkingsverbanden.

E. Schuurman, voorzitter
A.P. de Boer, secretaris

Bijlage 5: Besluit inzake Gereformeerde Oecumenische Synode (bij punt 32, verslag van 18 juni 1988)

De Landelijke Vergadering heeft met droefheid kennisgenomen van het feit dat de Gereformeerde Oecumenische Synode (GOS) te Harare-1988 heeft nagelaten besluiten te nemen die binnen afzienbare tijd aan het GOS-lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland een einde zullen maken.

De Landelijke Vergadering constateert dat daarmee de evidente en al vele jaren bestaande tegenstrijdigheid voortbestaat tussen enerzijds de gereformeerde grondslag van de GOS en anderzijds de koers van de Gereformeerde Kerken in Nederland, die zich kenmerkt door aan (veranderende) theologische inzichten meer waarde toe te kennen dan aan heldere uitspraken van de Heilige Schrift, waardoor het gezag van Gods Woord steeds meer wordt ondermijnd met alle consequenties vanden voor leer en leven op velerlei gebied.

De Landelijke Vergadering overweegt dat de GOS er in Harare opnieuw blijk van heeft gegeven geen ernst te maken met de eigen grondslag - Gods Woord en de gereformeerde belijdenisgeschriften - en daarmee haar geloofwaardigheid en integriteit als gereformeerd samenwerkingsverband fundamenteel heeft aangetast.

De Landelijke Vergadering spreekt uit - in lijn met de uitspraken van de Landelijke Vergaderingen van Wezep-1978, Breukelen-1982 en Enschede-1985 en met de brief die deze Landelijke Vergadering eerder aan de GOS schreef - dat daarmee de barrière voor onze kerken om tot de GOS toe te treden, is gehandhaafd.

De Landelijke Vergadering besluit - ondanks de diepe verbondenheid met vele gereformeerde lidkerken van de GOS -

1. geen lid te worden van de GOS
2. ook niet langer waarnemers te zenden naar de GOS
3. de financiële bijdrage van onze kerken aan de GOS met directe ingang te beëindigen
4. van dit besluit mededeling te doen aan het Interim Committee en aan de (voormalige) lidkerken van de GOS.

De Landelijke Vergadering draagt de Commissie voor contact en samenwerking met andere kerken op, zich te bezinnen op mogelijkheden om samen met voormalige lidkerken van de GOS op een andere wijze aan onze oecumenische roeping in de wereld inhoud en gestalte te geven en - in overleg met deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland - attent te zijn op initiatieven op dit gebied.

De Landelijke Vergadering machtigt de commissie om aan besprekingen terzake deel te nemen.

Bijlage 6: Rapport van de Commissie ter bestudering van de vragen rond de openstelling van de diakenambt voor zusters der gemeente (code 25.1)

INLEIDING

De commissie heeft de volgende opdracht ontvangen: "In een rapport de volgende Landelijke Vergadering breder van advies te dienen over de vraag of het Schriftuurlijk verantwoord is zusters te roepen tot het ambt van diaken. En zo ja, of het dan eveneens Schriftuurlijk verantwoord is dat zulke vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad".

Met de eerste van deze twee vragen heeft ook een eerdere door de Landelijke Vergadering benoemde commissie zich bezig gehouden. Deze commissie is niet tot een eensluidende konklusie gekomen. Voor de rapportage van de commissie verwijzen we naar de akta van de L.V. Enschede 1985-1986/bijlage 22.

De commissie heeft behalve van deze rapporten ook nauwkeurig kennisgenomen van de op de L.V. gevoerde discussie. Zij heeft de overtuiging dat met name door die discussie meer licht is gevallen op diverse Schriftgedeelten.

De tweede vraag die ons is voorgelegd, betreft de verhouding tussen het ambt van ouderling en dat van diaken. Indien de Schrift een opening zou blijken te bieden in de richting van vrouwelijke diakenen, hoe hebben we dan te denken over haar plaats in de kerkeraad? Geven de diakenen, als leden van de kerkeraad, niet de facto mede leiding aan de gemeente, en moet ons dat niet uiterst behoedzaam maken m.b.t. de vrouwelijke diaken, gezien hetgeen Paulus leert in 1 Corinthhe 11 vers 3, 14 vers 34 - 36 en in 1 Timotheüs 2 vers 11 en 12?

A. IS HET SCHRIFTUURLIJK VERANTWOORD ZUSTERS TE ROEPEN TOT HET AMBT VAN DIAKEN?

Over het dienen van zusters in de gemeente en over het met ere genoemd worden van vrouwen in de Schrift hoeven we niet veel naar voren te brengen. Daar zijn al vele goede woorden over gesproken, die geen nadere toelichting behoeven. We willen ons met name concentreren op wat er in 1 Tim. 3 vers 11 en Romeinen 16 vers 1 gezegd wordt.

In 1 Tim. 3 vers 11 lezen we: "Evenzo moeten (hun) vrouwen zijn: waardig, geen kwaadspreeksters, nuchter, betrouwbaar in alles".

Over deze tekst bestaan verschillende opvattingen. Enerzijds wordt gedacht aan vrouwen (echtgenotes) van diakenen, anderzijds wordt het standpunt ingenomen, dat de apostel Paulus hier spreekt over vrouwelijke diakenen.

Wat de eerste opvatting betreft, daarvoor ontleent men steun aan de suggestie, welke van verschillende vertalingen uitgaat, dat het griekse woord 'gunaikas' weergegeven kan worden met "hun vrouwen". Aan deze

vertaling ligt de gedachte ten grondslag dat er in het Nieuwe Testament van vrouwelijke diakenen geen sprake is.

Hoewel deze opvatting zeker het overwegen waard is, zijn er ook tal van argumenten tegen in te brengen. We verwijzen hier met name naar hetgeen door Dr. D. Holwerda in de discussie op de laatstgehouden L.V. naar voren is gebracht (later gepubliceerd in 'Opbouw', 30e jaargang, nr. 15, blz. 117).

De volgende argumenten hebben de commissie tot de overtuiging gebracht dat Paulus hier spreekt over vrouwelijke diakenen:

1. De bepalingen in 1 Tim. 3 die gelden voor het ambt van diaken, lopen vrijwel parallel met die, welke gelden voor het ambt van ouderling. Wanneer vers 11 er even tussenuit gehaald wordt, dan is de parallelle vrijwel volmaakt. Wanneer we zouden aannemen dat in vers 11 de vrouwen van diakenen bedoeld worden, doet zich de vraag voor waarom Paulus iets dergelijks dan ook niet gezegd heeft t.a.v. de vrouwen van ouderlingen.
2. Het lijkt daarom meer voor de hand te liggen, dat Paulus, sprekend over de diakenen, eerst in vers 8 tot 10 de vereisten noemt, die gelden voor de diakenen in het algemeen, waarna hij in de verzen 11 en 12 een differentiatie aanbrengt: in vers 12 noemt hij iets, dat alleen voor mannelijke diakenen geldt, terwijl hij in vers 11 onderstreept, dat de in het voorgaande genoemde criteria ook voor vrouwelijke diakenen gelden. Gezien het feit dat deze vrouwen genoemd worden bij de diakenen, moeten we hen onderscheiden van de weduwen, over wie Paulus spreekt in hoofdstuk 5.
3. Waarom heten deze vrouwen dan geen diakenen? Wel, omdat Paulus hen op deze plaats nadrukkelijk wil onderscheiden van haar mannelijke kollega's, en aangezien er in die tijd nog geen vrouwelijke nevenvorm van 'diakonos' was, duidt Paulus haar aan als vrouwen.

Dan nu de tweede tekst, Romeinen 16 vers 1 en 2: "Ik beveel Febe, onze zuster, (tevens) dienaar der gemeente te Kenchreae, bij u aan, dat gij haar ontvangt in de Here op een wijze, de heiligen waardig, en haar bijstaat, indien zij u in het een en ander nodig mocht hebben. Want zij heeft velen, ook mij persoonlijk, bijstand verleend".

Febe wordt hier genoemd "dienaars der gemeente te Kenchreae". Het woord 'dienaars' is de vertaling van het Griekse woord 'diakonos'. Dit woord 'diakonos' komt zowel voor in de ruimere betekenis 'dienaars' als in de ambtelijke betekenis 'diaken'. Wanneer we hier kiezen voor de laatste betekenis - 'diaken' - dan kunnen we daar de volgende redenen voor aanvoeren:

1. Van Febe worden twee dingen gezegd. Allereerst, dat zij een functie heeft in de gemeente van Kenchreae. En in de tweede plaats op welke wijze zij zich verdienstelijk heeft gemaakt. "Want zij heeft velen, ook mij persoonlijk, bijstand verleend", zegt Paulus. Daarmee geeft hij een goed getuigenis van haar handel en wandel. Het is goed dat onderscheid hier aan te brengen. Paulus spreekt hier zowel van haar status (diaken) als van haar dienst, de wijze waarop zij haar diakenschap heeft uitgeoefend.
2. De formulering die Paulus bezigt wijst ook op die ambtelijke betekenis diaken. "Zijnde diaken", zo zegt hij. Dit deelwoord 'zijnde' wordt doorgaans gebruikt om aan te duiden dat iemand op dat moment in functie is, zijn/haar ambt uitoefent. Een goed voorbeeld hiervan vinden we in Johannes 11 vers 49, waar gezegd wordt: "Maar een van hen,

Kajafas, zijnde hogepriester van dat jaar...". Dit "zijnde hogepriester" wijst op de aktuele uitoefening van het ambt. Andere voorbeelden vinden we in Handelingen 18 vers 12 en 24 vers 10, waar letterlijk verstaald staat: "Gallio, zijnde de stadhouder van Achaje" en "Gij (Felix) reeds vele jaren rechter zijnde".

3. Tenslotte moeten we nog wijzen op de toevoeging "van de gemeente te Kenchreae". Deze toevoeging geeft niet alleen aan waar Febe vandaan komt, maar onderstreept nog eens te meer haar ambtelijke status. Zoals ook wij bij tal van functies de plaatsnaam vermelden om de aktualiteit van iemands functie aan te geven; Janse, burgemeester te..., Pieterse, predikant te..., Flipse, ouderling te... Wanneer iemand zijn/haar functie niet meer daadwerkelijk uitoefent, zeggen we: voorheen, rustend, emeritus, gewezen.

Nu Paulus Febe zo nadrukkelijk aandient in bewoordingen die duiden op een aktuele dienst, hebben we reden om aan te nemen, dat zij de gemeente te Kenchreae daadwerkelijk gediend heeft als diaken. (Zie opnieuw het betoog van Dr. D. Holwerda, voor wat betreft Romeinen 16 gepubliceerd in 'Opbouw', 30e jaargang, nr. 14, blz. 107-108).

Op grond van het bovenstaande menen wij te mogen konkluderen dat volgens de Schrift vrouwen geroepen werden tot het ambt van diaken.

INTERMEZZO

Alvorens nu over te gaan tot de behandeling van de tweede ons gestelde vraag, willen we een ogenblik de pas inhouden, en een niet onbelangrijke tussenvraag aan de orde stellen: wat bedoelen we eigenlijk met het woord 'ambt'?

Wat is ambt?

De woorden 'dienst' en 'ambt' duiden beide op dezelfde zaak. In ons 'Akkoord van kerkelijk Samenleven' worden ze dan ook door elkaar gebruikt. Toch is er een verschil. Het woord 'ambt' benadrukt meer de opdracht en de volmacht van de 'ambtsdrager', terwijl het woord 'dienst' meer ziet op het uitoefenen van de taak.

'Ambt' verwijst daarom duidelijker dan 'dienst' naar Degene Die tot het ambt roept: Christus. En het is juist dit aspekt dat zo opvalt ten aanzien van het spreken van de Schrift op dit punt. We willen wijzen op drie Schriftplaatsen:

* Handelingen 20 vers 28: "Ziet dan toe op uzelf en op de hele kudde, waarover de heilige Geest u tot opziensers gesteld heeft om de gemeente Gods te weiden..."

* Efeze 4 vers 11: "En Hij (Christus) heeft zowel apostelen als profeten gegeven, zowel evangelisten als herders en leraars, om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus".

* In 1 Petrus 5 vers 1 tot 4 wordt het werk van de ouderlingen eveneens omschreven in termen van herderschap ('Hoedt de kudde Gods'), maar tevens wordt in deze verzen dit herderschap gezien als een herderschap onder de Opperherder Christus (vers 4).

Het voorgaande heeft konsekwenties voor het uitoefenen van hun taak: ze moeten de gemeente weiden, zoals Christus het ook zou doen. Ze weiden niet hun eigen gemeente, hun eigen kudde, maar de gemeente Gods (Handelingen 20 vers 28), de kudde Gods (1 Petrus 5 vers 2).

Tot deze taak wordt men door Christus zelf door Zijn Geest geroepen. Het geroepen zijn brengt een zekere afzondering met zich mee. De oudsten worden onderscheiden van de kudde, en de herders en leraars van 'de heiligen'. Toch blijven ze ook met de gemeente verbonden en maken

er deel van uit als de banden en pezen van het lichaam (Efeze 4 vers 16). Vandaar dat we het woord ambt vanuit de Schrift als volgt mogen invullen:

Ambtsdrager zijn betekent: *Door de Here geroepen zijn om tegenover en in de gemeente het herderschap van Christus over Zijn gemeente gestalte te geven.*

Dit impliceert dat met het ambt een zeker gezag gegeven is. Evenwel kan en mag dit gezag geen ander zijn dan dat van Christus zelf. Hij is de 'enige bisschop (opziener) der Kerk'(Art.31 N.G.B.). De ambtsdrager mag slechts dit gezag doorgang verlenen, bedienen.

Het diakenambt

De teksten die we hiervoor aanhaalden spreken uitsluitend over het ambt van de ouderling. Daarom kan de vraag opgeworpen worden: is het wel terecht om over het diakenschap te spreken als een ambt?

Uit de Schrift menen we het volgende op te kunnen maken. Uit Handelingen 14 vers 23 en Titus 1 vers 5 blijkt dat Paulus en Titus in alle gemeenten ouderlingen hebben aangesteld. Over de aanstelling van diakenen wordt noch hier, noch elders in de Schrift gesproken. Blijkbaar zijn ouderlingen voor de structuur van de gemeente wezenlijk. Een gemeente met uitsluitend ouderlingen is denkbaar, een gemeente met uitsluitend diakenen niet.

Over het ontstaan van het diakenambt worden we in het ongewisse gelaten. Men heeft wel gedacht aan Handelingen 6 ('de zeven'), maar het is zeer de vraag of daar over diakenen wordt gesproken. Het woord 'diaken' wordt daar niet gebruikt. In Romeinen 16 vers 1, Filippenzen 1 vers 1 en 1 Timotheüs 3 vers 8 blijken ze er te zijn. Ook worden we nauwelijks ingelicht over hun positie (status), en over de inhoud van hun taak. We zullen hebben te denken aan 'bijstand verlenen' (Romeinen 16 vers 2), 'dienen' (diakonein), hulp, zorg, dienst der barmhartigheid. We krijgen de indruk dat er in alle gemeenten ouderlingen werden aangesteld, en wanneer de behoefte werd gevoeld, diakenen. Dit alles lijkt te duiden op een oorspronkelijke prioriteit van het ambt van ouderling.

Maar misschien kan Handelingen 6 ons toch nog iets verder helpen. We hebben hier namelijk een voorbeeld van het ontstaan van het ene ambt uit het andere. Dat van 'de zeven' uit het ambt van apostel. De zeven nemen een deel van de taak over, die eerst door de apostelen werd uitgeoefend. Zij worden dan daarvoor apart geroepen en aangesteld in een eigen ambt. Hun worden de handen opgelegd en er wordt voor hen gebeden. Ze delen in het ambtelijke werk en ontvangen daarvoor dan ook een eigen ambtelijke 'status'.

Zal zo ook niet het diakenambt ontstaan zijn? Zo zou verklaard kunnen worden waarom er in de Schrift enerzijds een na-elkaar lijkt te zijn van ouderling en diaken en anderzijds in Filippenzen 1 vers 1 en 1 Timotheüs 3 sprake is van een naast-elkaar als twee onderscheiden ambten met elk hun eigenheid. (Voor dat laatste valt te wijzen op het gegeven dat in 1 Timotheüs 3 bij de vereisten voor diaken heel kenmerkend de bekwaamheid om te onderwijzen ontbreekt).

Zo hebben we dus schriftuurlijke grond onder de voeten, wanneer we het diakenschap zien als een ambt. De diaken deelt in het ambtelijke werk en heeft daarom ook een eigen ambtelijke positie.

In het bieden van hulp en zorg geeft hij op zijn wijze gestalte aan het herderschap van Christus; een herderschap dat naar de Schrift zo kenmerkend uitkomt in 'leiden' en 'verzorgen'. (Vergelijk het herderschap van Christus in Marcus 6 vers 30 tot 44, waar het bewegen zijn van Jezus over de schapen zonder herder uitkomt in zowel het 'leren van vele dingen' - vers 34 - als in het 'voeden van de schare').

B. IS HET SCHRIFTUURLIJK VERANTWOORD DAT VROUWELIJKE DIAKENEN SAMEN MET DE OUDERLINGEN LID ZIJN VAN DE KERKERAAD?

In het voorgaande hebben we gezien, dat de ouderling en de diaken beiden een ambt bekleden in de gemeente van Christus. Behalve het naast-elkaar is er ook een naast-elkaar. In de gereformeerde kerkenordeningen is dan ook altijd de nadruk gelegd op de eigen ambtelijke verantwoordelijkheid van deze beide diensten. Zo zegt ons 'Akkoord van kerkelijk Samenleven' (A.K.S.) in artikel 2: "Tussen deze diensten bestaat geen onderscheid in rangorde, alleen in dienstbetoon."

In artikel 13 en 14 wordt het onderscheid in dienstbetoon nader omschreven.

Artikel 13: "De dienst van de ouderling. De dienst van de ouderling houdt in: het weiden van de gemeente als kudde Gods, het trouw bezoeken van de leden van de gemeente, het toezien op de leer en de wandel van medeamtsdragers, en het tesamen met de dienaren des Woords oefenen van de kerkelijke tucht."

Artikel 14: "De dienst van de diaken. De dienst van de diaken houdt in: het verlenen van christelijke hulp aan de leden der gemeente die in nood verkeren, en hen met raad en troost bij te staan. Naar vermogen zullen zij ook anderen hulp bieden."

Deze omschrijvingen van de ambten zijn geen waterdichte definities, maar op de Schrift gebaseerde richtlijnen. Evenzo zijn deze omschrijvingen niet bedoeld om een waterdichte scheiding aan te brengen tussen de beide ambten of diensten. En dat is ook niet goed mogelijk. In de praktijk zullen de ouderling en de diaken elkaar voortdurend tegenkomen, zonder dat zij met elkaar botsen. Zij werken samen in de gemeente, elkaar assisterend, elkaar helpend en bemoedigend.

De kerkeraad

In artikel 15 van het A.K.S. wordt niet de verhouding tussen de beide ambten geregeld, maar hun gezamenlijke zorg voor de gemeente: "De ambtsdragers tesamen vormen de kerkeraad, die belast is met de leiding en de verzorging van de gemeente. Voor overleg daartoe vergadert de kerkeraad regelmatig." Hierbij wordt er vanuit gegaan, dat de kerkeraad een college is van ouderlingen en diakenen, die in onderling overleg leiding geven aan de gemeente en zorg om haar dragen.

In de kerkeraad werken ouderlingen en diakenen dus samen om het ene Herderschap van Christus gestalte te geven.

Dit samen bezig zijn van ouderling en diaken moet ons er evenwel niet toe brengen om het onderscheid tussen beide ambten uit het oog te verliezen en te nivelleren. De diakenen en de ouderlingen zijn beide bezig vanuit de eigenheid van hun ambt. Een ouderling is geen diaken, en een diaken geen ouderling. Men hoede zich zowel voor overdrijving als voor nivellering. Artikel 2 A.K.S. is ook te lezen als een waarschuwing. De eigen dienst van de diaken dient door de woorden zorg, hulp en barmhartigheidsbetoon gekarakteriseerd te blijven.

Dit samen bezig zijn van ouderling en diaken in de kerkeraad is een levende zaak. In Christus zal men in goede harmonie de balans vinden tussen de gezamenlijke verantwoordelijkheid enerzijds, en de eigenheid van elk ambt anderzijds.

Slechts daar waar de zonde de verhoudingen ontwricht komt het tot onoplosbare competentievragen en conflicten.

De 'ondergeschiktheidsteksten'

Wanneer nu vrouwelijke diakenen deel uitmaken van de kerkeraad zou de vraag gesteld kunnen worden of dit niet in strijd is met wat de apostel Paulus leert in 1 Corinthe 11 vers 3; in 1 Corinthe 14 vers 34 tot 36 en in 1 Timotheüs 2 vers 11 en 12. Naar ons oordeel hoeft dit niet het geval te zijn.

We wijzen daarvoor samenvattend op het volgende:

1. Ten aanzien van het leiding geven aan en regeren van de gemeente is het Schriftuurlijk te spreken van een prioriteit van het ambt van de ouderling.
2. Het feit dat de diaken vanuit de eigenheid van zijn ambt betrokken is bij het leidinggeven en verzorgen van de gemeente, betekent nog niet dat het werk van de diaken daarom ook als leidinggevend te typeren is.
3. Naar ons oordeel worden genoemde teksten overvraagd, wanneer men op grond daarvan zou willen konkluderen, dat het vanuit de eigenheid van het diakenambt betrokken zijn bij het leidinggeven van de gemeente, aan de zusters der gemeente zou zijn ontzegd.

Bij dit laatste punt past een korte toelichting, waarbij we u ook enig inzicht menen te moeten geven in de binnen de commissie gevoerde gesprekken.

Juist aan de bespreking van dit punt hebben we erg veel tijd besteed. De relevantie van deze teksten voor de vraag die ons was voorgelegd bleek ons in laatster instantie gering te zijn, met name vanwege de eigen aard van het diakenambt.

We kwamen tot de konklusie dat de apostel Paulus wil, dat het hoofd-zijn van de man ook in de gemeente erkend en gerespekteerd wordt. Over de wijze waarop en de mate waarin werd verschillend gedacht. Maar eenstemmig waren we weer in ons oordeel, dat wat Paulus ons in deze teksten leert, heel goed tot zijn recht kan komen als mannelijke en vrouwelijke diakenen samenwerken met de ouderlingen in de kerkeraad. In dit rapport moeten we het laten bij deze summier opmerkingen. Een bredere bespreking van de genoemde teksten valt buiten het bestek van de aan ons gestelde vragen.

KONKLUSIES

Zo komen we - afrondend - tot de volgende konklusies:

- a. dat het Schriftuurlijk verantwoord is zusters te roepen tot het ambt van diaken;
- b. dat het eveneens Schriftuurlijk verantwoord is dat zulke vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad.

Brukelen, 23 maart 1987.

Bijlage 7: Verantwoording bij de principiële uitspraak van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Eindhoven dat de toelating van vrouwen tot de kerkelijke ambten op Bijbelse gronden in principe verantwoord en gewenst is (*code 25.2*)

Gods Woord is norm en grondslag

Het Woord van God is voor ons allen normatief en vormt de enige goede grond voor wat wij doen of laten. Daarvan gaan allen uit en op die basis voeren we onze discussie. Wat zegt de Schrift over het onderhavige geval? Daarover lopen de meningen uiteen, zoals alle eeuwen door ook in veel andere gevallen. De protestantse visie op en belijdenis inzake de kerk is totaal anders dan de rooms-katholieke. Die laatste is aanwijsbaar geënt op het Romeinse Imperium en sterk oud-testamentisch getint, met priester, altaar, offer en hiërarchie. Allerwege is (en wordt soms

nog) de slavernij verdedigd met een beroep op de bijbel. Het nationalisme werd bij de de-kolonisatie afgewezen met bijbelse argumenten. Toetreden tot de NAVO (c.q. de EEG) werd veroordeeld als het prijsgeven van een stuk (door God gegeven) eigen souvereiniteit. Vervanging van de monarchie door een staatsvorm met een president heet(te) onbijbels. De onderworpenheid van de arme aan de rijke werd gewettigd met een beroep op Spr. 22:2. Ettelijke andere zaken zijn met een beroep op de bijbel verdedigd of verworpen, zoals de reformatie zelf.

Gods Heilsplan

Het komt er dus heel precies op aan, hoe de Heilige Schrift gelezen en in geding gebracht wordt. Daarbij scheppen de gebezigde talen (Hebreeuws, Aramees, Grieks) problemen, zo goed als het feit dat de bijbel is ontstaan in een veelheid van culturen - van Genesis tot en met Openbaring. Met een beroep op de aartsvaders en o.m. Deut. 21:15-17 (de wet op het eerstgeboorterecht) zou men polygamie kunnen verdedigen. Op zendingsterreinen scheidt dit problemen tot op de huidige dag. Ondanks de zeer lange periode waarin de bijbel als afgerond geheel tot stand kwam, geloven we toch in de eenheid van de openbaring; zij is immers door God ingegeven (2 Tim. 3:16) en niet "voortgekomen uit de wil van een mens" (2 Petr. 1:21). Haar auteur is de Heilige Geest. In de Schrift spreekt God zelf tot ons. In de Schrift ontvouwt God zijn heilsplan en de verwerkelijking daarvan in de heilshistorie, de ontwikkeling daarvan loopt van het paradijs tot aan het nieuwe Jeruzalem, van het prille en kleine begin in de hof (tuin) van Eden tot de volmaakte ont-plooiing in een stadsstaat. Centraal in de historie stelt (herstelt) God de mens (manlijk en vrouwelijk) als zijn beeld/representant (vertegenwoordiger op aarde).

Gods schepping van de mens

Het begin, het hoofd, de koploper, de eerste, de origine der mensheid is Adam. Via de naamgeving der dieren brengt God hem tot het inzicht dat alleen hij geen "zijnsgelijke", hulpe tegenover, geen "vlees van zijn vlees" naast, aan zijn zijde (Gen. 3:12) heeft. Als dat inzicht is ontstaan, scheidt God Adams noodzakelijke, onmisbare "wederhelft". Zo schiep God de mens als zijn beeld - manlijk en vrouwelijk schlep Hij hen. Eerst zo kon de menselijke historie een aanvang nemen en eerst zo kon God zinvol zijn zegen geven: weest vruchtbaar en wordt talrijk, vervult de hele aarde en onderwerpt haar, heerst over haar (Gen. 1:27-28). Het doet denken aan wat Paulus schrijft: "en toch, in den Here is evenmin de vrouw zonder de man (iets), als de man zonder de vrouw" (1 Cor. 11:11, N. Vert. voegde ten onrechte het woord "iets" in).

Zondeval, breuk in de verhoudingen

Nergens wordt al bij de gave aanvang der mensheid gesproken over meer en minder, over ongelijkheid in rang en positie, over ongelijkwaardigheid. Noch bij het "weest vruchtbaar", noch bij het "onderwerpt (de aarde)", noch bij het "heerst over haar (de aarde)", wordt een (discriminerend) onderscheid of een grenzenstellende beperking aangebracht. Nergens blijkt hieruit, dat de vrouw geen leidinggevende positie mag innemen, of dat haar regeermacht wordt ontzegt, of dat de vrouw t.o.v. de man slechts een volgende, nederige houding dient aan te nemen. Eerst als gevolg van de zondeval is er sprake van ongelijke verhoudingen; de man gaat "heersen", zo voorzegt God (Gen. 3:16). Aan dit machtsmisbruik wordt gaandeweg paal en perk gesteld in de heilshistorie (Ef. 5:25). De vloek der zonde wordt geleidelijk teruggedrongen daar waar het Woord van de Here zich laat horen en gehoor vindt. Daarnaast zijn plaatselijk en tijdelijk soms uitstralingseffecten waar te nemen in de omgeving, zoals in Europa het geval was. De genezing van de menselijke verhoudingen komt op gang en begint in de gemeente. Het herstel van de mens, geschapen als Gods beeld, manlijk en vrouwelijk, krijgt

vorm vanuit de kleinste samenlevingsvorm: het gezin. In de verhouding vrouw-man, kind-ouders (vader), slaaf-heer, (steeds wordt de overheerste partij het eerst genoemd) komt gaandeweg een heilzame sanering. De engel van het "heersen met alle geweld" wordt uitgetrokken en het elkander-ondergeschikt-zijn kan van daaruit gestalte gaan krijgen (Ef. 5:21-6:9). De wildgroei van patriarchaat en matriarchaat, van polygamie van de man en van de vrouw moet en gaat wijken voor wat in den beginne was en wat weer wezen zal. Daarom mag ook de vrouw niet "gezag hebben over", zich aanmatigend opstellen tegenover de man. Het hier gebruikte Griekse woord komt maar eenmaal voor in het N.T.

Geleidelijk herstel (herscheping) van de verhoudingen

Intussen wordt de terugkeer van de gezonde verhoudingen (voortvloeiend uit de gezonde leer) niet met alle geweld opgelegd. Het "niet door kracht, noch door geweld, maar door mijn Geest" mag ook hier gelden. (Zach. 4:6). De Geest werkt "van binnen uit", vanuit het hart der mensen, door "wedergeboorte" uit het Woord, zodat het (over)heersen het veld ruimt voor de liefde. De verwezenlijking van het heil is (mede daardoor) getemporeerd; het komt niet ineens helemaal, het komt "vertraagd" vanwege de scheefgegroeide cultuurpatronen, het gaat niet revolutionair in zijn werk. God gaat niet revolutionair, gewelddadig en overhaast te werk, al moet de overgang van de oude naar de nieuwe bedeling als "schokmoment" door de Joden ervaren zijn; een stroomversnelling, bij wijze van spreken. In het tijdvak van het Oude Testament is de positie en de waardering van de vrouw in Israël beter geregeld (zij is beter beschermd) dan in de omliggende landen. Maar de vrouw is dan nog uitgesloten van bv. de priesterdienst (mede vanwege de excessen, zoals tempelprostitutie?). Dat is echter niet de eindfase. De beperkingen die "de wet van Mozes" oplegde m.b.t. de eredienst (cultus) worden opgeheven: in Christus is noch man noch vrouw (voorbeeld: ook meisjes ontvangen in de nieuwe bedeling het verbondsteken - de doop; Gal. 3:28). Door God zelf aangebrachte beperkingen (Gen. 17:10 v) worden opgeheven, zo goed als de scheidsmuur tussen Israël en andere volken wordt afgebroken (Ef. 2:14).

Functie van "de wet" en de Heilige Geest

De uitwerking van Gods heilsplan is gefaseerd. Eerst komt "de wet" als tuchtmeester tot aan Christus (Gal. 3:24). Dan is het tijdperk van de Geest aangebroken. De aanvangen daarvan zien we in het N.T. Dat laatste is geen nieuw wetboek (en mag zo ook niet gehanteerd worden). Evenmin is het het eindstation: het tijdvak van de Geest is dan nog maar net begonnen. Weliswaar hebben alle heilsfeiten (op de wederkomst na) plaatsgehad, maar het N.T. gaat niet verder (kan ook niet verder gaan) dan de aanvang, het prille begin van Christus' gemeente in welke de belofte van God naar Joel 2:28-32 zich bezig is te realiseren (Hand. 2:17-21). Vanaf dat moment tot aan de wederkomst is de gemeente (geleid door de Geest) Gods "medearbeider", Gods instrument om het toegezegde heil ten volle te verwerkelijken - nu weer gehoorzaam, horend naar Gods woorden. Zo had God het van de aanvang af gewild - zo herstelt Hij het weer gaandeweg. Het gebod om volmaakt te zijn (Matt. 5:48) blijft, ook al blijven wij vaak onder de maat (Rom. 7:22,23) en ook al ligt het niet in ons vermogen de hele wereld te herscheppen naar paradijsnormen.

Realisatie van het heilsplan

De uitwerking van Zijn heilsplan heeft Hij zelf, bij wijze van spreken, tijdgebonden, situatiebetrokken, cultuurgebonden, plaatsgebonden gemaakt. Vandaar dat er geen absolute uniformiteit over de hele wereld is, in tegenstelling tot de R.K. wereldkerk. Daar heeft de kerk tot op de huidige dag mee te maken; zij moet zich aanpassen aan tijd en situatie, om het heil zoveel en zover mogelijk te realiseren, het heil dat door

Christus in volle omvang is verworven. Dat wordt in feite al zichtbaar in alle evangelisatie- en zendingswerk. En het spreekt ook mee in de eigen situatie: wat kan de gemeente, het kerkverband en de relatie met de zusterkerk dragen?

Voortgang van het heil

Wij kennen goede regels om de Schrift te gebruiken. Een daarvan is: Schrift met Schrift vergelijken. Maar dat houdt niet in: de geschiedenis van het heil negeren. Het eerste bijbelboek Genesis leert ons dat al. Steeds weer staat daar: "dit is de geschiedenis van ...". Een woord dat aangeeft waar het mee begon en waar het op uitliep. Je zou kunnen zeggen: de ontwikkeling, de ontplooiing. Er zit vooruitgang in de ontplooiing van het heil. God sluit een verbond met Israël. Maar dat (oude) verbond blijkt vervangen te gaan worden door een nieuw en beter (Jer. 31:31-34). En dat vanwege de onvolkomenheid van de situatie onder het oude verbond (Hebr. 8:6-13). Het is verouderd en verjaard. Heel de oud-testamentische eredienst rond de tabernakel en de tempel is slechts "dienst bij een afbeelding en een schaduw van het hemelse" (Hebr. 8:8; vgl. Joh. 1:17). Immers "de wet heeft slechts een schaduw der toekomstige goederen, niet de gestalte van de goederen zelf." (Hebr. 10:1). De ark van het verbond is niet minder dan Gods troon; toch kan zij overbodig worden (Jer. 3:16-17) zo goed als heel de tempel. Het opschrift boven de decaloog, de tien woorden, lijkt onaantastbaar. Toch kan het nog beter (Jer. 16:14-15; vgl. Joh. 8:36). Aan Israël werd opgedragen offers te brengen, maar toch lezen we: "in slachtoffer en spijsoffer hebt Gij geen behagen ... brandoffer en zondoffer hebt gij niet gevraagd ..." (Ps. 40:7-9, Hebr. 10:5-8, vgl. Micha 6:8). Jozua bracht Israël in het beloofde land en toch was de inhoud der belofte daarmee niet voldragen (Hebr. 4:8-10). Heel het O.T. draagt het karakter van voortgaande ontplooiing en staat in het perspectief van wat komen gaat.

Het Nieuwe Verbond

Tegelijk is ook het Oude Testament geen wetboek in de zin van "wet van Meden en Perzen". Dat blijkt bv. uit de vervulling van het erfrecht op verzoek van Zelafeads dochters (Num. 27:1-11; Num. 36) maar ook uit het feit dat David met zijn mannen de toonbroden at, tegen het verbod in (1 Sam. 21:1-6; Lev. 24:1-9). Jezus beroept zich er zelfs op (Mat. 12:3-8). Hij zegt zelf: "Meent niet dat ik gekomen ben om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om te ontbinden, maar om te vervullen" (Mat. 5:17). Toch houdt Hij melaatsen niet op een afstand, maar raakt hen zelfs aan (Mat. 8:3). Zelfs de viering van het Pascha t.t.v. Hizkia vond niet plaats op de tijd en wijze zoals God bevolen had (2 Kron. 30). Niet voor niets schrijft Paulus dat hij een dienaar is "van een nieuw verbond, niet der letter, maar des Geestes, want de letter doodt, maar de Geest maakt levend" (2 Cor. 3:6). Zoveel staat er op het spel!

De Heilige Geest voor allen

Het was niet Gods bedoeling, dat "de bediening des doods" (2 Cor. 3:7) blijvend zou zijn. Het was niet meer dan een noodzakelijke fase in de ontwikkeling van het heil. Met de komst en het werk van Christus komt Gods heil tot voller ontplooiing (Gal. 3:23-29). Tot dat werk behoort ook de uitstorting van de Heilige Geest "op alle vlees", reeds aangekondigd door Joël en feit geworden op de Pinksterdag. Daarna blijkt dat "alle vlees" niet alleen slaat op Israël maar ook op de heidenvolkeren. Het stadium is voorbij, dat slechts enkelen de Geest ontvingen (Num. 11:29). Beperkingen naar volk, geslacht, leeftijd en maatschappelijke positie zijn verleden tijd (Hand. 2:17-18). Zo was het Gods bedoeling.

Het voortgaand werk van de Heilige Geest

De Heilige Geest dringt de kerk naar de volle ontplooiing van het heil

in Christus. Hij dwingt niet koste wat het kost. Hij werkt langs de lijnen van geleidelijkheid. Paulus weet dat de tempel zijn tijd heeft uitgediend en dat de muur tussen Joden en niet-Joden is weggebroken (Ef. 2:14). Toch past hij er wel voor op, Grieken in de tempel te brengen (Hand. 21:27-30). Hij gaat zelfs mee in de onderhouding van de wet (Hand. 21:18-26) wanneer dat nodig is. Het einddoel is in zicht.

Maar hij weet van geen wijken wanneer de kern van het evangelie in het geding is, (Gal. 2:11-14) en verzet zich dan openlijk tegen Petrus. Hij laat ruimte voor de "zwakke in het geloof" (Rom. 14:1-12). Maar evengoed dringt hij de gemeente in de richting van de nieuwe vrijheid (Col. 2:16-17; Gal. 4:10). Door God zelf ingestelde feesten krijgen een nieuwe inhoud: Paas- en Pinksterfeest. De besnijdenis van alleen jongens gaat ongemerkt (maar zie Hand. 21:21 !) over in de doop van jongens en meisjes. Toch besnijdt Paulus Timotheus terwille van de Joden: de voortgang van het evangelie kon anders in gevaar komen (Hand. 16:1-3). Maar Titus wordt weer niet besneden (Gal. 2:3-4). De sabbat, door velen gezien als een scheppingsordinantie, maakt plaats voor de Zondag, de Geest drukt ook hierop zijn stempel. Ook in het N.T. worden tijdelijke voorzieningen voor de kerk getroffen, die in het toenmalige kader functioneel waren. Denk maar aan: "het heeft de Heilige Geest en ons goedgegacht, u verder geen last op te leggen dan dit noodzakelijke: onthouding van hetgeen de afgoden geofferd is, van bloed, van het verstikte en van hoererij" (Hand. 15:28-29; 21:25). Ook hier dus in feite een beroep op wat "de wet zegt" (1 Cor. 14:34). De wet, d.w.z. de thora of het hele Oude Testament. Wat Paulus schrijft over de positie van de vrouw, hangt in beide gevallen samen met de (hoofd)toel der vrouw, gemeten naar de toenmalige cultuur (1 Cor. 11:2-16; 1 Tim. 2:9-15). Evenzo bij Petrus (1 Petr. 3:3). Terecht zijn Christenen bang om de Heilige Schrift aan de kant te schuiven (zoals de geestdrijvers en de extremisten onder de wederdopers deden - en zij niet alleen): het modernisme is van alle eeuwen! Maar wie het N.T. hanteert als een nieuw wetboek met onveranderlijke voorschriften, heeft geen oog voor het voortgaand werk van de Geest. Nog zijn er christenen die eisen dat een vrouw niet "met ongedekten hoofde" ter kerke gaat, noch haar haar laat knippen (1 Cor. 11:6). Dat is een willekeurig gebruik van het evangelie, want zij zijn het wel eens met de afschaffing van de slavernij (ondanks Ef. 6:5v; 1 Petr. 2:18v). Moet men jonge weduwen ook nu nog verplichten te huwen en kinderen te krijgen (1 Tim. 5:14)? Is een man verplicht zijn haar kort te dragen (1 Cor. 11:14)? En moet een man zijn vader en moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen (Mt. 19:5; Gen. 2:24)? Ook hier vragen we toch naar achtergrond en bedoeling? Enerzijds moet de kerk zich wachten voor biblicisme ("een beroep op de Schrift op de klank af") en fundamentalisme ("een hechten aan oude voorstellingen, zonder rapport, d.i. zonder enig verband te leggen met de tijd, waarin deze zijn ontstaan"). Anderzijds moet zij zich hoeden voor modernisme: de Schrift naar believen aanpassen aan en vervormen naar eigen ideeën. Die gevaren ontloopt de kerk alleen, als zij oog heeft voor de geleidelijke ontwikkeling - de hele bijbel door - van het door God beoogde heil. Dat zal eerst bij de wederkomst ten volle openbaar worden, ook op het punt van de verhouding man/vrouw (Luc. 20:34-36). Anders gezegd: de verhoudingen zoals beschreven in het N.T. zijn geen eindpunt. Wij zijn onderweg, op weg naar de volmaaktheid. En wij staan nu in de vrijheid die Christus ons geschonken heeft (Gal. 5:1-13). Het leven kan opnieuw beginnen.

Zicht op de toekomst: vervulling van Gods heilsplan voor allen

De periode van het Oude Testament (Gods verbond met Israël) is het laatste ontwikkelingsstadium voorafgaande aan de volle ontplooiing van Gods heilsplan onder het Nieuwe Testament (=verbond). Maar door dat oude heen schemerde reeds de structuur van het nieuwe. Het zaad

(nageslacht) der vrouw zal de slang (satan) de kop vermorzelen (Gen. 3:15). Gods heil blijft niet beperkt tot het zaad (nageslacht) van Abraham - Israël dus. Nee, "met u (Abraham) zullen alle geslachten des aardbodems gezegend worden" (Gen. 12:3). De dreiging van de vloek over de man en vrouw (Gen. 3:16-19) neemt gaandeweg af - zelfs de doodsdreiging: hier en daar vangt Israël een glimp op van het leven na dit leven, van een opstanding uit de doden. Weliswaar zijn het veelal mannen, die door God tot een dienst worden geroepen. Maar de vrouwen worden niet categorisch en onverbiddelijk gepasseerd. De Geest van God rust aanvankelijk op enkelen, opdat zij bekwaam zijn voor hun speciale taak. Maar Joël mag profeteren dat Mozes' vrome wens en verzuchting verwerkelijkt gaat worden: Gods Geest zal op allen (!) uitgestort worden. Uitgestort als de zegen van de regen op een dorstig land: het leven keert weer, in volle glorie. Zo had God het van meet af aan gewild. En daarvoor is Jezus, de Christus, de Gezalvde bij uitstek, gekomen. Met zijn kruisdood nam hij de vloek weg en ontsloot hij de weg naar het volle heil en het eeuwige leven. Door Zijn lijden en sterven verleende Hij volle rechtsgeldigheid aan het nieuwe verbond. Na zijn hemelvaart en plaatsneming aan Gods rechterhand gaat Hij dan ook Gods heilsplan tot volle ontplooiing brengen. Hij vervult Joëls profetie en stort de Geest uit op "alle vlees", zonder beperkingen naar volk, geslacht, leeftijd en maatschappelijke positie. Ook vrouwen delen volop in het heil, zijn mede-erfgenamen van de genade des levens (1 Petr. 3:7). Jezus laat zich door vrouwen dienen tijdens zijn aardse leven. Hij geeft vrouwen de boodschap van zijn opstanding mee; zij verkondigen uit Jezus' naam het evangelie aan de discipelen (Luc. 24:1-10). En in het tijdvak, beschreven in het N.T. worden vrouwen dan ook geroepen tot allerhande diensten en gesierd met vele charisma's, Geestesgaven.

Herstel van de verhoudingen verstraagd

In het O.T. doemden de contouren van het N.T. reeds op. De eerste aanvangen daarvan binnen het tijdsverloop van het N.T. staan beschreven en zijn geschied. Waarom heeft deze heilzame ontwikkeling zich niet doorgezet - met name als het gaat om de geordende diensten van de vrouw?

Verskillende factoren zijn daarvoor aan te wijzen

1. De maatschappelijke omgeving.

Om te beginnen: Paulus moet rekening houden met de maatschappelijke verhoudingen in zijn tijd - het evangelie gaat niet revolutionair te werk. Ondanks de vervulling van Joël's profetie kon hij geen vrijlating van alle slaven bevelen, noch in zijn brief aan Philemon, noch in zijn andere brieven. Evenmin als Petrus trouwens (1 Petr. 2:18vv). Afschaffing van de slavernij op dat moment zou een economische ontwrichting hebben betekend. Evenmin kon hij, in de toenmalige verhoudingen, vrouwen gelijke rechten (b.v. handelingsbekwaamheid) toekennen als de (haar) mannen. Petrus noemt de vrouwen "brozer vaatwerk" - zij zijn "de zwakkeren", gelet op haar maatschappelijke en juridische positie in die tijd en op de economie die bij de gratie van lichamelijke arbeid gedijde. Paulus legt aan de vrouw beperkingen op. Die hangen samen met de toen geldende normen voor fatsoen bij optreden in het openbaar. Zowel Paulus als Petrus brengen "de tooi" (c.q. hoofdtooi) der vrouwen ter sprake (1 Tim. 2:9-15; 1 Kor. 11:2-16; 1 Petr. 3:1-6). Paulus vraagt de vrouw aan haar man onderdanig te zijn (zich te voegen naar de onderlinge orde) met verwijzing naar Adam en Eva, Petrus verwijst daarbij zelfs naar Sara, die "Abraham gehoorzaamde en hem heer (kuri-os) noemde" (1 Petr. 3:6).

2. Tijdelijke beperkingen vanuit "de wet"

Toch is noch Paulus, noch Petrus vergeten, dat in de nieuwe bedeling de oude beperkingen naar geslacht, leeftijd en maatschappelijke positie

verleden tijd zijn. Philemon krijgt zijn slaaf terug, maar "nu niet meer als slaaf, maar als meer dan een slaaf, als een geliefde broeder" (Philemon: 16). En mannen krijgen te horen: "hebt uw vrouw lief, evenals Christus zijn gemeente heeft liefgehad, en zich voor haar overgegeven heeft..." (Ef. 5:25). Petrus wijst de mannen erop, dat hun vrouwen "mede-erfgenamen des levens" zijn, aan wie zij "eer" moeten bewijzen (1 Petr. 3:7); net zoals hij van ieder vraagt eer te bewijzen aan de keizer, de stadhouders, kortom alle menselijke instellingen, waaraan men zich moet onderwerpen, onderdanig moet zijn (1 Petr. 2:13-17). Beide apostelen verwijzen naar "de wet" (de boeken van Mozes of ook het hele O.T.) bij het opleggen van beperkingen. Maar het zijn door de toenmalige situatie vereiste beperkingen, evenals dat het geval was bij het apostelconvent in Jeruzalem. Daar heet het: "Het heeft de Heilige Geest en ons goedgegacht..." (Hand. 15:28). De Heilige Geest zelf stond achter die beperkingen - toch is ieder het er over eens, dat zij van tijdelijke aard waren. Wij meten, terecht, de verhouding tussen Jood en Griek (niet-Jood, heiden) naar het programma van de Geest in Hand.2. Maar waarom zouden wij dat niet doen, wanneer het gaat om de verhouding man-vrouw, met het oog op de gelijkberechtigtheid in de gemeente?

3. Hiërarchie in de oude kerk

Er is nog een andere factor te noemen. Het blijkt dat vrouwen uiteenlopende diensten in de gemeente hebben verricht, zoals het N.T. laat zien. Maar deze Schriftgegevens zijn in de kerk geaccepteerd zonder meer. D.w.z. zonder daaraan, in het licht van Hand. 2, enige consequenties te verbinden. Ze werden en worden tot uitzonderingen op de regel verklaard. Die regel is dan blijkbaar: alleen mannen verrichten (geordende) diensten. En dat ondanks het programma van de Geest, door Petrus verkondigd als het werkelijkheid geworden evangelie (Hand. 2:14-21), de vervulling (!) van Joëls profetie. Deze gang van zaken is te verklaren uit de geschiedenis van de kerk. Al vrij snel werd het leven der vroeg-christelijke gemeenten overwoekerd door wat wij nu kennen als de rooms-katholieke organisatie. Tussen de plaatselijke kerken en bisschoppen ontstond een strijd nota bene over de vraag wie de meeste, de eerste was (vgl. Marc. 9:34; Luc. 9:46; 22:24). Deze strijd werd gewonnen door de bisschop en de kerk van Rome. Die bisschop was echter niet de eerste onder zijn gelijken. Nee, hij werd, sinds de negende eeuw, in onderscheiding van alle andere bisschoppen Papa, vader, paus. De kerk wordt patriarchaal gestempeld. Lang daarvoor al werd ook "het oudtestamentisch begrip van het priesterschap overgebracht op de ambtsdragers. Die ambtsdragers werden gezien als nieuwtestamentische opvolgers van de oudtestamentische priesters en levieten. Zij zijn (als vroeger de stam van Levi) uitgenomen uit het volk en gewijd tot 's Heren dienst in zijn heiligdom, de tabernakel, thans de heilige katholieke kerk." En dat, terwijl de kwalificatie priesters en priesterschap in het N.T. nooit slaat op de "ambtsdragers" maar op de hele gemeente, alle gelovigen - als vervulling van Gods eigen belofte bij de sluiting van het oude verbond op de Sinaï (zie hiervoor resp. Openb. 1:6; 1 Petr. 2:5 en 9; Ex. 19:6). Daarmee deed opnieuw haar intrrede wat nu juist op Goede Vrijdag tot voltooid verleden tijd was verklaard: de hiërarchie. Door de overname van dit oudtestamentische model waren de vrouwen tegelijk volledig uitgeschakeld voor enige dienst: het O.T. kende geen priesteressen! De eis, dat geestelijken ongehuwd zouden blijven (het celibaat) versterkte deze tendens nog eens. Het is nauwelijks te peilen, hoezeer deze ontwikkelingen hun stempel hebben gezet op de verhouding man-vrouw. Dat kon des te gemakkelijker, omdat in de oude klassieke wereld de vrouw toch al als minderwaardig t.o.v. de man werd gezien. In plaats van dat de kerk zich ging ontwikkelen naar het evangelie van Hand. 2 en een voorbeeld ging geven van het heil, zoals God zich dat had voorgenomen, werden maatschappelijke misstanden gelegaliseerd. Ja, ze werden als Gods eigen wil en wet aan Christus' gemeente opgelegd. De toch al

bestaande ongelijkwaardigheid werd versterkt. De patriarchale verhouding binnen het huwelijk en in de maatschappij kreeg vrij spel.

4. Geen herstel van de verhoudingen in de kerken van de Reformatie
De tijd van de reformatie bracht op dit punt weinig hervormingen. De kerk schrok pas wakker toen de beweging van de vrouwen-emancipatie al lang op gang was gekomen. Sociale hervormingen kondigden zich aan (arbeiders, kinder- en vrouwenarbeid). De beginselen hiervoor werden geput uit de Franse Revolutie en de werken van Karl Marx. Geen wonder, dat de kerk zich hier fel tegen verzette. Maar tegelijk zag zij (uitzonderingen daargelaten) op deze punten het evangelie over het hoofd. De Schrift moest dienen als bewijs, dat de arbeiders aan hun bazen en de vrouwen aan hun mannen ondergeschikt waren en dienden te blijven. De vrouw diende zich te houden bij de drie k's: de keuken, de kinderen en de kerk, daar was haar plaats. Een universitaire studie viel buiten het gezichtsveld. Zich bekwamen in de wetenschap lag niet op haar weg, nog daargelaten of zij er de capaciteiten voor had (maar zou zij minder geschikt zijn dan een man, bijv. voor ... vrouwenarts?). De aversie van de kerk was begrijpelijk, maar het maatschappelijk bewustwordingsproces bleek niet te keren. Met wantrouwen en argwaan zag de kerk die ontwikkelingen aan. Het proces van de gewenning deed zijn werk, maar een principiële positiebepaling ontbrak veelal. De argwaan was terecht: de beginselen van de Franse Revolutie (Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap) en de leer van Karl Marx (o.a. de klassenstrijd) leidden tot verwording en ontaarding van het leven. De excessen openbaren zich steeds duidelijker op alle levensgebieden - ook in het gezin, ook in de verhouding kind - ouder, ook in de verhouding man - vrouw, ook in de verhouding werkgever - werknemer, overheid - onderdaan enz., enz. Maar wantrouwen, passief verzet en verontwaardiging brengen geen enkele verbetering tot stand. Zij worden meewarig gezien als symbolen van dom conservatisme. Velen zeggen: je mag de maatschappelijke verhoudingen niet als norm nemen en de bijbel daaraan aanpassen. Maar dat is nu juist wat van het begin af aan gebeurd is - zelfs met behulp van het N.T., waarop men zich dan (zij het ter goeder trouw) ten onrechte, willekeurig en zonder zicht op de geleidelijke ontplooiing van het heil, beriep.

Roeping van de gemeente: vervulling van het heilsplan

Op Christus' gemeente rust echter de taak aan de wereld voor te leven wat Gods heilswil is, hoe de onderlinge verhoudingen in zijn Koninkrijk zijn geregeld. Christenen zijn Gods medearbeiders. Zij vinden hun program niet in de Franse Revolutie of in de werken van Karl Marx. Hun program staat voluit uitgeschreven - met name - in Hand. 2, maar je kunt ook zeggen in heel de Schrift. Wanneer Christenen zich daardoor laten gezeggen, leiden zij een "voorbeeldig" leven en zijn zij leesbare brieven van Christus in een veelal onchristelijke, godloze maatschappij.

Grond van de conclusie van de kerkeraad

De conclusie van de kerkeraad is gebaseerd op de doorgaande lijn in de Heilige Schrift, niet op losse teksten of het wegwerken van losse teksten. Men moet oog hebben voor het perspectief dat de Heilige Schrift zelf biedt: de voortgang en de ontplooiing van het heil, zoals dat God voor ogen staat en waar Hij in de Schriften van spreekt.

Op sommige punten is de kerk dat bijna "als vanzelf" gaan zien. In de tijd van de reformatie groeide het inzicht in het "alleen door geloof, alleen door genade" op een verbazingwekkende wijze (Luther). De Geest des Heren verlichtte hart en verstand tot het verstaan van het evangelie (denk ook aan Calvijn). Nu staan wij voor de vraag naar de plaats van de vrouw in de gemeente. Zomin als uitspraken van Paulus verhinder(d)en na te denken over bijv. de positie van slaven, zomin belemme-

ren andere uitspraken het antwoord op de vraag: wat is naar Gods bedoeling de plaats van (de man en) de vrouw?

Behandeling van enkele belangrijke Schriftgedeelten

Natuurlijk zijn er vele vragen te stellen naar de betekenis van een aantal concrete Schriftgedeelten voor de plaats van de vrouw in de gemeente. Enkele belangrijke komen hier aan de orde.

1. Eerst Adam, daarna Eva ...

Is het juist om te stellen dat aan het begin van de mensheid nergens wordt gesproken over ongelijkheid in rang en positie tussen man en vrouw? Op een aantal plaatsen wordt Adam als representant van de mensheid gesteld, niet Eva. Hoewel Eva het eerst zondigde, wordt de zonde van Adam centraal gesteld (Rom. 5:14; 1 Cor. 15:22,45). Ook in Genesis wordt deze verantwoordelijkheid van Adam duidelijk. Na de zondeval roept de Here God "de mens" ter verantwoording (Gen. 3:9) Direct daaraan voorafgaand staat: "de mens en zijn vrouw" (3:8) De Here God roept dan alleen "de mens" en "de mens" zegt: de vrouw die Gij....". Liggt in de benaming "de mens" dus ook niet een aanduiding dat Adam de totale mensheid representeert?

Inderdaad wordt soms "de mens" (Adam) onderscheiden van "zijn vrouw" (Eva); zo in Gen. 2:25; 3:8,21. Even terecht kan worden gezegd, dat Adam (en niet Eva) representatief is voor de gehele mensheid. Ongeacht of hij één (Eva) dan wel velen vertegenwoordigt. Een wordt aangesproken voor allen. Dat ligt al opgesloten in de wijze waarop Adam is geschapen. Adam was geformeerd uit het stof der aarde, Eva werd "gebouwd" uit de rib van Adam: zij was bij wijze van spreken al "begrepen" (besloten) in Adam. Allen die daarna ter wereld kwamen werden verwekt en gebaard - geboren. Zo is Adam ("de mens", Gen. 2:7,8,15,16, 18-23) het begin, de origine, het hoofd der mensheid - dus ook het hoofd (origine, begin) van Eva. Als "hoofd" is Adam representatief en aanspreekbaar, misschien zelfs aansprakelijk m.b.t. het overtreden van het "proefgebod". Adam immers kende het proefgebod uit de eerste hand (God legde het hem op toen hij nog alleen was, Gen. 2:16,17). Eva kende het proefgebod denkkelijk via Adam, dus uit de tweede hand: zij had het niet rechtstreeks van de Here God gehoord. Daarom wordt tot Adam (en niet tot Eva) gezegd: "... waarvan Ik u verboden had te eten", Gen. 3:11. Bovendien was Adam bij de verleiding door de slang en de overtreding van Eva aanwezig: "en zij gaf ook haar man, die bij haar was, en hij at", Gen. 3:6. Dat maakt zijn overtreding des te kwalijker: hij greep niet in, weerhield Eva niet van het eten van de verboden vrucht en nam zelfs deel aan het kwaad. Als eerstgeschapene, als begin, als hoofd roept God hem ter verantwoording. Alle nadruk valt daarbij op het hoofd-zijn (en niet op het man-zijn). Bij de "vergelijking" Adam-Christus (tweede Adam) wordt noch Adam noch Christus als man opgevoerd in Rom. 5 en 1 Cor. 15 (vgl daarentegen de beeldspraak in 2 Cor. 11:2). Niet als man maar als eerste en tweede mens karakteriseert Paulus hen. Is de eerste Adam hoofd van de mensheid, de tweede Adam, Christus, is het hoofd (begin, origine, eerste) van de nieuwe mensheid. Maar is nu het rechtstreeks verantwoordelijk gesteld worden (representatief zijn) van Adam doorslaggevend en normatief voor de verhouding man-vrouw alle eeuwen door? Zegt dat iets over een eventuele ongelijkheid van man en vrouw in rang en positie? En dat in die zin, dat aan de vrouw het uitvoeren van een (regeer)ambt in de gemeente voor altijd ontzegd moet worden? Is dat inderdaad een onwrikbare "scheppingsordinantie"? Gezien de vele, ook leidinggevende, functies die vrouwen in het O.T. en N.T. van Godswegen kregen toegewezen, kan men uit de schriften niet als een absoluut gegeven afleiden, dat het een vrouw verboden is in de gemeentelijke leiding te geven, een regeerambt te bekleden.

2. Moeten de vrouwen in de gemeente zwijgen ...

Is daarmee niet volledig in tegenspraak wat Paulus betoogt in 1 Tim. 2 en 1 Cor. 14? Aan Timotheüs schrijft hij: "een vrouw moet zich rustig, in alle onderdanigheid, laten onderrichten, maar ik sta niet toe, dat een vrouw onderricht geeft of gezag over de man heeft: zij moet zich rustig houden. Want eerst is Adam geformeerd, en daarna Eva. En Adam heeft zich niet laten verleiden, maar de vrouw is door de verleiding in overtreding gevallen" (1 Tim. 2:11-14). En aan de gemeente in Corinthe laat hij weten: "de vrouwen in de gemeente moeten zwijgen; want het is haar niet vergund (toegestaan) te spreken, maar zij moeten ondergeschikt blijven, zoals ook de wet zegt. En als zij iets willen te weten komen (onderricht ontvangen), moeten zij thuis haar mannen (om opheldering) vragen; want het staat lelijk voor een vrouw te spreken in de gemeente" (1 Cor. 14:34b,35). Hij beroept zich op de "de wet" als bewijs dat de vrouw in de gemeente moet zwijgen. Hij schrijft immers: "ik sta niet toe ...", "het is haar niet toegestaan ...". Dat is toch duidelijke taal?

Maar maken we op dit punt geen denkfout? We moeten ons realiseren dat voor ons Paulus' woorden alleen maar vanzelfsprekend zijn omdat we bij een bepaalde, eeuwenoude traditie zijn grootgebracht. Wij weten niet beter dan dat een vrouw in de gemeente geen geordende (laat staan leidinggevende) dienst vervult. Die vanzelfsprekendheid is zo groot, dat we niet eens verbaasd opkijken bij Paulus' woorden. En dat is nu precies wat we wel zouden moeten doen! Ons is immers verteld, dat beperking naar geslacht sinds "Hand. 2" is opgeheven. We lezen: in Christus "is geen sprake van mannelijk en vrouwelijk" (Gal. 3:28). We horen dat vrouwen, in de tijd van het N.T. allerhande diensten hebben vervuld in de gemeente (Rom. 16:1,2; Phil. 4:2,3; enz. enz.). We nemen er kennis van, dat het bijvoorbeeld een vrouw wel toegestaan is te bidden en te profeteren (zij het niet met ongedekt hoofd - dat was, naar de zeden van die tijd, onbehoorlijk) in de bijeenkomst der gemeente (1 Cor. 11:5). Maar verbazen doen we ons niet... In feite was de vrouw in de gemeente zo onmondig, dat eerst in deze eeuw aan haar het actief kiesrecht (mogen kiezen) werd "toegestaan", in de Nederlands Hervormde Kerk ingaande 1-1-1923, in de Gereformeerde Kerken in Nederland in 1952 en in de Christelijke Gereformeerde Kerken in 1968. Om over het passief kiesrecht (gekozen mogen worden) maar niet te spreken! Met name wie dat laatste verdedigt, wordt argwanend aangezien en wekt de indruk de Schrift te weerspreken: het staat er immers heel duidelijk?

Wat staat er eigenlijk?

Het is de grote verdienste van dr. D. Holwerda, dat hij heeft onderkend dat het in 1 Tim. 2:11-14 en 1 Cor. 14:34b-35 in wezen om hetzelfde probleem gaat. In het eerste geval gaat het om vrouwen die onderricht geven, in het tweede om vrouwen die onderricht krijgen. Keerzijden van dezelfde zaak. Natuurlijk verbiedt Paulus aan vrouwen niet elke vorm van onderricht. Waarvoor zouden ze dan anders nog de samenkomsten bijwonen? Het gaat hem om een heel speciale vorm van onderricht. Dat verraadt het woordje "vragen" in 1 Cor. 14:35 (de Nieuwe Vertaling vult dat aan tot: om opheldering vragen). Dat woordje "vragen" laat zien wat Paulus bedoelt. Het betekent nl. zoets als "consulteren". Dat blijkt b.v. uit Luc. 3:10-14. Johannes de Doper predikt in de Jordaanstreek. "Na afloop van de preek komen dan de verschillende groepen van luisteraars, de scharen, de tollenaars, de soldaten, om Johannes te consulteren over de praktische toepassing van zijn boodschap voor hen in het bijzonder, in hun concrete situatie. Het laat zich denken, dat ten tijde van Paulus in de kerkdiensten, naast andere vormen van onderlinge stichting, ook een dergelijke gelegenheid tot "consult" heeft bestaan, waarbij gemeenteleden hun eigen moeilijkheden naar voren brachten, en zo mogelijk aanwijzingen en adviezen ontvingen voor de toepassing van het evangelie in hun bijzondere situatie." Op dit ene punt, consult

geven of vragen, brengt Paulus beperkingen aan voor de vrouw: hij staat het haar niet toe, het is haar niet toegestaan.

Achtergrond

Waarom sluit Paulus de vrouw daarvan uit? Waarom zegt hij o.m.: "het staat lelijk", dat wil zeggen het wekt afkeer op, het wordt als beschamend ervaren? Het antwoord is vrij simpel: in de toenmalige maatschappij was de positie van de gehuwde vrouw weinig benijdenswaardig. In tegenstelling tot haar man bezat zij vrijwel geen enkel recht en geen enkele vrijheid. "Zij was alleen maar bestemd om kinderen voort te brengen en de huishouding van haar man te regelen. Van het openbare leven was zij geheel en al uitgesloten". "De enige vrouw die in de griekse oudheid vrijuit in het openbaar met mannen discussieerde was de hetaere (een publieke vrouw uit de hogere klassen) ... de motieven tot diepgaande gesprekken waren bij deze dames "velerlei", zoals Paulus dat in 2 Tim. 3:6 opmerkt: "naast geestelijk zochten zij ook sexueel contact".

Het huwelijk in geding

Het was dus eenvoudig ondenkbaar dat een gehuwde vrouw in het openbaar optrad en een discussie aanging. Wanneer Paulus op dit ene punt aan de gehuwde vrouw een beperking oplegt, is dat niet om haar in de positie van "praktisch slavin" te laten blijven. Daar wijst hij de mannen duidelijk op, met verwijzing naar "de wet", het "in den beginne" (Ef. 5:25-33). Maar evenmin wil hij dat de vrouw haar eigen man passeert, voorbij ziet, en op eigen gezag (met negering van de "in de beginne" gegeven eenheid) gaat handelen. Het in 1 Tim. 2:12 door "gezag hebben (over de man)" vertaalde griekse werkwoord betekent in feite: "op eigen gezag handelen (nl. met passering van bevoegde instanties), het recht in eigen hand nemen, eigenmachtig beslissen, eigen baas zijn, niet aan een ander ondergeschikt zijn." Het laat zich denken dat getrouwde christen-vrouwen nieuwe hoop kregen en het licht zagen gloren bij de verkondiging: in Christus is geen sprake van mannelijk en vrouwelijk (Gal. 3:28; hetzelfde gold m.n. van slaven!). Kennelijk nemen ze daar een voorschot op, zij het niet in de stijl van het Koninkrijk van God. Ze willen forceren (te goeder trouw), met alle geweld (zonder de situatie te doorzien), daar waar Woord en Geest het werk moeten doen en harten - ook van mannen - veranderen. Maar zo doende doorbreken zij wel de grenzen van het (toen) betamelijke en geven zij aanstoot: men spreekt er schande van ("het staat lelijk"), waardoor de goede boodschap in een kwaad daglicht kan komen te staan. Licht kon gezegd worden: die christen-vrouwen hebben geen enkel respect voor haar man en steken de draak met het huwelijk. Dat zou eerst goed feministische emancipatie zijn!

Eenheid naar "de wet"

Publiekelijk consult geven, dan wel vragen, met de daarbij behorende openlijke discussie, kon dus m.b.t. gehuwde vrouwen grote problemen met zich meebrengen. Een daarvan was dat een vrouw "over haar man heen liep". Daarmee negeerde zij publiekelijk en uitdagend de eenheid met haar man, de door God "van den beginne" gegeven eenheid (Gen. 2:23-25). Let wel, een evenwichtige eenheid: de vrouw staat niet achter haar man (als mindere), noch voor hem - zij staat "aan zijn zijde" (Gen. 3:12) als "een hulpe tegen hem over" (Gen. 2:18 St. Vert.). Er was noch is sprake van meerdere of mindere. Wanneer nu op dit ene punt (publiek consult geven dan wel vragen) ontsporingen dreigen te komen, ontsporingen in de onderlinge verhoudingen tussen man en vrouw, dan brengt Paulus "de wet" in geding. In 1 Cor. 14:34 voert hij aan: "zoals ook de wet (thora) zegt". De vrouw moet aan haar man "ondergeschikt" blijven: zij mag hem niet passeren, over hem heen lopen (1 Tim. 2:12). En ook bij dat laatste brengt Paulus dan "de wet" (thora) ter sprake: "want

eerst is Adam geformeerd, en daarna Eva. En Adam heeft zich niet laten verleiden, maar de vrouw is door de verleiding in overtreding gevallen. Dat risico zat er opnieuw in: de bij de schepping, in den beginne, gegeven eenheid mag niet weer in gevaar komen. Het passeren van haar eigen man typeert Paulus als het zich niet schikken in de bestaande "orde", een niet-onderdanig-zijn. Een publiekelijk optreden van de vrouw met passering van haar eigen man zou in het toen bestaande cultuurpatroon als uitdagend en beschamend worden ervaren. Het zou huwelijken schaden, de gemeente in een kwaad daglicht stellen en de voortgang van het evangelie belemmeren. Tegelijk laat Paulus (net als Petrus, 1 Petr. 3:1-7) weten, dat deze onder-schikking deel uitmaakt van de onderlinge schikking in de gemeente: "weest elkander onderdanig" (Ef. 5:21-33). Paulus wijst de vrouw die de eenheid met haar man publiekelijk negeert door haar optreden, op de van den beginne door God gegeven eenheid. Precies zo wordt de man, terwille van diezelfde eenheid, op punten geweest waarbij ook de "wet" wordt geciteerd (Ef. 5:25-33; m.n. vs 31; vgl. 1 Petr. 3:7).

Betamelijkheid als kader

Het kader waarin Paulus dit alles plaatst, is dan ook: "laat alles betamelijk en overeenkomstig de goede orde geschieden" (1 Cor. 14:40). Als ook: men moet "weten hoe men zich behoort te gedragen in het huis Gods, dat is de gemeente van de levende God" (1 Tim. 3:15 - zijn eigen typering voor wat hij schreef in 1 Tim. 2:1-3:13).

Samenvatting

Samenvattend valt er dus steeds op drie belangrijke punten te wijzen bij de aan de orde zijnde en andere vragen:

1. een vasthouden aan de doorgaande lijn in de heilshistorie: de geleidelijke ontplooiing van het heil;
2. een nauwkeurige bestudering van uitspraken in het evangelie: verrijkte kennis van de talen van de bijbel en de toenmalige achtergrond;
3. een in rekening brengen, dat het Koninkrijk van God niet komt met geweld, met omverwerping van de toen bestaande structuren.

De factor van de geleidelijkheid staat de verwerkelijking van het heil niet in de weg. Gaandeweg kan in de gemeente van Christus zichtbaar worden, hoe God zich de samenleving in zijn koninkrijk had gedacht. Dat geldt dus ook inzake de plaats van de vrouw in de gemeente.

Aanbevolen literatuur

Een bredere behandeling van 1 Cor. 14:34,35 is te vinden in de Opbouw- artikelen van dr D. Holwerda, in de brochure "De plaats van de vrouw in de gemeente" en in een apart artikel "1 Timotheus 2 en Numeri 30" in Opbouw, jaargang 30, nr 6, dd 7-2-86). Hiervan is in het bovenstaande gebruik gemaakt. Zie van dezelfde schrijver ook het artikel: "Kent de Schrift vrouwelijke diakenen?" in Opbouw jaargang 30 nr. 14 en 15 d.d. 4 en 11-4-86.

Eindhoven, 23-4-1986 (gewijzigd: sept. 87).

Bijlage 8: Rapport van de regio Harderwijk, november 1987, inzake de openstelling van het diakenambt voor zusters der gemeente (code 25.4)

Geachte Broeders,

Net als wij zult u het rapport van de commissie ter bestudering van de vragen rond de openstelling van het diakenambt voor de zusters der gemeente ontvangen en overwogen hebben. Wij vragen voor dit rapport en de conclusies waartoe het komt, uw aandacht. Het betreft een belangrijke zaak al was het alleen al omdat het advies, dat in de conclusies ligt opgesloten, wijziging inhoudt van een eeuwenoude kerkelijke praktijk. Immers, de commissie is (A) van oordeel "dat het Schriftuurlijk verantwoord is zusters te roepen tot het ambt van diaken;" en (B) "dat het eveneens Schriftuurlijk verantwoord is dat zulke vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad." Beide willen wij wat nader bezien en beginnen met de hiervoor onder 'A' genoemde uitspraak.

A: *"dat het Schriftuurlijk verantwoord is zusters te roepen tot het ambt van diaken;"*

Gemakshalve volgen wij het rapport en letten daarom eerst op wat de commissie schrijft ten aanzien van 1 Tim. 3:11. In vers 8 t/m 12 van dit hoofdstuk schrijft de apostel:

Evenzo moeten de diakenen waardig zijn, niet met twee tongen sprekende, niet verzet op veel wijn, niet op winstbejag uit (8), maar het geheimenis des geloofs bewarend in een rein geweten (9).

Laten ook dezen eerst op de proef gesteld worden, om daarna, als zij onberispelijk blijken, hun dienst te vervullen (10).

Evenzo moeten (hun) vrouwen zijn: waardig, geen kwaadspreeksters, nuchter, betrouwbaar in alles (11).

Diakenen moeten mannen van één vrouw zijn, hun kinderen en hun eigen huis goed bestieren (12).

De commissie vestigt op bladzijde 2 van haar rapport de aandacht op het feit dat het griekse woord 'gunaikas' in vers 11 weergegeven kan worden met "hun vrouwen" zoals dat in diverse vertalingen geschiedt, ook al staat in het Griekse origineel het woordje 'hun' er niet bij. Men zou de vraag kunnen stellen waarom die vertalingen dan toch vertalen met 'hun' vrouwen. Volgens het rapport doen zij dat omdat zij ervan uitgaan dat "in het Nieuwe Testament van vrouwelijke diakenen geen sprake is". Hoe weet de commissie dat? Wij veronderstellen dat zij deze beschuldiging niet waar kan maken. Onze nauwkeurige Statenvertalers lieten het bezittelijk voornaamwoord 'hun' weg. Ook de bekende Korte Verklaring mist dit 'hun' in de bijbeltekst. Het zijn merkwaardig genoeg meer moderne vertalingen, die dit 'hun', al of niet tussen haken, in de vertaling opnemen zoals de Nieuwe Vertaling en Groot Nieuws.

Intussen achten wij deze vertaalkwestie niet van veel belang. Er is iets anders wat zwaarder weegt en meer aandacht vraagt. Wij bedoelen het feit dat dit rapport de kerken een dilemma opdringt, dat zij niet kunnen en niet mogen accepteren doch moeten afwijzen. op blz. 2 citeert het rapport vers 11 en stelt dan dat er enerzijds gedacht wordt aan de echtgenoten van de diakenen, en anderzijds het standpunt wordt ingenomen, dat de apostel doelt op vrouwelijke diakenen.

Enerzijds - anderzijds.

Twee mogelijkheden dus.

Staan wij werkelijk voor dit dilemma? Is het echt: of dit of dat? Wie meent voor deze keuze te staan moet bij afwijzing van de éne mogelijkheid natuurlijk kiezen voor de andere. Het rapport wijst de eerste af (die van de echtgenoten) en ontkomt er dan bij dit dilemma niet aan om vervolgens alleen nog de tweede mogelijkheid (vrouwelijke diakenen) onder ogen te zien en daarvoor te kiezen. Wij vragen: zijn er dan niet meer verklaringen van deze tekst te geven en is er over dit Schriftgedeelte in het verleden nooit meer gezegd dan dat men bij de exegese van deze bijbelverzen een keuze had te maken uit deze twee mogelijkheden? Moeten de kerken kiezen uit het enerzijds - anderzijds - dilemma van dit rapport op blz. 2, en valt er aan andere mogelijkheden niet te

denken?

Die zijn er zeer zeker en zeer serieuze. Reeds in het begin van deze eeuw heeft niemand minder dan dr. H. Bavinck op een derde mogelijkheid gewezen en daarvoor gekozen. Ook dr. J.P. Versteeg heeft de vinger bij die derde mogelijkheid gelegd al koos hijzelf voor de verklaring 'hun vrouwen'.

Bavinck schreef:

"En zo was er ten derde ook nog een hulpdienst bij het diaconaat. De naam diakonos, in Rom. 16:1 aan Phoebe gegeven, is hiervoor niet beslissend, maar in 1 Tim. 3:11 zegt Paulus, dat de vrouwen evenzoo (als de diakenen) eerbaar moeten zijn, geen lasteressen, wakker, getrouw in alles. Sommigen hebben hierbij aan de echtgenoten der diakenen gedacht, maar dit gevoelen is onwaarschijnlijk, omdat het woord insgelijks (of evenzoo) eene andere categorie van personen inleidt; de tekst niet van *hunne*, maar alleen van *de* vrouwen spreekt; en ook bij de opziensers, wier vereisten in vers 1-7 worden opgesomd, van *hunne* vrouwen niet de minste melding geschiedt. Zulke dienende vrouwen, als hier waarschijnlijk worden bedoeld, komen later in de kerkelijke literatuur ook meermalen voor." (De vrouw in de hedendaagse maatschappij, blz. 34/35).

Versteeg schreef:

"Men meent ook wel, dat de vrouwen, die in 1 Tim. 3:11 genoemd worden, te beschouwen zijn als diakonessen. Van die vrouwen wordt gezegd, dat ze waardig moeten zijn, geen kwaadspreeksters, nuchter, betrouwbaar in alles. Omdat in de hele pericop over de diakenen gesproken wordt, denkt men bij de vrouwen, waarover in 1 Tim. 3:11 gesproken wordt, veelal aan de echtgenoten van de diakenen. Het is ook mogelijk te vertalen met "hun vrouwen" al staat het woord "hun" in het Grieks er niet bij. Op grond van het verband lijkt het me het meest waarschijnlijk dat in 1 Tim. 3:11 inderdaad te denken is aan de echtgenoten van de diakenen. Tegelijk moet gezegd worden, dat - omdat niet expliciet over "hun" vrouwen gesproken wordt - het óók mogelijk is aan een soort vrouwelijke helpers van de diakenen te denken. (...) Mogelijk helpt het ons iets verder erop te letten, hoe de praktijk in de oude kerk geweest is. Het staat vast, dat men in de oude kerk diakonessen gekend heeft. Uitvoerig worden we b.v. over die diakonessen ingelicht in de z.g. *Constitutiones Apostolorum*, een oude kerkorde. Uit dit geschrift blijkt, dat ook de diakonessen bevestigd werden.

Gezegd wordt (VIII, 19,20): 'Wat de diakones betreft ... zult gij, opziener, haar de handen opleggen met behulp van de raad van oudsten en de diakenen en de diakonessen.' (...) De taak van deze diakonessen bestond voornamelijk in het bewijzen van weldadigheid en het verlenen van gastvrijheid. Verder waren zij behulpzaam bij de doop van vrouwen, bezochten zij vrouwen, die ziek waren en hadden zij ook toezicht op de 'weduwen'. Tegelijk wordt in de *Constitutiones Apostolorum* bepaald dat de diakonessen ondergeschikt zijn aan de diakenen en niets kunnen doen buiten de opdracht van de diakenen om. Uitdrukkelijk wordt gezegd (VIII, 28): 'De diakones zegent niet en doet niets van wat de oudsten en de diakenen doen'. Ze behoort tot 'de dienaren van de diaken'. We zijn met de *Constitutiones Apostolorum* alweer enige tijd van het Nieuwe Testament verwijderd. De *Constitutiones* dateren uit het einde van de vierde eeuw. Toch staat dit geschrift anderzijds ook weer zo dicht bij de tijd van het Nieuwe Testament, dat niet onmogelijk geacht moet worden, dat Phebe diakones geweest is van de gemeente van Kenchreae op een soortgelijke wijze als de diakones, die we tegenkomen in dit geschrift." ('Het diaconaat en het N. Testament' in 'ambtelijk contact', 12e jaargang No. 5, blz. 57/58.)

Bavinck wijst op een gegeven in de onderhavige tekst, 1 Tim. 3:11, dat in het commissierapport te weinig aandacht krijgt en niettemin van belang is en terdege onder ogen gezien moet worden. Hij wijst op het woordje 'evenzo', dat volgens hem een andere categorie van personen inleidt. Met deze opmerking staat Bavinck sterk. Valt het niet op en is het niet opmerkelijk, dat Paulus in de onmiddellijke omgeving van 3:11 zich nog enige keren van dit 'evenzo' bedient in de door Bavinck bedoelde zin? En dus om er een andere categorie mee in te leiden. We wijzen op 1 Tim. 2:9, 3:8 en 5:25. Op deze plaatsen leidt het 'evenzo' inderdaad de overgang in naar een andersoortige groep dan de daarvoor genoemde.

2:8,9 - Ik wil dat *de mannen* zo en zo doen. Evenzo (wil ik) dat *de vrouwen*...

3:2-7 - Een *opziener* moet zus en zo zijn. Evenzo moeten de *diakenen*...

5:24,25 - Van sommige mensen zijn *de zonden* zo duidelijk... Evenzo zijn ook de *goede werken* duidelijk...

Differentiatie of de overstap naar een andere categorie, naar andersoortige personen of zaken?

Hoewel buiten de context van de eerste brief aan Timotheüs, wijzen we ook op Titus 2:3 en 6 waar de apostel zich in dezelfde zin van dit 'evenzo' bedient.

Daar lezen wij:

2:2,3 - *Oude mannen* moeten zo en zo zijn...

Evenzo (of eveneens) moeten de *oude vrouwen* zijn

2:4,6 - zo dat zij de *jonge vrouwen* opwekken dit en dat te doen..

Vermaan evenzo de *jonge mannen*..

Ook hier weer hetzelfde gebruik van dit bijwoord 'evenzo'. De commissie denkt evenwel aan iets anders en wel aan differentiatie. In vers 8 zouden al de diakenen bedoeld zijn maar in vs. 11 de vrouwen onder hen. In dit geval zou het 'evenzo' de overgang naar een deelgroep van het tevoren genoemde geheel inleiden. Dat is in de context van deze brief zeer vreemd en bepaald gezocht. Want in heel de eerste brief aan Timotheüs komt dit bijwoord alléén voor in de door Bavinck bedoelde zin en nergens met de bedoeling een onderverdeling in te leiden. Nergens met de bedoeling te differentiëren zoals de commissie het weergeeft tegen het duidelijk Paulinisch gebruik van dit evenzo in de directe context en het geheel van de brief, in.

(Vgl. ook 1 Kor. 11:25 - Evenzo ook de beker...)

Bovendien is er bij de verklaring van de commissie nog iets dat wringt in het betoog van de apostel. Zou hij in vs. 8 alle diakenen tesamen bedoelen, in vs. 11 alleen de vrouwelijke en in vs. 12 alleen de manlijke dan doet zich de volgende moeilijkheid voor. Met een en hetzelfde Griekse woord 'diakonoi' (= diakenen) zou hij dan vlak na elkaar niet dezelfde groep maar twee verschillende groepen bedoelen en dat nog wel zonder dat daarvoor in de tekst zelf ook maar de geringste aanwijzing te vinden is.

Wordt het op deze manier bij de verklaring van vs. 11 in het rapport niet wat rommelig? Het duidt de bedoelde overgang met het woord 'evenzo' op een manier die elders in de brief niet voorkomt terwijl in de onmiddellijke omgeving van vs. 11 dit woord gebruikt wordt zoals Bavinck het verstaat. En dat meer dan één keer. Het is al met al niet fraai terwijl bij de verklaring van Bavinck het betoog van de apostel vlot verloopt: De diakenen moeten zo en zo zijn, de vrouwelijke hulpkrachten dienen zich eveneens waardig te gedragen en verder moeten diezelfde diakenen mannen zijn van één vrouw enz. De tussenvoeging van de vrouwen in het betoog over de diakenen heeft bij deze verklaring niets dat geforceerd aandoet, wanneer hier te denken valt aan officieel erkende hulpkrachten bij het diakonaat.

Beide, zowel Bavinck als Versteeg wijzen, zoals wij zagen op het feit dat

de vroege kerk vrouwelijke hulpkrachten gekend heeft bij het diakonaat en achten het mogelijk dat Paulus in 1 Tim. 3:11 daarop doelt. Versteeg wijst dan op een oude kerkorde uit de vierde eeuw. Hij had ook op een nog ouder document kunnen wijzen want er is al een aanwijzing van zulke 'dienaressen' uit het begin van de tweede eeuw, kort na de dood van de apostel Johannes of nog tijdens zijn leven. Plinius, stadhouder van Bithynië, schrijft namelijk aan zijn keizer, te weten Trajanus, die geboren werd tijdens het leven van de apostel Paulus en regeerde van 98-117, over twee slavinnen in de christelijke gemeente van Bithynië, die 'dienaressen' worden genoemd. (In de latijnse taal van dit stuk stond: qua ministrae dicebantur).

De bovenbedoelde hulpkrachten bij het diakonaat waar zowel Bavinck als Versteeg op wijzen, hadden een officiële en algemeen erkende plaats en taak in de gemeente. Zij vormden met de ouderlingen en de diakenen een derde groep, die dienend bezig was onder de broeders en zusters en het diakonaat terzijde stond.

Dat de diakenen behoefte hadden aan deze hulpdienst hoeft niemand te verwonderen. Want het diakonale werk was in de eerste christelijke gemeenten geen sinecure. Het vroeg veel tijd, zorg en inzet omdat het zeer omvangrijk was. Er was veel te doen. Dat schemert al door in Hand. 6 bij de verkiezing en aanstelling van 'de zeven', een synagogaal getal. Daar blijkt al dat de apostelen de bediening van de tafels - de verzorging der armen - niet meer aankunnen. Op het zendingsveld van de apostel Paulus was deze situatie niet anders. Daar vroeg het diakonale werk waarschijnlijk nog meer tijd en inzet. Want de eerste bekeerden kwamen voor het grootste deel uit de onderste lagen van de bevolking. De slavenstand was er dik vertegenwoordigd. Schreef de apostel niet aan de Korinthiërs: "Ziet slechts, broeders, wat gij waart, toen gij geroepen werd: niet vele wijzen naar het vlees, niet vele invloedrijken, niet vele aanzienlijken. (...)", 1:26-29.

De bekende kerk- en dogmenhistoricus Adolf von Harnack deelt op grond van gegevens bij Eusebius mee dat de gemeente van Antiochië omstreeks 250 na Christus 3000 armen kende, die ondersteund moesten worden. De gemeente was toen groot en gelukkig waren er ook rijken, die grote giften gaven. Zo schrijft (aldus Von Harnack) Tertullianus dat Marcion, plm. 125 na Chr., bij zijn bekering en overkomst naar de gemeente van Rome, haar een geschenk gaf van 200.000 sestertiën (= 100.000 schellingen; 1 schelling was waarschijnlijk het gemiddelde dagloon voor een ingehuurde arbeider. Vgl. Matth. 20:1-16).

Er was dus voor de diakenen veel te doen en daarom is het geen wonder dat aanvankelijk de vrouwen van de diakenen en allengs ook andere dames een handje meehielpen, een zekere status als hulpkrachten verkregen, en als zodanig algemene erkenning vonden. Deze vrouwelijke hulp bij het diakonaat lag bovendien in die tijd voor de hand omdat het voor de man niet wel te doen was in het vrouwenvertrek bij ziekte of anderszins hulp te bieden.

Deze visie wordt nog bevestigd door de praktijk in de oude christelijke kerk waar, zoals gezegd, Bavinck en Versteeg al op wezen. Het valt nl. op en het is tegelijk veelzeggend dat in de vroege tot zeer vroege christelijke literatuur geen spoor te ontdekken valt van vrouwelijke diakenen. En zijn er publikaties, die teruggaan tot op de tijd van de apostelen zelf? Een man als Polycarpus heeft nog aan de voeten van de apostel Johannes gezeten en van hem bezitten wij een brief, die gericht was aan de Filippenzen. Van zijn tijdgenoot Ignatius is ook een aantal brieven bekend, en zo is er meer. Welnu, in deze vroege literatuur is wel iets te lezen over het 'ambt' van de weduwen in 1 Tim. 5, verder ook over de bisschop, de ouderlingen en de diakenen maar niet over vrouwelijke diakenen.

Dr. Versteeg noemde de 'Constitutiones Apostolorum' waar sprake is van

de diakonessen. Wij moeten van dit gegeven nog iets meer zeggen. In de dagen van de apostel Paulus was het griekse woord diakonissa nog niet bekend. Het duurt zelfs nog een hele poos voor dit woord opduikt in de geschiedenis. Vergissen wij ons niet dan is dat voor het eerst op het Concilie van Nicea, 325 na Chr. Hoe werden dan voordien de vrouwelijke hulpkrachten bij het diakonaat genoemd? In het latijn was voor deze zusters al heel vroeg een woord voorhanden, het woord 'ministra', zoals we dat in de brief van Plinius tegenkomen. Maar in het grieks? Bij deze vraag stoten wij op een zeer opmerkelijk gegeven waar we ook voor het verstaan van Rom. 16:1 wel eens mee verder zouden kunnen komen. Wij bedoelen het feit dat in een geschrift van plm. 230 na Chr., bekend onder de naam 'Syrische Didaskalia', de diakonaal bezig zijnde vrouw op twee manieren aangeduid wordt. Zij wordt in de eerste plaats benoemd met het gewone griekse woord voor vrouw (= gunè) en in de tweede plaats krijgt zij ook wel de naam 'diakonos' (= diaken of dienaar). Maar wat is nu het merkwaardige? Dit, dat in de latijnse vertaling van deze Didaskalia het woord "diakonissa" staat en in de syrische overzetting de vrouwelijke vorm van het woord 'dienaar' wat meer overeenkomt met het latijnse ministra. Het gaat hier kennelijk om de diakonissa zoals wij die tegenkomen in de Constitutiones, en die niet met de diakenen op één lijn te stellen is doch een zuster met een aparte bezigheid of functie aanduidt.

Concluderend dus het volgende: Van vrouwelijke diakenen weet de vroege christelijke literatuur niet. Het 'ambt' of de functie van weduwe in de zin van 1 Tim. 5 kent die literatuur vanaf het allereerste begin. Vrouwelijke diakonale hulpkrachten zijn eveneens vanaf de vroegste tijd bekend. In het latijn worden deze zusters al gauw 'ministrae' genoemd, terwijl het grieks er lange tijd geen woord voor heeft en ze gewoon benoemt als gunè of diakonos.

Gunè - vrouw, - doet dit niet denken aan 1 Tim. 3?

Diakonos - wie denkt hier niet aan Fébe?

En zijn dit aanduidingen voor zusters van de gemeente die in latere tijd de naam diakonissa ontvangen zoals we die tegenkomen in de Constitutiones Apostolorum, waarop prof. Versteeg en mogelijk ook prof. Bavinck doelden?

Maar hebben we ons dan de gang van zaken wellicht als volgt voor te stellen: vanaf het begin van de christelijke gemeente waren er veel armen en zieken te verzorgen. Het diakonale werk vroeg veel aandacht en inzet. Daarom valt aan te nemen dat al gauw de echtgenoten van de diakenen meehielpen. Van lieverlee werden zij als groep erkend en genoten zij een zekere 'status' al zal daarvoor met het woord 'ambt' teveel zijn gezegd. Maar aan een derde officiële groep naast de ouderlingen en diakenen valt bij deze hulpkrachten in elk geval (evenzo! in 1 Tim. 3) te denken. Bij de toename van het werk vanwege uitbreiding van de gemeente laat het zich verstaan dat er behoefte ontstond aan meerdere hulp. Ook andere zusters zullen toen als zulke min of meer officiële hulpkrachten aangetrokken zijn. Naast de ouderlingen en de diakenen zullen zij dienend in de gemeente bezig zijn geweest, zoals de beide 'ministrae' uit de brief van Plinius. En intussen vormde zich na nog wat langere tijd het griekse woord diakonissa waar men tevoren volstond met het algemene woord gunè (= vrouw) of diakonos (= dienaar). Bij deze stand van zaken kan er van Fébe als dienaar (ministra) vermeld worden: "diakonos zijnde van de gemeente te Kenchreae", zonder dat zij behoorde tot het college van de diakenen. Evenmin behoorden bij deze stand van zaken de vrouwen uit 1 Tim. 3 tot de diakenen en behoeft het ons ook niet te verwonderen dat er in 1 Tim. 3 niets gezegd wordt over de echtgenoten van de ouderlingen.

Zoals hiervoor aangegeven kán de gang en de stand van zaken in aansluiting en in overeenstemming met het apostolisch onderwijs geweest

zijn en er is zelfs veel voor te zeggen. Maar volstreekte zekerheid hebben we daarover niet.

Wij willen ook niet beweren dat met het bovenstaande het laatste woord gesproken zou zijn. Ook de commissie zal niet denken dat zij het laatste woord kon spreken en dat sprak in haar rapport. Er is geen volstreekte zekerheid, een situatie die zich veelzeggend aftekent in wat prof. dr. Herman Ridderbos schrijft bij de Fêbe-tekst van Rom. 16:1 :

"Diakonos zou een ambtsaanduiding kunnen zijn. Men wijst daarvoor op het participium oesan (= zijnde, E.) en op de genit. tès ecclèsias (= van de gemeente, E.; ongetwijfeld geeft dit de indruk van een stabiele werkzaamheid in dienst van de gemeente. Volle zekerheid is hier echter niet. Paulus kan hier ook een algemene qualificatie geven van de hulpvaardigheid van Phoebe. Van vrouwelijke diakenen lezen wij elders in het N.T. niet; 1 Tim. 3:11 is in dit opzicht hoogst onzeker."

Veel vragen, ook belangrijke, laat het rapport liggen. Het maakt zich te gemakkelijk af van de vragen die de verschillende verklaringen en uiteenzettingen oproepen. Daarin schiet het dan ook tekort, zodat dit rapport onvoldoende te achten is om als basis te dienen voor de beslissing het diakenambt open te stellen voor zusters van de gemeente.

Een beslissing van zo verstrekkende betekenis dient op steviger bijbelse grondslag te rusten. Het 'evenzo' van 1 Tim. 3:11, gelezen in het licht van het doorlopend gebruik van dit bijbelwoord in deze eerste brief van Paulus aan Timotheüs (vgl. 1 Tim. 2:9; 3:8 en 5:25), wijst bovendien een andere kant uit dan de commissie voorstaat.

B: "dat het eveneens Schriftuurlijk verantwoord is dat zulke vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad."

Het tweede deel van het Commissierapport begint met een 'intermezzo' en stelt meteen een theologisch probleem aan de orde nl. de vraag naar de verhouding van ambt en dienst. Het maakt melding van het feit dat beide dezelfde zaak aanduiden en in ons 'Akkoord van kerkelijk samenleven' door elkaar worden gebruikt. Dit laatste is juist al had wel even vermeld mogen worden dat het woord 'ambt' in de Bijbel niet voorkomt. Twee keer is er sprake van het opzienschap dat in de Nieuwe Vertaling één keer met het woord 'opziensambt' wordt vertaald en wel in 1 Tim. 3:1. Na deze aanzet vervolgt het intermezzodeel met de opmerking dat het woord 'ambt' duidelijker dan 'dienst' verwijst naar Degene, Die tot het ambt roept.

Dat moge in ons kerkelijk spraakgebruik zo zijn maar dat is met Gods Woord in de hand niet te staven. Wat gebeurt hier eigenlijk? Wel, door in te zetten met het door de kerk zelfbedachte woord 'ambt' en verderop het diakonaat naast dat van het ouderlingschap onder te brengen onder de ene noemer van het 'ambt', leidt dit rapport onze blik van de Bijbel af om die te vestigen op het veld van een zekere ambtstheologie met al het betogende dat daaraan inhaerent is.

Dat nu het intermezzo-deel van dit rapport het ambtelijke meer dan het dienende naar voren haalt kan de lezer verwonderen omdat het rapport in feite bezig is met de vraag naar de plaats en de positie van de diaken. En accentueert deze bijbelse diaken-naam juist niet het dienen-de werk van de diaken? Anders dan het rapport legt de Schrift in het gebruik van de naam diaken de nadruk op het dienend bezig zijn van deze 'werker' in Gods gemeente en niet op de roeping en via deze roeping op Degene, die roept.

Waar wil de commissie naar toe met deze meer theologische dan aan de Bijbel ontleende onderscheiding tussen ambt en dienst en wat beoogt zij om bij de vraag naar de plaats van de diaken het accent van het dienen te verleggen naar de roeping terwijl daar in Gods Woord toch geen duidelijke aanwijzing voor te vinden is. Ligt misschien in dit uitgangspunt reeds de voorkeur besloten voor de diaken-in-de-kerkeraad?

Overigens schijnt de commissie toch ook weer niet zo zeker van haar zaak. Zij stelt de vraag: "Is het wel terecht om over het diakenschap te spreken als een ambt?" (blz. 7) Ouderlingen acht zij wezenlijk voor de structuur van de gemeente maar diakenen niet. Haar onzekerheid komt wel heel duidelijk naar voren op blz. 8 met haar twijfels, aarzelingen en vragen. Daar vervolgt nl. het rapport met de erkenning dat het ontstaan van het diakenambt niet duidelijk in de Schrift aan het licht komt. Het is voor haar zeer de vraag of in Hand. 6 over diakenen wordt gesproken en zij heeft voorts de indruk (!) dat er in alle gemeenten ouderlingen werden aangesteld en wanneer de behoefte werd gevoeld, diakenen. Toch wordt dan weer naar het onzekere Hand. 6 teruggesproken en be-toogd: Maar misschien (!) kan (!) Handelingen 6 ons toch nog iets verder helpen. En dan gaat het rapport verder alsof in Hand. 6 toch weer met een zekere stelligheid aan het licht komt, dat het ene ambt uit het andere ontstaan is om vervolgens weer terug te vallen in de genoemde aarzeling met de vraag: Zal zo ook niet het diakenambt ontstaan zijn? Om daarna weer aldus te vervolgen: zo zou (!) verklaard kunnen (!) worden...

Wij lezen op blz. 9 het volgende:

- a. Het ontstaan van het diakenambt is niet duidelijk in de Schrift... regel 1 en 2.
- b. Het is de vraag of... r.3
- c. Men krijgt de indruk... r. 9 en 10
- d. Dit alles lijkt te duiden... r. 11 en 12
- e. Maar misschien kan... r. 14
- f. Zal zo ook niet...? r. 22
- g. Zo zou verklaard kunnen worden... r. 22 en 23
- h. lijkt... r. 24.

Weifelend en onzeker klinkt dit allemaal. En terecht, want er is hier niets met zekerheid te zeggen. Maar wie schetst dan onze verbazing dat direct op de eerste regel van blz. 9 en dus onmiddellijk na al dit vragende, dit onzekere, dit aarzelende, de stellige conclusie luidt:

"Zo hebben we dus schriftuurlijke grond onder de voeten wanneer we het diakenambt zien als een ambt?"

"Zo " - ? Op grond van al dit twijfelachtige?"

De praemissen luiden vragend en onzeker (a - h) en dan toch een zekere conclusie? Maar dat is niet gerechtvaardigd. Zó kan en zó mag het niet.

Intussen vragen wij ons ook af waarom de commissie de kerkelijke praktijk en wat daarover in ons gereformeerd verleden is gezegd en geschreven, onbesproken liet. Dat is jammer want daarin is toch wel het een en ander van belang en waard om het in de bespreking te betrekken.

Bekend is de (schijnbare?) tegenstrijdigheid tussen de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Kerkerode.

Na de vrijmaking zijn er onder invloed van de visie van Prof. P. Deddens in mindere vergaderingen pogingen gedaan om die al of niet vermeende tegenstrijdigheid weg te nemen en de confessie aan te passen aan de D.K.O. Naar ons weten hebben voorstellen in deze richting echter nooit een generale synode bereikt. Het is een moeilijke kwestie. De confessie rekent in art. 30 herders, ouderlingen en diakenen tot de kerkeraad. In de D.K.O. daarentegen vind je voortdurend gesproken over de kerkeraad en de diakenen (art. 4, 5, 10, 22, 25, 38, en 40). Niet onmogelijk zit de confessie meer op de lijn van de Franse kerken uit de tijd van de Reformatie en de D.K.O. meer op die van Genève en Calvijn.

Ook valt nog te wijzen op het bevestigingsformulier voor ouderlingen en diakenen. Daarin treft de zinsnede: "dat de dienaren des Woords en ouderlingen tesamen een college of gezelschap maken, zijnde als een raad der kerk en vertonende de gehele gemeente." Kennelijk rekent ook dit formulier de diakenen niet tot de kerkeraad.

Veel is in de geschiedenis van de gereformeerde kerken over deze zaak

geschreven en gediscussieerd. Mannen als Voetius, Rutgers, H.H. Kuyper, Bouman en Deddens rekenen de diakenen niet tot de kerkeraad. Bij alle nuanceverschil volgen zij Calvijn en leggen er de vinger bij dat volgens Ef. 4:11, 1 Tim. 4:14, 5:17 en 1 Petr. 5:2 de opzieners of ouderlingen belast zijn met de regering van de kerk en met elkaar functioneren als een eigen college, als de kerkeraad. Anderen, zoals J. Hovius, K. Dijk en D. Nauta doen dat wel.

Gaan wij na wat kerkenordeningen en kerkelijke vergaderingen over deze aangelegenheid zoal te berde gebracht hebben dan is het volgende vermeldenswaard:

- a. In de kerkelijke ordinantiën van Genève (1541) vindt men aangegeven dat er vier orden of taken (quatre ordres d'offices) zijn, die onze Heer heeft ingesteld om zijn kerk te regeren en wel, herders, leraars, oudsten en diakenen (X,15). Daarbij dient dan wel bedacht te worden dat de diakenen volgens deze ordinantiën en ook volgens die van 1561, geen deel uitmaken van het consistorium of de senaat van de kerk omdat dit college speciaal tot taak heeft opzicht en tucht te oefenen over de gemeente(leden).
- b. De Franse Confessie (Confession de foi de la Rochelle van 1559) kent eveneens herders, ouderlingen en diakenen en daar lees je dat de ouderlingen en diakenen beide deel uitmaken van de senaat van de Kerk. (art. 29). Dit is de zgn. Franse lijn in de geschiedenis van het gereformeerde kerkrecht.

Wij vermoeden dat daarop art. 30 van de N.G.B. afgestemd is want het is immers een bekend feit dat deze Franse belijdenis Guido de Brès tot voorbeeld diende bij de opstelling van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis. Meer dan een vermoeden is dit echter niet.

De conclusie is gerechtvaardigd dat in de tijd van de Reformatie men vrij algemeen van oordeel was dat tot de ambten van herder, ouderling en diaken ook behoorde het werk van de regering der kerk (le gouvernement de l'Eglise), een visie die door P. Deddens is aangevochten. Over de vraag of de diakenen ook deel uitmaken van de kerkeraad is verschil van gevoelen. Calvijn rekent ze niet tot het consistorium en dat gevoelen werd op den duur vrij algemeen.

Wat de synodes van de *Nederlandse* kerken der Reformatie betreft, ook daar was aanvankelijk geen eenheid van inzicht. In de artikelen van Wezel (1568) werd vastgelegd dat de ouderlingen met de dienaren het kerkelijk consistorie vormen. De dienaren zijn er dan niet bij. Embden, 1571, daarentegen rekende hen weer wel tot de kerkeraad. De Synode van Dordt (Nd.- en Zd.-Holland en Zeeland) van 1574 stelde: "doch in plaetsen daer weinich Ouderlinghen zijn zullen de Diakenen toegelaten mueghen worden na de begheerte der Consistorie.

Ende de Diaconen sullen ghehouden worden te verschijnen, wanneerse in de Consistorie beroepen worden." Daarna kwam deze aangelegenheid nog op de Synode van Middelburg (1581) en die bepaalde dat de kerkeraad bestaat uit dienaren des Woords en ouderlingen en - aldus H. Bouman in "Gereformeerd Kerkrecht, II, pag. 114 - deze bepaling is door de latere algemene synoden overgenomen. Alleen op plaatsen waar het aantal ouderlingen klein was, werden de diakenen opgenomen in de kerkeraad als hulpouderling. Zie voor een en ander ook A.D.R. Polman, "Onze Nederlandse Geloofsbelijdenis", IV, pag. 7-35, Franeker, z.j.

Er was dus nogal wat verschil van gevoelen in het verleden van de kerken der Reformatie, en dat is in het heden weinig anders. Tegenwoordig leest men weer wat vaker dat de diakenen niet tot de kerkeraad te rekenen zijn. Zo bijvoorbeeld dr. J. van Bruggen. Ook dr. H. Berkhof schreef in die geest en legt er dan tegelijk de vinger bij, dat de positie van de diaken in de Schrift niet duidelijk uit de verf komt. Letterlijk schrijft hij:

"De onduidelijkheid die aan het diakenambt kleeft, is uit de geschiedenis van het gereformeerde kerkrecht welbekend. In het Nieuwe Testament maakt de diaken geen ambtelijke indruk. Hij lijkt daar eer de assi-

stent van de ambtsdragers voor het volvoeren van taken die uit het ambtelijk handelen voortvloeien of daarmee samenhangen. De diaken is altijd iemand die op duidelijke wijze het charisma heeft om te helpen, om te dienen, om mede te delen, om barmhartigheid te bewijzen (1 Korinthiërs 12:28, Romeinen 12:7b). In de gereformeerde conceptie bestaat het ambtelijk 'tegenover' in de prediking van het woord, de bediening van de sacramenten en de toerusting der gemeente door opzicht en tucht. Dat is verdeeld over twee ambten, en voor een diakenambt als 'tegenover' is eigenlijk geen plaats".

Men bemerkt hoe de ambts-theologie van ons commissierapport haaks staat op wat Berkhof hier als de gereformeerde conceptie aanwijst. Intussen misten wij in dit commissierapport (en niet alleen daarin!) een zoeken naar wat de Schriften duidelijk over de onderhavige kwestie meedelen. Wij denken aan wat wij lezen in 1 Tim. 4:14. Daar lezen wij over het presbyterium, in de Nieuwe Vertaling weergegeven met de woorden 'de gezamenlijke oudsten'. Het valt niet tegen te spreken dat hier duidelijk sprake is van het college van oudsten. Blijkbaar vormden die een eigen geheel, een eigen totaliteit, een eigen college, waar de diakenen buiten stonden. Daarin worden we bevestigd wanneer we ook op andere plaatsen in het Nieuwe Testament de ouderlingen, oudsten of opziensers als een eigen groep naar voren zien treden.

Wij denken aan een plaats als Hand. 15:2 waar wij lezen dat de gemeente van Antiochië Paulus en Barnabas met nog enkele anderen opdroegen "zich tot de apostelen en oudsten te Jeruzalem te begeven (...)". Het zal toch niet de bedoeling zijn dat deze afgevaardigden elk van de apostelen en elk van de ouderlingen apart gaan opzoeken. Apostelen en ouderlingen tesamen met de gemeente ontvangen hen, vs. 4 terwijl dan daarna de apostelen samen met de oudsten vergaderen over de kwestie. Hier treden de oudsten als een eigen groep, een eigen geheel, naar voren. Zie ook de verzen 22,23 en 16:4. Ook noemen we Hand. 20:17 e.v. waar we lezen, dat Paulus 'de oudsten der gemeente' van Efeze laat halen. Niet de kerkeraad, niet de oudsten en de diakenen samen, maar 'de oudsten' om afscheid van hen te nemen, en hen op het hart te binden de wacht te betrekken bij de gemeente, vs. 28. In 21:18 ontmoeten wij bij Paulus' laatste bezoek aan Jeruzalem weer de oudsten, samen bijeen bij Jacobus aan huis. Over de diakenen lezen we in al deze gevallen niet. Zij komen trouwens ook in dit bijbelboek niet voor.

Opmerkelijk is ook dat de apostel Paulus de ouderlingen bijzonder in bescherming neemt wanneer hij Timotheüs voorhoudt, dat de ouderlingen die hun werk goed doen, dubbele eer waardig zijn; en waarschuwt tegen een ouderling geen beschuldiging aan te nemen tenzij er twee of drie getuigen zijn, 1 Tim. 5:17 en 19.

Wij vragen eveneens aandacht voor die bijbelteksten waar de apostel de beide ambten, die van ouderling en diaken samen, als in één adem ter sprake brengt in zijn brieven. Steeds worden zij dan als twee aparte groepen aangeduid en een verzamelwoord als ons woord 'ambtsdrager' kent hij niet.

Tenslotte noemen wij nog het laatste bijbelboek. Opvallend genoeg maakt dat vaak melding van de ouderlingen en in het geheel niet van de diakenen. Van de ouderlingen tevens als een geheel, als een groep. Wij komen die tegen als de vierentwintig oudsten, waarvan wij o.a. lezen: *En rondom de troon waren vierentwintig tronen en op die tronen waren vierentwintig oudsten gezeten, in witte klederen gekleed en met gouden kronen op hun hoofden (4:4).*

Deze vierentwintig oudsten, die zich neerwerpen voor God of het Lam, en aanbidden komen we daarna nog 5 keer tegen en wel in 4:10, 5:8,14, 11:16 en 19:4. Ook in 5:6,11, 7:11 en 14:3 zullen wij aan deze vierentwintig te denken hebben al wordt daar hun getal niet genoemd. Samen lezen wij dus niet minder dan 10 keer over deze groep ouderlingen terwijl in 5:5 en 7:13 nog melding gemaakt wordt van één van hen.

De oudsten treden al met al opmerkelijk veel naar voren in de visioenen

van Johannes. Over de diakenen daarentegen geen woord.

Over de diakenen en hun werk zijn de gegevens in de Bijbel bijzonder schaars en dat is wellicht de oorzaak dat er over hun plaats en positie in het midden van de gemeente en hun relatie tot de oudsten of opzieners steeds verschil van gevoelen is geweest. Uit Hand. 20:28 wordt in ieder geval duidelijk dat de diakenen niet door de Heilige Geest met het opzicht over de kudde belast zijn. Dat wordt hier immers uitdrukkelijk van de ouderlingen gezegd. De diakenen te betrekken in zaken van opzicht en tucht ligt daarom niet in de lijn van de schrift, en een ambtstheologie die deze kant uit wil met het diakonaat, beweegt zich in een andere richting. Aan 1 Tim. 4:14 herinnerden wij al. verder treden in vrij veel aangelegenheden de oudsten of ouderlingen alléén naar voren zoals bijvoorbeeld in Hand. 15.

Is voor dit alles, voor het optreden van de oudsten als een eigen collega (1 Tim. 4), en voor het zelfstandig en alleen bezig zijn van de oudsten zoals hiervoor genoemd, in de ambtstheologie van het commissierapport nog (voldoende) ruimte? Dit rapport maakt in elk geval niet duidelijk hoe de ouderlingen als een presbyterium naar buiten kunnen optreden en voor de gemeente in de weer kunnen zijn. In feite biedt dit rapport geen plaats en ruimte in de gemeente aan het presbyterium of de raad van oudsten van 1 Tim. 4:14.

Op grond van al het genoemde lijkt het ons dan ook het beste om in de veelomstreden vraag of de diakenen deel uitmaken van de kerkeraad, geen beslissing te nemen. De Schriften dringen daartoe niet en doen eerder het tegendeel veronderstellen.

Overzien wij thans het onder A en B genoemde dan kan onze conclusie geen andere zijn dan de volgende:

ad A

1. Het 'evenzo' van 1 Tim. 3:11 wijst in het licht van 1 Tim. 2:9; 3:8 en 5:25 erop dat de apostel Paulus dit bijwoord 'evenzo' gebruikt om daarmee de overgang in te leiden naar een andere dan de daarvoor genoemde groep van de ouderlingen en van de diakenen. Ten onrechte heeft de commissie dit gegeven niet in haar overwegingen betrokken.
2. Met inachtneming van het onder 1. genoemde maakt het voorschrift van de apostel in het daarop volgende vers, 1 Tim. 3:12, over het monogaam gehuwd zijn van de diaken, duidelijk dat de vrouwelijke diaken buiten zijn gezichtsveld ligt. Met recht kan daarom gesteld worden, dat in Rom. 16:1 gedacht zal moeten worden aan een zuster die in de gemeente bezig was in dezelfde stabiele en officieel erkende dienst of 'functie' als die van de 'vrouwen' in 1 Tim. 3:11, zodat gezegd kan worden dat Gods Woord wel de 'diakones' kent, doch niet de vrouw als diaken in de zin van Filipp. 1:1 en 1 Tim. 3:8 en 12.

ad B

Inzake de vraag of de diakenen tot de kerkeraad te rekenen zijn, is er vanouds in de kerken der Reformatie verschil van gevoelen geweest al lijkt de Heilige Schrift deze vraag eerder ontkennend dan bevestigend te beantwoorden.

Vanwege dit gebrek aan stellige zekerheid zullen de kerken er goed aan doen om in de veelomstreden vraag of de diakenen deel uitmaken van de kerkeraad, geen beslissing te nemen.

Gezien het hiervoor onder ad A en ad B genoemde, verzoekt de regio aan de e.k. Landelijke Vergadering van Dronten, zich in gelijke zin als onder ad A en ad B uit te spreken.

De regio Harderwijk is daarom tevens van oordeel dat dit stuk zo spoedig mogelijk naar de roepende kerk van Dronten dient toegezonden te worden.

Bijlage 9: Rapport van de Commissie Honorarium/Studieschuld (code 14.1)

Aan de Landelijke Vergadering van de Ned. Geref. Kerken.

1 De commissie die door de Landelijke Vergadering van Enschede werd ingesteld ter bestudering van het vraagstuk van de honorering van de predikanten en het vraagstuk van de z.g. studieschuld van predikanten heeft als gevolg van haar onderzoek besloten u een tweetal aanbevelingen aan te bieden.

De eerste aanbeveling betreft de honorering van de dienstdoende predikanten; de tweede behelst een voorstel te komen tot het instellen van een studiefonds t.b.v. studenten die begeren onze kerken te dienen als Dienaren van het Woord.

De honorering van de predikant

De commissie stelt aan de kerken voor een honorering van de predikanten na te streven die nauw aansluit bij de praktijk van de Stichting Emeritaatsvoorziening "S.E.V."

Aan de kerken wordt voorgesteld de minimum-uitkeringsgrondslag van de S.E.V. als uitgangspunt te kiezen voor de minimum-honorering van de predikanten. Voor het jaar 1987 bedraagt de minimum-grondslag f 53438.-

Daarbij stipuleert de commissie het volgende:

a. Het vakantiegeld is in dit minimum begrepen.

b. In dit minimum zijn eveneens begrepen:

- ziektekosten, waaronder premie ziektekostenvergoeding
- boekenvergoeding etc.
- premies volksverzekeringen.
- vrij wonen (15% van het honorarium indien de woning eigendom is van de kerk).

Wanneer de kerk een of meer van deze uitgaven voor de predikant betaalt, wordt het aanbevolen minimum met deze bijdragen verlaagd.

c. In dit minimum zijn niet begrepen vergoedingen voor auto- en telefoonkosten.

d. Bij gemeenten met een ledental boven 250 wordt het aanbevolen minimum hoger gesteld.

e. Bij een niet-volledige dagtaak wordt het aanbevolen minimum lager gesteld b.v. door toepassing van een breukdeel.

f. Bij predikanten beneden de leeftijd van 40 jaar wordt het aanbevolen minimum als volgt lager gesteld:

leeftijd 30 jaar of jonger	80 %	van de minimum-uitkerings-
		grondslag S.E.V.
leeftijd 31 jaar	82 %	" " "
leeftijd 32 jaar	84 %	" " "
leeftijd 33 jaar	86 %	" " "

enz. tot 100 % is bereikt.

g. Hoewel er bij predikanten geen rechtstreekse relatie bestaat tussen honorering en arbeidstijd merkt de commissie nog op dat het aanbeveling verdient elke predikant het recht te verlenen op zes weken vakantie per jaar en op een wekelijkse vrije dag.

De studieschuld van predikanten en studenten

De commissie ziet geen aanleiding voor de reeds in dienst zijnde predikanten met een voorstel te komen om het probleem van de studieschuld te helpen oplossen. Daarvoor zijn de gevallen te incidenteel. Wel wil de commissie duidelijk stellen dat het probleem van de studieschuld van

minder importantie zal worden als de kerken het advies m.b.t. de honorering van de predikanten opvolgen.

De commissie vestigt de aandacht op het bestaan van een hulpverleningsorganisatie uitsluitend voor studenten (dus niet voor reeds fungerende predikanten) in Emmeloord.

Voor een algemene regeling tot hulpverlening door de gezamenlijke kerken naast die van de Commissie Theologische Studenten te Emmeloord ziet onze commissie geen aanleiding.

Wel geldt in het algemeen dat de aanschaf van vakliteratuur bij de theologische studie in verhouding tot andere academische studies vrij duur is. Te denken valt b.v. aan de aanschaf van Commentaren, waarmee duizenden guldens gemoeid zijn. Voorts geldt in het algemeen dat de financiële vooruitzichten van de predikanten erg beperkt zijn en dat de mogelijkheden van ouders etc. gewoonlijk ook niet al te groot zijn.

Het verdient daarom naar het oordeel van de commissie aanbeveling om aan studenten een bijdrage te geven voor de aanschaf van vakliteratuur.

In het kader van een overgangsregeling zou aan enkele predikanten en oudere studenten met relatief hoge studieschulden met terugwerkende kracht een bijdrage verleend kunnen worden.

Om deze doelstelling te verwezenlijken zouden de kerken een literatuurfonds kunnen instellen.

Tenslotte wil de commissie duidelijk stipuleren, dat de bijdrage slechts verleend kan worden aan hen die verklaren de kerken als predikant te willen dienen en die na verkregen preekconsent de bevoegdheid verkregen hebben in de kerkdiensten voor te gaan.

De commissie voornoemd,

J.F. Arends
M.A. van Helden
J.H. Kamerbeek
J. Kooiman
F. de Vries

(Noot: de commissie had een en ander in bijlagen nader uitgewerkt en gemotiveerd).

Bijlage 10: Rapport betreffende "Stichting Interkerkelijke Belangenbehartiging Afkoop" (code 24.1)

(Het rapport is opgesteld door br. J. Kooiman, die de Nederlands Gereformeerde Kerken vertegenwoordigde in de S.I.B.A.)

Geachte Heren en Broeders,

Als vertegenwoordiger van onze kerken in het Algemeen Bestuur van de "Stichting Interkerkelijke Belangenbehartiging Afkoop" (S.I.B.A.), daartoe in 1981 benoemd door de Landelijke Vergadering van Breukelen, deel ik U het volgende mede.

De verdeling over de deelnemende kerken van de begin 1984 door het rijk beschikbaar gestelde f 250 miljoen, vermeerderd met de sindsdien verkregen rentebaten en koerswinsten - in totaal ruim f 300 miljoen - is thans praktisch voltooid. De laatste bestuursvergadering van de S.I.B.A. werd op 18 maart 1987 gehouden, in welke vergadering tot ontbinding van de stichting werd besloten.

De toegepaste verdeelsleutel is - in het kort gezegd - het aantal jaren dat de op 31 december 1983 in leven zijnde voorgangers (waaronder ook de emeriti) in de betreffende kerken actieve dienst hebben verricht. Aangezien de ter beschikking gestelde gelden krachtens wettelijk voorschrift dienen te worden aangewend voor pensioendoeleinden heeft de Landelijke Vergadering van Enschede conform mijn desbetreffend voorstel aan de S.I.B.A. verzocht het aandeel van onze kerken uit te betalen aan de Stichting Emeritaatsvoorziening - bij welke stichting al onze kerken zijn aangesloten - en aan de S.E.V. op te dragen de verkregen middelen een bestemming te geven conform haar doelstelling.

Het aandeel van onze kerken in de totaal verdeelde som bedraagt f 2.897.925,- en werd aan de S.E.V. uitgekeerd als volgt:

November 1985 voorl. uitkering	f 2.820.551,-
December 1986 slotuitkering	f 77.374,-
	f 2.897.925,-

De S.E.V. heeft inmiddels in overleg met de kerken besloten om het bedrag aan te wenden ter verhoging van de dekking van de jegens de predikanten resp. hun nabestaanden bestaande verplichtingen. Daardoor konden de voorwaardelijke verplichtingen (dat zijn de verplichtingen waarvoor nog geen dekking aanwezig is) voorzover stammende uit de jaren 1968 t/m 1972, worden omgezet in onvoorwaardelijke verplichtingen.

Voorts is besloten om voor de eerstkomende 5 jaren ook de uit de S.I.B.A.-uitkering voortvloeiende revenuen tot een globaal berekend bedrag van f 225.000,- per jaar te reserveren voor een verdere omzetting in de toekomst van voorwaardelijke in onvoorwaardelijke verplichtingen.

Aldus handelende heeft de S.E.V. voldaan aan het wettelijk vereiste om de verkregen gelden aan te wenden voor pensioendoeleinden.

Namens onze kerken werd desgevraagd door de praeses en de scriba van de vorige Landelijke Vergadering een daartoe strekkende verklaring aan de S.I.B.A. afgegeven.

Een copie van dit schrijven zend ik aan de Commissie Hoge Overheid en aan de S.E.V.

Met hoogachting en broedergroet,

J. Kooiman, Doorn.

Bijlage 11: Concept besluit over de toelating van zusters etc., van de regio Kampen

(Dit voorstel, ingediend op 28 mei 1988, zie punt 26, is op 3 september 1988 als besluit aanvaard, zie punt 40, met de amendementen die onderaan het voorstel zijn vermeld)

De Landelijke Vergadering van Dronten heeft kennisgenomen van het rapport van de door de L.V. van Enschede, in haar zitting van 22 maart 1986, ingestelde commissie ter bestudering van de vragen rond de openstelling van het diakenambt voor de zusters der gemeente.

Zij constateert:

1. dat de commissie in haar rapport tot de volgende conclusies is gekomen:
 - a. dat het Schriftuurlijk verantwoord is zusters te roepen tot het ambt van diaken;
 - b. dat het eveneens Schriftuurlijk verantwoord is dat zulke vrou-

- welike diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad;
2. dat het rapport ter vergadering naast waardering veel kritiek oogstte;
 3. dat de bespreking ter vergadering ook op deze L.V. niet tot een duidelijke overeenstemming leidde over wat de Schrift ons in deze zaak leert;
 4. dat de ernstige verontrusting in vele kerken over een eventuele roeping van zusters tot het diakenambt sinds de vorige L.V. niet is verminderd.

Zij overweegt ten aanzien van het rapport:

1. dat de commissie nauwgezet en voorzichtig getracht heeft een antwoord op de vragen te vinden in de Schrift;
2. dat de stelligheid van de conclusies echter niet strookt met de voorzichtige en ook wel aarzelende formuleringen in de exegetische gedeelten van het rapport (zoals: "het lijkt daarom meer voor de hand te liggen, dat...", "hebben we reden om aan te nemen, dat..." en "zou zo ook niet het diakenambt ontstaan zijn?");
3. dat de bespreking van slechts twee teksten bij de eerste aan de commissie gestelde vraag niet beantwoordt aan de opdracht "de volgende L.V. breder van advies te dienen";
4. dat de commissie bij de behandeling van de tweede aan haar gestelde vraag ten onrechte opmerkt (blz. 13), dat een bredere bespreking van de teksten I Cor. 11 vers 3, I Cor. 14 vers 34 tot 36 en I Tim. 2 vers 11 en 12 buiten het bestek van de aan haar gestelde vragen valt;
5. dat, bij al het goede dat het rapport biedt, de basis in het rapport te smal en te onzeker is om de stellige conclusies te kunnen rechtvaardigen.

Zij overweegt ten aanzien van een te nemen besluit:

1. dat het rapport illustreert, dat deze zaak in onze kerken nog lang niet genoeg is doorgesproken en onvoldoende uitgekristalliseerd om nu tot besluitvorming te kunnen overgaan;
2. dat de bespreking ter vergadering dit nog eens krachtig onderstreept;
3. dat aan de vraag "of het verantwoord is zusters van de gemeente te roepen tot het ambt van diaken" veel meer vast zit dan tot nu toe in de verschillende rapporten aan de orde is geweest; dat deze vraag namelijk niet beantwoord kan worden los van principiële zaken waar je in deze zaak op stoot, zoals:
 - de wijze van argumenteren vanuit de Schrift,
 - de verhouding man-vrouw in het algemeen en binnen de gemeente,
 - het karakter en de onderlinge verhouding van de ambten;
4. dat bij een eventueel besluit in deze zaak van tevoren ook de consequenties voor de contacten met andere kerken moeten worden overwogen;
5. dat er meer tijd nodig is en elkaar ook gegund moet worden om tot een besluit in deze belangrijke zaak te kunnen komen;
6. dat het de plicht van de L.V. is de vrede in de kerken te bewaren en te bevorderen.

Zij spreekt daarom uit:

1. dat het niet verantwoord is nu een antwoord op de ter tafel liggende vraag te geven;
2. dat het niet wijs is als plaatselijke kerken op dit moment zouden besluiten de lijn van het commissierapport te volgen;
3. dat de vrijheid van de plaatselijke gemeente niet zover gaat, dat bij onzekerheid ten aanzien van de Schriftuurlijke fundering van een bepaalde zaak, een gemeente altijd vrij is zijn eigen mening te vol-

- gen, ongeacht de consequenties voor de band met de zusterkerken;
4. kerken, die één of meer ambten wel hebben opengesteld voor ook de zusters van de gemeente, in liefde als zusterkerken te blijven aanvaarden, echter met een dringend beroep op hen deze liefde niet te overvragen door zusters af te vaardigen naar meerdere vergaderingen.

Zij besluit:

1. een commissie te benoemen met de opdracht:
 - a. een volgende L.V. van advies te dienen over de vraag of het Schriftuurlijk en kerkelijk verantwoord is zusters van de gemeente te roepen tot het diakenambt;
 - b. daarbij aandacht te besteden aan zaken, die onlosmakelijk met deze vraag verbonden zijn, als:
 - de wijze van argumenteren vanuit de Schrift;
 - de verhouding man-vrouw in het algemeen en binnen de gemeente;
 - het karakter en de onderlinge verhouding van de ambten;
 - c. daarbij te letten op wat in andere gereformeerde kerken in binnen- en buitenland over deze zaak gepubliceerd is;
 - d. haar rapport ter beschikking te stellen van de plaatselijke kerken, opdat meerderen zich erover kunnen buigen en een brede discussie wordt gestimuleerd;
 - e. reakties vanuit de plaatselijke kerken te vragen en te verzamelen en te betrekken bij een eindrapport, dat niet persé al op de volgende L.V. beschikbaar hoeft te zijn;
2. deze beslissing mee te delen aan de Nederlands Gereformeerde Kerken van Amsterdam-Centrum en Eindhoven.

Noot: bij de vaststelling van dit besluit werden twee amendementen aanvaard.

- In de uitspraak, punt 4, dient de zin te eindigen na "te blijven aanvaarden".
- In het besluit, punt 1 b., is als vierde studieonderwerp toegevoegd:
 - de rechtmatigheid van een beroep op de christelijke vrijheid in dezen;

Bijlage 12: **Concept besluit over de toelating van zusters etc., van ds. W. Smouter (ingediend bij punt 26, verworpen bij punt 40)**

1. De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, bijeen te Dronten in 1988, heeft zich een en andermaal beziggehouden met het verzoek dat de kerk van Amsterdam-Centrum deed aan haar voorganger te Enschede 1985, namelijk om uit te spreken "dat het een zaak van Christelijke vrijheid is, als een plaatselijke kerk onder bid-dend opzien tot de Heer een zuster tot het diakenambt roept".
2. Zij heeft daarbij allereerst kennisgenomen van het rapport van de commissie, die door haar voorganger hiervoor was ingesteld. Deze commissie komt tot het oordeel, dat het Schriftuurlijk verantwoord is, zusters der gemeente te roepen tot het ambt van diaken en dat het eveneens Schriftuurlijk verantwoord is, dat zulke vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad.
3. Zij heeft verder kennisgenomen van de uitspraken van verschillende regionale vergaderingen, die op dezelfde vraag vanuit de Schrift ontkenkend antwoorden. Bij teksten als Rom. 16:1 en I Tim. 3: 11 blijft

het in discussie of hier van diakenen *in onze ambtelijke betekenis* sprake is.

4. Zij overweegt dat dit verschil in verstaan van de Schrift wellicht te verklaren valt uit de gehanteerde vraagstelling, omdat noch het woord *ambt* noch het woord *kerkeraad* als zodanig in de Bijbel voorkomen, terwijl het omstreken is of een diaken tot de kerkeraad behoort.
5. Zij overweegt verder, dat er op twee belangrijke punten wèl duidelijkheid te vinden is in Gods woord:
 - a. In alle gemeenten moeten oudsten *aangesteld* worden om opzicht en tucht uit te oefenen (Titus 1:5-9). Aan hen wordt regelrecht de opdracht van Christus' wege doorgegeven om de kudde Gods te hoeden (I Petrus 5:2), wat wij hebben 'uitgedrukt met het woord *ambt*. Voor de vervulling van dit ambt denkt de apostel Paulus aan mannen (Titus 1:6), terwijl hij in teksten als I Cor. 11:3, 14:34-36 en I Tim. 2:11-12 van de verschillende onderdelen van deze dienst zegt, dat alleen broeders ze zullen vervullen.
 - b. Anderzijds is in de Schrift duidelijk, dat mannen en vrouwen gelijk "met Christus bekleed" worden en dat de Geestesgaven, die aan ieder gegeven zijn tot welzijn van allen, ook aan vrouwen gegeven zijn (vgl. Joël 2:28 en 29). Uit teksten als I Timotheüs 3:11 en 5:1-16 blijkt, dat vrouwen ook in geordende diensten binnen de gemeente werkzaam waren, waartoe ze door de gemeente geroepen waren. In Romeinen 16:1, waar Fébe 'diakonos' genoemd wordt, verwacht Paulus, dat de gemeente haar in haar dienende functie zal eren.
6. Op grond hiervan sprekt de L.V. uit:
 - a. dat het van belang is om in de gemeente van de aan zusters geschonken gaven gebruik te maken en dat de Schrift de ruimte biedt om dat ook in geordende diensten te doen. Iedere gemeente dient hier zelf in verantwoordelijkheid tegenover de Here invulling aan te geven.
 - b. maar dat de diensten van opzicht en tucht, verkondiging aan en herderschap over de gemeente naar apostolische regel door broeders vervuld dienen te worden.
7. Zij roept de kerken op om zich aan deze Schriftuurlijke richtlijnen te houden, daarbij rekenend met de situatie in eigen gemeente en de band met de zusterkerken.
8. Zij besluit deze uitspraak mee te delen aan de Nederlands Gereformeerde Kerken van Amsterdam-Centrum en Eindhoven.

Bijlage 13: Concept besluit over de toelating van zusters etc., van de Regio Noord Nederland (*ingediend bij punt 26, verworpen bij punt 40*)

De regio Noord-Nederland, gesteund door de kerk van Groningen, stelt inzake het rapport van de commissie-'vrouw in het diakenambt' voor aan de Landelijke Vergadering van Dronten, het volgende uit te spreken:

De Landelijke Vergadering van de Ned. Geref. Kerken, bijeen te Dronten

- heeft kennisgenomen van het Rapport van de commissie ter bestudering van de vragen rond de openstelling van het diakenambt voor de zusters der gemeente, met name van haar konklusies, dat het Schriftuurlijk verantwoord is, zusters der gemeente te roepen tot het ambt

van diaken en dat het eveneens Schriftuurlijk verantwoord is, dat zulke vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerke- raad;

- heeft gekonstateerd, dat er in de Landelijke Vergadering geen sprake is van duidelijke eenstemmigheid over de konklusies van het kommissierapport;
- heeft eveneens gekonstateerd, dat er reeds verscheiden jaren kerken binnen het kerkverband bestaan, die zusters toelaten tot het ambt van diaken, zonder dat daardoor het (regionale) kerkverband geschaad blijkt te worden;
- is van mening, dat inderdaad de eenheid van de kerken niet afhankelijk is van eensgezindheid over de vraag of zusters der gemeente mogen dienen in het ambt van diaken;
- besluit geen uitspraak te doen over de vraag van de toelaatbaarheid van zusters tot het diakenambt;
- spreekt uit dat het een zaak van christelijke vrijheid der plaatselijke kerken is al dan niet over te gaan tot het openstellen van het diakenambt voor zusters der gemeente, zonder dat dit een oorzaak zal zijn van een breuk of verwijdering tussen gemeenten, die één zijn in geloof en belijden;
- roept de kerken op in de desbetreffende besluitvorming rekening te houden met de relatie tot de zusterkerken, de chr. geref. kerken en andere kerken, waarmee onze kerken contact oefenen, en de samenleving.

Namens de regio Noord-Nederland der Ned. Geref. Kerken:

(was getekend:) K. Muller, P. Kurpershoek, G.J. Lakerveld, J.Nies

Namens de kerk van Groningen:

(was get.) D. Holwerda, J. Vogel

**Bijlage 14: RAPPORT van de Commissie voor contact en samenspre-
king met andere kerken inzake contacten met buiten-
landse kerken, september 1987 (code 22.2)**

1. Opdracht

(Zie de Akta van Enschede 1985/86, Art. 58, 59a en 118)

2. Werkwijze/samenstelling

In de verslagperiode was de sectie buitenland die ten behoeve van de commissie als geheel bovengenoemde opdrachten heeft uitgevoerd, als volgt samengesteld: Prof. dr. ir. E. Schuurman, voorzitter, A.P. de Boer, secretaris, ds A. van der Dussen, ds J. Horsman, ds H.J. van der Kwast en F. Veltman.

Sinds de vorige Landelijke Vergadering heeft de sectie viermaal verga- derd.

Teneinde het functioneren van de sectie en het contact met buitenlandse kerken te verbeteren is overgegaan tot een taakverdeling binnen de sectie waarbij elk sectielid (o.m. via het lezen van kerkelijke periodieken, Acta etc.) zich concentreert op en daarmee specialiseert in de contacten met de kerken in één bepaalde regio. Correspondentie met buitenlandse kerken blijft plaatsvinden via het sectiesecretariaat.

3. Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

In een aanvullend rapport is reeds aan de vorige Landelijke Vergadering bericht dat de Nationale Synode van Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika in januari 1985 na ampele overweging besloot tot het aangaan van correspondentie met onze kerken. Met vreugde en dankbaarheid heeft de LV van Enschede daarvan kennis genomen.

Later dat jaar, in september 1985, waren de brs. F. Veltman en ds J.D.

Janse, die onze kerken vertegenwoordigden bij de Synode Middellande, in de gelegenheid een gesprek te hebben met de deputaten van de GKSA voor correspondentie met buitenlandse kerken. Deputaten maakten daarin duidelijk dat correspondentie met onze kerken wat hen betreft in elk geval inhoudt: het over en weer toelaten van predikanten op elkaars kansels, het aanvaarden van attestaties, het toelaten van belijdende leden aan de Avondmaalstafel, het sturen van synode-agenda en uitnodigen tot het bijwonen van synode-vergaderingen. Per brief is later door de GKSA-deputaten bevestigd, dat het voorheen gehanteerde onderscheid tussen correspondentie in engere en ruimere zin niet meer door de GKSA gehanteerd wordt. De sectie is verheugd dat er door deze invulling van de correspondentie duidelijk sprake is van een relatie met de GKSA op zusterkerkniveau.

Behalve over het bovengenoemde punt is in de samenspreking van september 1985 gesproken over de ontwikkelingen binnen de GOS. Wanneer volgend jaar in Harare geen klare besluiten worden genomen ten aanzien van de Gereformeerde Kerken in Nederland, zal de GKSA waarschijnlijk de banden met de GOS verbreken. Ook de zorgvolle situatie in Zuid-Afrika zelf is onderwerp van gesprek geweest, waarbij de broeders van de GKSA is verzekerd dat in onze kerken met hen wordt meegeleefd en meegebeden.

In januari 1988 zal D.V. de e.v. Nationale Synode van de GKSA bijeenkomen. Onze kerken hebben via de sectie daarvoor een uitnodiging ontvangen. Gelet op de prille relatie met deze kerken en de niet gemakkelijke wijze waarop deze destijds tot stand kwam, is besloten deze uitnodiging te aanvaarden en een afvaardiging naar deze synode te sturen.

4. Synode Middellande

De LV van Enschede besloot tot het aanbieden van correspondentie aan de zwarte zusterkerken van de GKSA, bijeenkomend in de Synode Middellande waarin ook de kerken die zijn ontstaan uit het Nederlands Gereformeerde zendingswerk in Zuid-Afrika, vertegenwoordigd zijn. Tevens besloot de LV onze kerken door twee afgevaardigden te doen vertegenwoordigen op de Synode Middellande. Van 3 t/m 5 september 1985 hebben de brs. F. Veltman en ds J.D. Janse de zittingen van deze synode te Hammanskraal bijgewoond. Zij hebben de broeders daar kunnen toespreken en bij die gelegenheid hun vreugde tot uitdrukking gebracht over het gemeenschappelijk beliden geloof in Christus Jezus en gewezen op de gemeenschappelijke strijd tegen de duivel, in Christus' kracht die én in Nederland én in Zuid-Afrika gevoerd moet worden.

Zonder enige bespreking werd vervolgens het voorstel van deputaten aanvaard "dat de Synode zal besluiten tot de vestiging van formele kerkelijke banden, inhoudende korrespondentie met de Nederlands Gereformeerde kerken". Over een uitwerking van de vorm waarin deze correspondentie gestalte zal krijgen, is verder niet gesproken. Namens de synode werd onze delegatie nadrukkelijk gevraagd om steun en gebed.

De bijeenkomst van de Synode Middellande in september 1987 is namens onze kerken bijgewoond door ds W.L. Kurpershoek. Deze zal te zijner tijd aan de sectie rapport uitbrengen.

5. Christian Reformed Church

De contacten met de Christian Reformed Church zijn in de verslagperiode beperkt gebleven tot één gesprek met een CRC-delegatie op bezoek in Nederland in april 1986. Bij die gelegenheid is onzerzijds een nadere verduidelijking gegeven van de kritische opmerkingen over de CRC in ons rapport aan de LV van Enschede, waarover in de kring van de CRC irritatie was ontstaan. Tevens is erkend dat de bij ons levende zorg niet op deze wijze te hunner kennis gebracht had moeten worden. Gespreksthema's waren verder de tegenstellingen binnen onze Chr. Geref. zusterkerken en de theologische ontwikkelingen binnen de Gereformeerde kerken.

Vanuit financiële overwegingen heeft geen bezoek plaatsgevonden aan de jaarlijkse generale synodes van de CRC. Niet vanuit eigen directe waarneming, maar gebaseerd op kennisname van de Acta en van perspublicaties, heeft de sectie de indruk, dat de tegenstellingen binnen de CRC zich toespitsen, m.n. rond het gezag van de Heilige Schrift (Gen. 1-11).

6. Australië

De LV van Enschede heeft in een brief aan de Reformed Churches of Australia het voorstel gedaan om een zusterkerkrelatie met onze kerken aan te gaan. Dit voorstel alsmede het voorstel van de Australische deputaten om daarom positief te reageren is besproken op de synode van de Reformed Churches in september 1985. Blijkens een schrijven van de Australische deputaten "is duidelijk geworden dat er tussen beide kerken een geestelijke eenheid is, die tot uitdrukking komt in liefde voor dezelfde Heer, toewijding aan hetzelfde Evangelie, binding aan dezelfde confessie en het verlangen eer te geven aan dezelfde God". Gelet op de zusterkerkrelatie die al jarenlang met de Chr. Geref. Kerken bestaat, lijkt er geen geldige reden aanwezig waarom onze kerken niet eenzelfde relatie met de uwe zouden aangaan, aldus genoemde brief.

Vanwege een herstructurering van de internationale relaties (de twee vormen van correspondentie in engere en ruimere zin zijn vervangen door de ene categorie van "churches in ecclesiastical fellowship") heeft de synode van de Reformed Churches of Australia echter pas op de plaats gemaakt en ten aanzien van onze kerken besloten "in dit stadium een eerste contact met de Nederlands Gereformeerde kerken aan te gaan op de volgende basis: 1. dat predikanten - op bezoek of door een kerk beroepen - worden toegelaten op elkaars kansels, op voorwaarde van een colloquium doctum; 2. dat toegang tot het Avondmaal en uitwisseling van attestaties wordt onderworpen aan een onderzoek door de kerkeraad; 3. dat de kerken intensief met elkaar corresponderen teneinde te verifiëren in hoeverre hun confessionele status en hun visie op actuele problemen dezelfde is; 4. dat de relatie door de synode van 1988 opnieuw wordt bezien, in het licht van het resultaat van de onder 3. genoemde correspondentie."

Ter uitwerking van punt 3 hebben de Australische deputaten ons een aantal vragen gesteld, o.m. over de uitkomst van de studies in onze kerken over de vrouw in het ambt (de Australische kerken hebben daar zelf ook een studiec commissie voor ingesteld), kinderen aan het Avondmaal en de vrijheid die het Akkoord van kerkelijk samenleven aan de plaatselijke kerken laat. Onzerzijds zijn deze vragen zo goed mogelijk beantwoord, waarbij de broeders in Australië o.m. toezending van het rapport inzake de vrouw in het ambt is toegezegd.

In dit verband merkt de sectie op, dat eventuele besluiten van de LV inzake de vrouw in het diakenambt, die afwijken van de praktijk terzake in andere gereformeerde kerken in de wereld, naar verwachting ook in de relatie met buitenlandse kerken tot discussie aanleiding zal geven. De sectie vestigt er de aandacht op, dat de ontwikkeling in de Christian Reformed Church heeft laten zien, dat toelating van de vrouw tot het ambt van diakones - op voorwaarde dat dit scherp is afgegrensd van het ouderlingenambt - binnen deze kerken een pacificerend effect heeft gehad. Naar het oordeel van de sectie zou een dergelijke besluitvorming in onze kerken eveneens een pacificerend effect hebben op onze relaties met buitenlandse kerken.

7. Nieuw-Zeeland

De contacten met de Reformed Churches of New-Zeeland zijn in de verslagperiode gestagneerd, doordat het door de LV van Enschede genomen besluit om correspondentie met deze kerken voor te stellen, vervolgens niet door de LV aan deze kerken is meegedeeld. Aangezien dit verzuim pas na verloop van anderhalf jaar is bemerkt, heeft dat tot een forse hapering in de onderlinge communicatie geleid. De draad is echter in de

loop van 1987 weer opgevat. De Nieuwzeelandse kerken lijken geneigd voorshands een voorzichtige houding aan te nemen tegenover het verzoek van de LV, en willen graag onze kerken eerst veel beter leren kennen alvorens verdergaande besluiten te nemen. Deze houding wordt onzerzijds toegejuicht, omdat alleen op basis van een reële kennis van elkaar een zinvolle relatie mogelijk is.

8. Frankrijk

Met de Eglises Réformées Evangeliques Independantes zijn van onze zijde in de verslagperiode geen formele contacten geweest. Wel heeft ds K. Boersma behalve de Chr. Geref. kerken ook onze kerken vertegenwoordigd op de synode van de EREI-kerken in 1985. Mede op zijn initiatief is in de periode daarna de Stichting Steun Gereformeerde Kerken in Frankrijk opgericht. Van het stichtingsbestuur maken broeders en zusters uit Chr. Geref. en Ned. Geref. kring deel uit. Ook twee leden van onze sectie hebben - overigens nadrukkelijk op persoonlijke titel - in dit bestuur zitting. De stichting beoogt via financiële steun voor concrete projecten (o.m. op het gebied van huisvesting t.b.v. evangellsatieposten) de gereformeerde broederschap in de Franse verstrooiing te steunen.

De kerkelijke contacten met de EREI-kerken zullen wat de sectie betreft in de komende tijd geïntensiveerd worden.

9. Soemba

De sectie heeft van de Vrijgemaakte kerken van Oost-Soemba bericht ontvangen dat zij met blijdschap kennis hebben genomen van de besluiten van de LV van Enschede inzake Soemba. Tevens hebben deze kerken ons gemeld dat zij aan de Vereniging SOS hebben gevraagd namens hen zich tot de Ned. Geref. kerken te wenden met het oog op steunverlening. SOS is op dat verzoek ingegaan en van alle brieven aan de plaatselijke kerken heeft de sectie een afschrift ontvangen. Naar aanleiding daarvan heeft de sectie met een SOS-delegatie overleg gepleegd over de interpretatie en uitwerking van de besluiten van de LV van Enschede.

Het is de sectie gebleken dat de wens om een delegatie uit onze kerken te mogen ontvangen sterk leeft bij onze Soembanese zusterkerken. De sectie is van oordeel, dat het wenselijk is binnen enkele jaren aan dit verzoek te voldoen, niet in het minst vanwege de al zeer langdurige band die er met deze kerken bestaat.

10. Overige contacten

Met andere kerken zijn er in de verslagperiode geen contacten geweest. Aangezien onze kerken geen uitnodiging ontvingen voor in de International Conference of Reformed Churches te Edinburg 1985 heeft de sectie in die richting geen activiteiten ontplooid, in overeenstemming met de opdracht van de LV van Enschede. De volgende ICRC wordt D.V. in 1988 in Canada gehouden. Mede gelet op de ontwikkelingen rond de GOS acht de sectie het raadzaam de ontwikkeling van de ICRC goed te volgen en t.a.v. de bijeenkomst van 1988 eenzelfde gedragslijn te volgen als in 1985.

11. Derde Wereld

Via de kerkelijke pers is in de afgelopen tijd uitvoerig bericht over de wijze waarop vanuit onze kerken hulp wordt verleend bij het theologisch onderwijs in Afrika, m.n. aan de evangelische theologische faculteit in Bangui. Vanuit de Ned. Geref. kerken is daar college gegeven door de brs. dr. K. van der Toorn, drs. D.A. Westerkamp, drs. H. de Jong en drs. A. van der Dussen, terwijl bij de verantwoordelijke stichting de bereidheid bestaat deze vorm van "theologische ontwikkelingsamenwerking" voort te zetten.

De sectie is van oordeel, dat op deze wijze een voortreffelijke bijdrage wordt geleverd aan datgene, waarop de LV van Enschede in punt 5 van zijn opdracht aan ons het oog had. De sectie ziet dan ook momenteel op dit terrein voor zichzelf geen verdere taak weggelegd.

12. Financiën

In de afgelopen jaren heeft de sectie steeds zijn werk verricht zonder te beschikken over een door de LV goedgekeurde begroting c.q. vastgesteld budget. Ook al heeft de sectie in financieel opzicht steeds gestreefd naar zelfbeperking, toch acht zij dit, gelet op de relatief grote bedragen die met het contact met buitenlandse kerken gemoeid zijn, geen ideale gang van zaken.

De sectie legt de LV dan ook voor de jaren 1988 t/m 1990 de volgende begroting voor:

Secretariaats- en vergaderkosten, abonnementen	f 1000,-
Reis- en verblijfkosten Zuid-Afrika	4000,-
Reis- en verblijfk. Soemba, Australië, Nieuw-Zeeland	12000,-
Reis- en verblijfkosten Verenigde Staten	3000,-
Onvoorzien	5000,-
Totaal	f 25000,-

13. Buitenlandse predikanten

Enkele Ned. Geref. kerken zijn in de afgelopen tijd geconfronteerd met mededelingen van buitenlandse predikanten dat zij gaarne een beroep vanuit onze kerken in overweging zouden willen nemen. Wellicht ten overvloede wijst de sectie erop dat in dit soort gevallen het Akkoord van kerkelijk samenleven, artt. 5 en 7, voor zoveel als mogelijk is, toepassing dient te krijgen. Het ligt voor de hand dat de betrokken kerkeraad c.q. regionale vergadering daarbij het advies inwint van onze sectie. Het opstellen van een regeling terzake door de LV ware te overwegen.

Dat geldt ook voor het voorgaan van buitenlandse predikanten in een van onze kerken. Wij achten het een goede zaak dat buitenlandse predikanten die in onze kerken wensen voor te gaan, zich allereerst zelf aanmelden bij de sectie, die zich ervan vergewist of de overeengekomen regels zijn nageleefd en vervolgens hiervan bericht doet in de kerkelijke pers. Ook zou het wenselijk zijn dat kerken die rechtstreeks in contact komen met buitenlandse predikanten die bij hen wensen voor te gaan, zich voor advies in verbinding stellen met de sectie.

14. Voorstellen

De commissie stelt de LV voor het volgende te besluiten:

De LV heeft kennisgenomen van het rapport van de Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken (sectie buitenland) inzake de contacten met buitenlandse kerken.

Zij draagt de commissie op

1. die activiteiten te ontplooien die kunnen bijdragen aan het totstandkomen van correspondentie met de Reformed Churches of Australia en de Reformed Churches of New-Zealand;
2. de contacten te onderhouden met de Christian Reformed Church, de Vrijgemaakte kerken van Oost-Soemba, Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika en de Synode Middellande;
3. voort te gaan met het leggen en onderhouden van contacten met andere gereformeerde kerken in de wereld, waaronder de Reformed Church in Japan, de Orthodox Presbyterian Church en de Eglises Réformées Evangéliques Independantes de France;
4. met het oog op de contactoefening met deze en andere kerken vertegenwoordigers aan te wijzen, indien onze kerken een uitnodiging ontvangen om aanwezig te zijn bij de International Conference of Reformed Churches die in 1988 in Canada wordt gehouden.

Zij machtigt de commissie in de jaren 1988 t/m 1990 uitgaven te doen tot een bedrag van f 25.000,-

(was getekend:) E. Schuurman, voorzitter; A.P. de Boer, secretaris.

**Bijlage 15: Aanvullend rapport van de Commissie voor contact en
 samenspreking met andere kerken inzake contacten met
 buitenlandse kerken (code 22.4.1/3)**

A. Rapport van ds J. Vonkeman

Waarde Broeders,

Waar Uw commissie-buitenland mij einde vorig jaar verzocht om met ds H.J. van der Kwast de Synode van "Die Gereformeerde Kerke in SA" bij te wonen, zult U mij hopelijk toestaan een persoonlijk en vertrouwelijk commentaar -met een verzoek- in Uw midden te leggen; dat naar aanleiding van wat daar in Potchefstroom aan de orde was, zo u wilt als verlate bijlage bij het rapport van mijn hand dat op Uw vergadering dient. Ik doe dat ook als iemand die in Zuid-Afrika wonend, en lid van één van de Dopperkerken, wel ongeveer meent te weten hoe men hier tegen de Nederlands Gereformeerde Kerken aankijkt.

Kort gezegd zou het aanbeveling verdienen om de correspondentie waarom wij als Nederlands Gereformeerde Kerken indertijd gevraagd hebben serieus te nemen. En dat niet om de zaak van de zending te bevorderen maar om wat correspondentie tussen kerken inhoudt. Het wil toch eenheid tot uitdrukking brengen tussen kerken die daaraan door afstand kerkverbandelijk niet toekomen.

Zo is het onze plicht -dacht ik- ernstig kennis te nemen van de kritische vragen die gesteld zijn -nu voor de tweede maal- ten aanzien van het Akkoord van kerkelijk samenleven, en te overwegen of deze vragen die zich concentreren op punt 2 van de Verklaring en art. 34 van het Akkoord, niet terecht zijn. Waar wij door de bril van de belijdenis (NGB art. 30-32) naar de Kerkorde kijken is de vraag gewettigd of het van pas is tevoren vast te leggen dat de kerken die het Akkoord verwerpen, toch één met de anderen zijn in geloof en belijdenis. Een akkoord of verbond wordt van zijn kracht beroofd indien tevoren al ervan wordt uitgegaan dat het niet aanvaard wordt. Zo doen we toch niet met afspraken die we in de kerk -coram Deo- met elkaar aangaan? Schrapping van punt 2 houdt zeker niet in dat een kerk die het Akkoord niet aanvaardt, niet meer als één in geloof en belijden geaccepteerd wordt maar het houdt wel in dat zo'n kerk de plicht heeft van afwijkend gevoelen rekenschap te geven. Uitzondering blijve uitzondering en worde niet als wettige regel via een verklaring geijkt.

Evenzeer wordt vreemd aangekeken tegen art. 34, tegen de laatste zinsnede van het rekenschap geven. Als afgevaardigden konden wij niet hard maken dat hier iets anders wordt gezegd dan elk doe wat hij goed vindt maar we melden dat elkaar wel even.

Hier is ook de invalspoort -zo wordt gesteld- voor afwijkende praktijken als kinderen aan het Avondmaal. Iets dat -zo is me ook nu weer gebleken- aan onze Nederlandse Gereformeerde kerken wordt gekoppeld. Dat doet men daar.

Daarom wil ik U vragen na te denken over deze kritiek die in een goede geest is ingebracht, en daarover in gesprek te treden met de Deputaten van de GKSA of langs welke ordelijke weg ook maar. En in elk geval aanbeveling 2.4.5 te aanvaarden door de broeders van onze Dopperkerk uit te nodigen naar de Landelijke Vergaderingen om ook zo een gesprek op gang te krijgen. Wanneer wij nu weer de gestelde vragen naast ons neer zouden leggen zouden we op zijn minst de indruk wekken de gestelde regels voor correspondentie te negeren, en het in elk geval voor afgevaardigden van onze kerken bitter moeilijk maken eerlijk in gesprek te treden met broeders van de Dopperkerk.

Tenslotte maken we het onszelf moeilijk. We zoeken internationale contacten in de Schriftgetrouwe Gereformeerde wereld maar presenteren onszelf daar met een tamelijk afwijkende kerkorde. Je zou de vraag kunnen stellen of uit het contact met kerken van andere landen nu

niet blijkt dat de tijd van God die we samen verwachten (art. 31) thans is aangebroken om maar gewoon naar de DKO terug te keren.

Op de Synode is ook nu weer gebleken dat het gezicht van onze kerken voor een deel bepaald wordt door die paar kerken onder ons die duidelijk eigen wegen denken te moeten gaan. Ik heb ter Synode gezegd dat dát onze zwakheid is in de kerkelijke wereld; het vasthouden van die kerken stelt ons bloot aan aanvallen maar tegelijk is dat onze kracht voor God de Heer. We sturen elkaar zomaar niet de woestijn in. Maar ik zou deze kerken wel willen vragen voorzichtig en terughoudend op te treden. Het ene schaap mag ook wel aan de negenennegentig denken. Wanneer men zegt: de Schrift gebiedt ons bepaalde wegen te gaan, dan beseffe men dat de Schrift ons ook gebiedt met elkaar rekening te houden.

Met hartelijke dank voor Uw aandacht, broeders, en Gode bevelen,

Groothoek
Richmond (Natal), 3780
Postbus 121
Rep. van Suid-Afrika
18-02-88

J. Vonkeman

B: Rapport van een bezoek aan de 43ste Nationale Synode van "Die Gereformeerde Kerke in SA", gehouden in Potchefstroom, 5/19 januari 1988 (code 22.4.2)

Beperking: Mijn verslag zal zich met name bezig houden met de zaak van de kerkelijke correspondentie, tot stand gekomen op de vorige Synode van deze kerken en nu met alle macht aangevochten door de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) oftewel GKN(V) in verbond met die "Vrije Gereformeerde Kerke van SA (VGKSA).

Deze beperking suggereert niet dat andere zaken op de Synodetafel van minder gewicht waren. Integendeel, zaken als lidmaatschap van de GOS, volkerenverhouding in Zuid-Afrika, vrouw en ambt, en andere, in deze vergadering aan de orde gekomen, zijn in ons hele internationale gereformeerde wereldje actueel vandaag. Graag laat ik het aan mijn gewezen medeafgevaardigde, ds H.J. van der Kwast, over U in te lichten over dit alles. Naar onderlinge afspraak beperk ik mij tot de correspondentie, zo belangrijk voor ons zicht naar buiten en ons zendingswerk in Natal, zo verrassend tot stand gekomen in 1985 en nu zo fel veroordeeld door die eens onze kerkelijke broeders waren, dat ik mij meer dan eens beschaamd voelde tegenover onze goede Doppebroeders. Gaan wij dan zo met elkaar om in Nederland?

Inleiding: De synodescriba, de ons niet onbekende ds Dirk Postma, stelde ds Van der Kwast aan de vergadering voor voordat deze aan het woord kwam om, naar gewoonte, de groeten over te brengen van de Nederlands Gereformeerde kerken (NGK). Omdat wij beiden als afgevaardigden toen reeds bekend waren met het zware geschut dat in de agenda gereed stond op onze kerken afgevuurd te worden, hadden wij tevoren afgesproken, dat ds Van der Kwast niet de aantijgingen heftig ontkennend, een beeld van volmaakte kerken zou schetsen maar -wat we ook zijn- van aangevochten kerken zowel van buiten af als naar binnen toe. Er zijn verschillen in ons midden die mogelijk vreemd overkomen naar buiten toe maar die uit onze geschiedenis van tot tweemaal toe geplaagde kerken, verklaarbaar zijn. Met zekere verschijnselen binnen de kring van onze kerken zijn we niet allemaal even gelukkig. U kunt ons echter aflezen uit ons zendingswerk, dat onze credentiebrieven is. Deze met grote aandacht gevolgde toespraak heeft veel goed gedaan in de vergadering: zó zijn wij als NGK.

Het geschut: Van drie verschillende kanten stonden de vuurmonden op onze kerken gericht om toch maar de Doppers (GKSA) ervan te overtuigen

gen dat zij niet één zijn in leer, dienst en tucht met de ver afgedwaalde NGK, en dat daarom de bestaande correspondentie een onoverkomelijk struikelblok is voor de GKN(V) en diens vennoten om banden aan te knopen met de GKSA.

Op tafel lag ten eerste een bezwaarschrift van de Kandelaar-gemeente, de oude gemeente van wijlen Dr. C. van der Waal die na zijn dood tot het Dopperkerkverband toetrad. Het is een verzoek om herziening van het correspondentiebesluit van 1985. Nadat talrijke voorbeelden van independentisme en leervrijheid (alles van vóór 1985) genoemd zijn, wordt concluderend gezegd: "...duidelijk dat die NGK op 'n revolutionêre wyse en dus onwettig tot stand gekom het as gevolg van 'n neiging na independentisme en leervrijheid".

Het stuk werd ter bestudering in handen gegeven van de bezwaarschriftcommissie IV onder voorzitterschap van ds F.R.P. de Bruyn.

Ten tweede waren ter tafel brieven van de Synode van Spakenburg van de GKN(V) en hun Deputaten-Buitenlandse Kerken. Ook hier wordt gesteld, dat de correspondentie met ons een verhindering is om tot kerkelijk contact tussen de GKSA en GKN(V) te komen. Slechts na wegname van dit struikelblok kan dan gepraat worden over andere moeilijke zaken als GOS enz. Een memorandum was toegevoegd waarin wordt beweerd dat bij de NGK in feite een gereformeerd kerkverband en gereformeerde kerkregering ontbreken. Door de invoering van het Akkoord van kerkelijk samenleven hebben de NGK bewust gekozen voor loslating van de gereformeerde KO. Onder de afwijkingen van de gereformeerde leer worden genoemd de bestrijding van zondag 22, de praktijk van kinderen aan het Avondmaal en de aanval op de leer van uitverkiezing en verwerping door Drs. W.G. Rietkerk.

Deze stukken werden voor commentaar toegevoegd aan de Commissie Oecumeniteit-II onder voorzitter Ds J.J. de W. Kruger.

Zo ook het laatste geschut, zijnde een brief van de synode van de VGKSA, die speciaal nog bijeen was gekomen in Oktober '87 om de verhouding met de Dopperkerk te bespreken. In deze brief wordt ook gesproken over het nieuwe struikelblok op de weg tot eenwording en adhesie betuigd met het memorandum van de GKN(V). Wij als NGK zijn belangrijker op deze wereld dan wij vermoeden konden.

En passant merk ik nog op dat in de eerste 2 stukken uitdrukkelijk vermeld wordt, dat verbreking van de correspondentie met ons geen einde van de zending in Natal hoeft te betekenen. Die mag onveranderd voortgaan hoewel plaatselijke kerkeraden van de GKSA dan wel de zendingen eens nader aan de tand moeten voelen, aldus de brief van de Kandelaar-gemeente.

De strijd: De deputatie uit Nederland van de GKN(V) plus de Voorzitter van de laatste Synode van de VGKSA (resp. de broeders Kamphuis, Van der Kolk en Boessenkool) gaven te kennen liever in de commissie te willen spreken dan in de plenaire zitting. Vooralsnog. De stukken gingen bijaldien zonder verdere bespreking naar de betreffende commissies.

Het bezwaarschrift van de Kandelaar-gemeente werd toegelicht door ouderling Meyer, de eertijdse predikant. De predikant van deze gemeente, ds N. Droomer, zou later ter Synode nog verklaren zich geenszins achter het revisieverzoek te kunnen stellen. Toen het stuk werd toegelicht kwam me een gedichtje van Staring in de geest:

'toen plantte hij zijn grof geschut
en schoot de halve stad tot prut'.

Als afgevaardigden waren we verbijsterd over de ongenuanceerde felheid en grofheid waarmee nog eens werd aangedikt wat al in het niet bepaald vriendelijke bezwaarschrift stond. Ik heb dan ook later in de vergadering o.a. gezegd dat we elkaar vóór alles maar moeten afvragen hoe we als broeders, zo na aan elkaar, met elkaar omgaan naar het Evangelie. Moeten we breuken ontmaskeren (aldus de titel van een artikel van Prof. Kamphuis over de NGK) of breuken helen?

Op de latere commissievergadering hebben we prettige contacten gehad zoals trouwens overal ter Synode: vanuit de zending zijn er zoveel broeders ons dierbaar geworden. Op de commissie hebben we geenszins ontkend dat wij als kerken problemen hebben, ook met elkaar soms waar we het kerkrechtelijk niet eens zijn en waar we bijvoorbeeld in grote meerderheid niet voelen voor kinderen aan het Avondmaal maar dat we eerst geroepen zijn elkaar vast te houden -niet elkaar de woestijn in te sturen- ook al maken we onszelf daardoor een kwetsbare schietschijf voor gereformeerde scherpschutters.

De commissie rapporteerde al spoedig terug in de Synode en beval aan dat aan het verzoek van de Kandelaar-gemeente niet moet worden voldaan. De kerkeraad is immers in gebreke gebleven om nieuwe getuigenis over zogenaamde neigingen tot independentisme of leervrijheid naar voren te brengen van zodanige aard dat het besluit tot correspondentie van 1985 veranderd moet worden.

Voor de discussie gaven zich een zevental broeders op van wie er 3 het duidelijk oneens waren met het commissievoorstel. Toen tot stemming werd overgegaan bleek het commissierapport de steun te hebben van zowat de ganse vergadering. We zagen slechts 6 tegenstemmende handen. Toen kwam het commissierapport met aanbevelingen t.a.v. de brieven en het memorandum van GKN(V) en tegelijk daarmee het rapport van deputaten-correspondentie met buitenlandse kerken die samensprekingen hadden gevoerd zowel met een deputatie van onze kerken (de broeders Janse en Veltman) als met een deputatie van de GKN(V) die Potchefstroom had bezocht. Het rapport reageerde ook op de brief van de VGKSA.

Nadat de aanbevelingen en bevindingen op tafel waren gelegd maakten de Vrijgemaakte broeders van de gelegenheid gebruik het hunne te zeggen. Het ging uiteraard weer over ons. Voor de GKN(V) is feitelijk niets veranderd in hun relatie tot de GKSA. Was het aanvankelijk de Gereformeerde Kerk-Synodaal die vanwege haar banden met de Doppers, het grote struikelblok vormde voor de GKN(V), thans zijn het mutatis mutandis de NGK. Want men beseffe wel: de leer der Schrift is bij ons niet veilig. Dat was al gebleken t.a.v. Zondag 22, het blijkt uit de hier en daar gevolgde praktijk van kinderen aan het Avondmaal, uit de onweersproken aanvallen van genoemde Rietkerk op de Leerregels van Dordt. In die gemeenschap zijn er wolven aan het werk voor wie de schapen van de Heer niet veilig zijn. Dit moge dan niet slaan op die twee brave afgevaardigden van de NGK ter Synode aanwezig maar het gaat daar verkeerd.

Na enige discussie werd toch -ondanks het zware geschut uit Nederland- de commissieaanbeveling met vrijwel algemene stemmen aangenomen. En die houdt in om het gesprek met de GKN(V) voort te zetten via de deputaten hoewel nu al een 30 jaar lang de correspondentie van de hand gewezen is. "Daarom moet die deputate die GKN(V) konfronteer met die kernvraag nl. of die GKN(V) die GKSA as een hulle beskou in die geloof soos blyk uit dieselfde belydenisskrifte en dieselfde interpretasie daarvan (m.a.w. een in leer, diens en tug)". Dit voort te zetten gesprek -zo moge ik ten overvloede nog opmerken- worde dus gevoerd tegen de achtergrond van de voortgezette correspondentie met ons.

De vrede: Deze is dus veilig gesteld. En dat is belangrijk niet alleen voor onze Natalse zending maar ook voor onze kleine kerken zelf die, waar de Heer in deze wereld broeders geeft, deze broeders ook vinden moeten en met hen verkeren volgens de onder ons geldende regels.

De broeders van de GKSA blijven evenwel enkele vraagtekens plaatsen bij ons Akkoord van kerkelijk samenleven. In 1985 al had de Synode uitgesproken dat verdere kerkrechtelijke bezinning ten aanzien van punt 2 van het Akkoord nodig is. De Synode gaf dan ook Deputaten nu opdracht om met ons hierover in gesprek te treden. Vanuit de vergadering kwam ook het amendement -dat aanvaard werd- om nu reeds tijdens de Synode samen te spreken met de vertegenwoordigers van de NGK vooral

over punt 2 van de Verklaring en art. 34. Er was een gevoel van teleurstelling te bespeuren dat er sinds 1985 van verder overleg en bezinning blijkbaar nog niets was terechtgekomen. Men had wel iets verwacht. Ook gezien het door ds P. Veldstra in 1985 gesproken slotwoord na de totstandkoming van de correspondentie: "...tenslotte beloven wij U de op deze wijze geuite kritiek op onze kerken serieus te zullen nemen, die over te brengen naar onze Synode en erop aan te dringen om ernstig daarop te bezinnen".

Vandaar dat men zeker wilde stellen dat nu in de toekomst wel iets aan overleg en bezinning gedaan zal worden. Uw afgevaardigden kregen daarom ook een aanbeveling mee ter voorlegging aan de Landelijke Vergadering waarvan ik de tekst separaat bijvoeg. Want er is wel een zekere bezorgdheid aanwezig of wij namelijk uit over-reaktie op het jongste kerkelijke verleden en in de begeerte ten koste van alles bij elkaar te blijven niet teveel openingen geven in de richting van independentisme in ons kerkelijk akkoord.

Het is verkwikkend te ondervinden hoe een buitenlandse kerk eerst de broederhand naar ons uitsteekt, die daarna vasthoudt tegenover felle aantijgingen van buiten en daarna op grond van de broederschap kritische vragen stelt. Daarbij steekt een binnenlandse kerk van vrijgemaakte huize wel schrill af die toch historisch zoveel dichter bij ons staat. Men kan in zijn buitenlandse contacten leren hoe we naar het Evangelie met elkaar kunnen omgaan. Alleen al daarom is correspondentie de moeite waard voor ons die in het verleden aan dat broederlijk-met-elkaar-omgaan ontwend waren geraakst. Zoals de Doppebroeders de correspondentie-Vriendschap ernstig nemen -zo heb ik duidelijk trachten te maken- zo is het mijn vurige wens en bede dat ook wij dat zullen doen ook al zouden we de gestelde vragen hier of daar wat lastig vinden.

Met broedergroeten,

J. Vonkeman

C: Bijlage bij bovenstaand verslag: uittreksel uit de besluiten van de 43e Nationale Synode van "Die Gereformeerde Kerke in SA, Jan. 1988

2. uitvoering van opdrag 1.1 (vir kennisname):

- 2.1 U kommissie het die afgevaardigdes van die NGK(N) in 'n broederlike en openhartige gees ontmoet en gesprek met hulle gevoer soos aan ons opgedra.
- 2.2 U kommissie het uitgegaan van die volgende vertrekpunte:
 - 2.2.1 Die primêre vertrekpunt t.o.v. die vraag oor kerkverband (korespondensie) is die Skrif en die belydenis. 'n Deugdelike kerkregering word egter ook in die konfessie geïmpliseer (NGB art. 27-32).
 - 2.2.2 Die verskille tussen die "Akkoord" en die Dordtse Kerkorde moet in die lig van die Skrif en belydenis (as bronne vir 'n kerkorde) bepaal en geëvalueer word.
- 2.3 U kommissie se indruk oor die "Akkoord" kan soos volg saamgevat word:
 - 2.3.1 Die "Akkoord" het ontstaan uit oorreaksie en verset in 'n polemiese en kontroversiële tydperk in die Nederlandse kerklike situasie. Dit is 'n kompromis tussen die oorgrote meerderheid in die NGK(N) vir wie die DKO steeds rigtinggewend is, en 'n klein minderheid wat ander oor die saak voel.
 - 2.3.2 In die "Akkoord" is daar openinge vir independentisme bv artikels 17,30,31,34 ens.
 - 2.3.3 Daarom bly die "Akkoord" ook in gebreke om die handhawing van leersuiwerheid in die NGK ten volle te beveilig.
 - 2.3.4 Die gesprek is hoofsaaklik gevoer oor twee sake nl die leemtes wat die GKSA aanvoel in die "Akkoord", asook mondelinge en

skriftelike beweringe van dwaalleer wat in die NGK(N) verdra sou word.

- 2.3.5 Uit getuienis van die afgevaardigdes van die NGK(N) blyk dat daar in die NGK(N) 'n sterk begeerte by baie is om voort te beweeg na die DKO. Daar moet ook in gedagte gehou word dat baie studente van die NGK(N) studeer by die Teologiese Hoogeschool Apeldoorn van de CGK met wie baie persone binne die NGK(N) graag intiemer bande (en selfs eenwording) sou wou sien. Die "Akkoord" is dan ook onderhewig aan verandering. Verder het geblyk dat die NGK(N) opgetree het teen predikante wat dwaalleer verkondig.
- 2.4 **Aanbevelings:**
- 2.4.1 Die Sinode neem kennis van die inhoud van die gesprek wat in opdrag van die Sinode gevoer is.
- 2.4.2 Die Sinode wil die NGK(N) graag bemoedig en aanmoedig om spoedig voort te beweeg na die DKO.
- 2.4.3 Die Sinode spreek met dank teenoor die Here sy waardering uit vir die kerklike bande met die NGK(N) en veral vir hulle besondere bydrae op sendinggebied in die RSA.
- 2.4.4 Die Sinode spreek sy waardering uit vir die teenwoordigheid en optrede van die afgevaardigdes van die NGK(N) tydens die Sinode.
- 2.4.5 Die Sinode beklemtoon die belangrikheid van pt. 3.1.1.2 op K70 in die eerste rapport (zie volgende pagina JV) en verklaar hom bereid om indien daartoe uitgenooi deur die NGK(N) hulle "landelike vergadering" by te woon en hulle op die weg in (2.4.2 genoem) te help.

pt. 3.1.1.2 van k 70

In aansluiting by 2.4 van die rapport waar dit gaan oor die samensprekings met die NGK(N) besluit die Sinode verder om aan die deputate vir korrespondensie met buitelandse kerke opdrag te gee om besondere aandag te gee aan die sake waarin daar moontlik verskil is tussen die GKSA en die NGK(N).

In hierdie verband verwys ons na die volgende sinodebesluit Acta 1985 p 612 art 147 B 2 en 3:

"2. Die NGK het met die "Akkoord van kerkeljk samenleven" op kerkregtelike gebied sedert ons Sinode van 1982 reeds gevorder en is oop om met die GKSA hieroor in gesprek te tree. Weens die grondliggende kerkregtelike aspekte verbonde aan pt. 2 van die "Verklaring" in die "Akkoord van kerkeljk samenleven" is verdere kerkregtelike besinning hieroor nodig.

3. Die Sinode besluit om hierdie aspek na Deputate vir ekumeniese sake te verwys".

U kommissie kon in geen rapport enige verwysing vind dat hierdie opdrag uitgevoer is nie, waarskynlik weens 'n oorsig. Ons beveel aan dat hierdie opdrag nou gegee word aan die deputate vir korrespondensie met buitelandse kerke.

D: Verslag van ds. W.L. Kurpershoek over zijn bezoek aan de Synode Middellande (Vrijheid, 23.10.1987)

Hooggeachte broeders,

Op Uw verzoek heb ik de Nederlands Gereformeerde Kerken vertegenwoordigd bij de Sinode Middellande-vergadering, d.w.z. de zwarte Gereformeerde Kerken in Suid-Afrika; deze vergadering werd gehouden van 1 tot 3 september 1987 te Hammanskraal.

Op de avond van de eerste dag was er gelegenheid ook voor onze Kerken, om zoals dat hier genoemd wordt 'groeten over te brengen' aan de Synode en de in haar vertegenwoordigde Kerken.

Ik heb dat gedaan; bedankt voor de gelegenheid; gewezen op het feit dat, hoewel grote afstanden onze Kerken scheiden van de Zuid-Afrikaanse Kerken, de eenheid in Christus duidelijk wordt mede door het feit dat zes zendelingen van onze Kerken in Zuid-Afrika het Evangelie verkondigen aan de Zulu in Natal en kwaZulu; daarna heb ik de Synode opgeroepen de woorden van Paulus, in Colossensen 2:6-8 ter harte te nemen, in Christus te blijven, sterk te staan in het geloof - omdat de wereld om ons heen erop uit is de Gemeente met wijsheid en ijdel bedrog te misleiden, met een wijsheid met name die van Christus als de gekruisigde en opgestane Verlosser niets wil weten; tenslotte heb ik de Synode de leiding van de Heilige Geest toegebeden.

Ds Mandiwana heeft later mij, en daarin U, hartelijk bedankt voor de gesproken woorden en voor de goede wensen.

De Deputaten van de Synode Middellande benoemd door de Synode-1985 om de zaak van de correspondentie met onze Kerken nader in te vullen, stelden voor dat dezelfde inhoud eraan gegeven wordt als de Reformed Churches of Australia in art. 63 K.O. omschrijven:

- 1 exchanche of fraternal delegates at major assemblies;
- 2.1 eligibility for call of ministers from each other's churches;
- 2.2 free transfer of members implying the acceptance of each other's membership certificates;
3. joint action in areas of common responsibility;
4. communication on major issues of joint concern;
5. the exercise of mutual concern and admonition with a view to promoting the fundamentals of Christian unity.

De NG Kerken kunnen, door hun vertegenwoordigers, eventuele andere voorstellen in deze overeenkomst aandragen.

Dit voorstel is met algemene stemmen aanvaard.

Ik wil U voorstellen aan de eerstkomende Landelijke Vergadering deze overeenkomst ter goedkeuring voor te leggen.

Ik vertrouw dat ik hiermee aan Uw opdracht voldaan heb; uiteraard zullen aan U ook de Acta van deze Synode worden toegezonden.

Met broedergroet en hoogachting, (was getekend:) W.L. Kurpershoek

Bijlage 16: Brief aan de Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (*zie punt 31*)

(Onderstaande brief, vastgesteld op 18 juni 1988, is naar aanleiding van het bezoek van Prof. Du Plooy gezonden aan de GKSA)

Geliefde broeders in Christus,

Met blijdschap heeft de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, in vergadering bijeen te Dronten op zaterdag 18 juni 1988, kennis genomen van het verslag dat onze afgevaardigden, ds. H.J. van der Kwast en ds. J. Vonkeman, uitbrachten n.a.v. hun bezoek aan de Nationale Synode in januari van dit jaar.

Die blijdschapo betreft uw besluit om de kerkelijke correspondentie met onze kerken voort te zetten, ondanks de scherpe kritiek die van verschillende kanten op onze kerken werd uitgeoefend.

Wij zijn u daar dankbaar en erkentelijk voor. Niet alleen vanwege het zendingswerk, dat dank zij u steun, vanuit onze kerken doorgang mag vinden, maar ook, omdat correspondentie de eenheid tot uitdrukking brengt tussen kerken, die daaraan door afstand kerkverbandelijk niet toe komen.

Wij constateren voorts, dat ondanks verschil van inzicht en taxatie van het kerkelijk leven over en weer, er toch een hartelijk erkennen is van de verbondenheid in Christus Jezus, de Koning der Kerk. Wij willen daarom nogmaals heel duidelijk beklemtonen, dat wij als Nederlands Gereformeerde Kerken, samenlevend in één kerkverband, van harte willen leven en leren naar de Heilige Schrift en de belijdenis der kerk. Daar mag u ons ook op aanspreken, wanneer u dat nodig en wenselijk acht.

In het rapport van de beide broeders, die uw synode bezochten, werd ook uitdrukking gegeven aan de verontrusting uwerzijds over het gereformeerde gehalte van ons Akkoord van Kerkelijk Samenleven (AKS). Een aantal artikelen van ons Akkoord zou mogelijk opening kunnen geven aan een independentistische gezindheid.

U weet broeders, dat het soms moeilijk is om van afstand een situatie te doorgronden en te beoordelen. U zult dat zelf ook wel verstaan, waar het gaat om kritiek, die u, in ander opzicht, te verwerken hebt gekregen.

We danken u overigens voor de milde en broederlijke toon, waarop u uiting gaf aan uw bezorgdheid en willen hierbij uitspreken, dat wij uw bezorgdheid t.a.v. ons kerkelijk samenleven volkomen serieus nemen.

Het volgende willen wij in verband met uw zorg naar voren brengen.

Het aanvaarden van het A.K.S. door onze kerken betekende niet het overboord zetten van de Dordtsche Kerkenordering. Wij wilden niet breken met de D.K.O. maar ons kerkelijk samenleven eenvoudiger en doelmatiger regelen.

Het A.K.S. is daarom veel korter en beperkt zich in hoofdzaak tot die zaken die de kerken gemeenschappelijk hebben, daarbij ter regeling aan de plaatselijke kerken overlatend, wat tot haar verantwoordelijkheid behoort. Naar zijn wezen ademt het A.K.S. echter dezelfde geest als de oude D.K.O. Het akkoord staat in dezelfde traditie.

Dat is ook gebleken in de relatie die wij hebben opgebouwd met onze Christelijke Gereformeerde broeders en zusters. Ook binnen de Christelijke Gereformeerde kerken bestonden aanvankelijk wel bezwaren tegen ons Akkoord van Kerkelijk Samenleven. Maar gaandeweg de samensprekingen met deze kerken konden die bezwaren goeddeels worden weggenomen.

Zo verklaarde prof. Van Genderen in 1980 op de synode van de Chr. Ger. Kerken dat het Akkoord wel degelijk gereformeerd is. En in de verslagen van de samensprekingen tussen beide kerken is meerdere malen over en weer benadrukt, dat we principieel op dezelfde lijn van kerkregering zitten en dat er kerkrechtelijk geen problemen tussen ons zijn.

Het A.K.S. moge dan niet in elk opzicht een volmaakte kerkorde zijn, wij menen, dat wij in gereformeerde zin een kerkelijk leven leiden. Wanneer de kerken het nodig en nuttig oordelen, dan zullen veranderingen in ons Akkoord mogelijk zijn, met dien verstande dat deze, naar goede gereformeerde traditie, vanuit de kerken zouden moeten worden voorgesteld.

Daarbij willen we serieus luisteren naar de kerken met welke we ons in geloof en belijdenis verbonden weten. In verband daarmee zal ook uw bezorgdheid onder de aandacht van de kerken worden gebracht.

Broeders, wij wensen u Gods zegen toe in alle opzichten en bidden, dat de besprekingen tussen uw afgevaardigde en onze commissie verhelderend en vruchtbaar mogen zijn.

In Christus met u verbonden,

J.C. Schaeffer, praeses

M.A. van Helden, scriba II

Bijlage 17: Brief van de Generale Synode der Christelijke Gereformeerde Kerken van 1986 (code 22.1a)

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken heeft in haar zitting van woensdag 17 september 1986 gesproken over de verhouding tot uw kerken naar aanleiding van het rapport van haar deputaten en de brief van de Landelijke Vergadering te Enschede d.d. 21 maart 1986.

We ontvingen uw afgevaardigden en luisterden naar de hartelijke woorden van ds H.J. van der Kwast.

De voorstellen van de synodale commissie met betrekking tot de verhouding tot uw kerken werden vrijwel ongewijzigd aangenomen. De tekst van de besluiten sluiten we bij deze brief in. *(noot: deze tekst is hieronder afgedrukt)*

In uw brief memoreert u dat er in de besprekingen op de Landelijke Vergadering een ondertoon van teleurstelling was te bespeuren over het feit dat er niet meer voortgang was in het gesprek tussen onze deputaten en uw commissie. We kunnen dat begrijpen. Er is een zekere stilstand gekomen in de toenadering tot uw en onze kerken ondanks het feit dat drie gemeenten gezamenlijk optrekken.

Onze synode sprak in 1980 uit - en herhaalde zakelijk deze uitspraak in 1983 - dat de kerken in gebed, prediking, ambtelijke arbeid en publicaties, gelovend in de kracht van Christus' gebed om eenheid, aandacht dienen te besteden aan Christus' gebod tot eenheid, opdat het besef van en het verlangen naar deze eenheid verlevendigd wordt. Ook uit de uitspraken van deze synode ten aanzien van de verhouding tot uw kerken blijkt, dat onze kerken zich blijvend door dit gebed willen laten leiden. In de praktijk blijkt dat deze oproep niet die weerklank heeft gevonden, die mocht worden verwacht.

In de gesprekken, die gevoerd zijn, is gewezen op een verschil in prediking. Prediking behoort te zijn bediening van de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen. Er is onderscheid in de éne gemeente - reden waarom er onderscheidenlijk dient gepreekt te worden en in de prediking geestelijke leiding dient gegeven te worden.

Reeds in de Gemeenschappelijke Verklaring, die in 1975 verscheen, werd hier op gewezen. Met dankbaarheid denken wij er aan dat deze Verklaring uwerzijds mede werd opgesteld na vele besprekingen. We stuiten nu echter op het probleem, dat deze Verklaring al te weinig functioneert. De generale benadering van de gemeente in de prediking is anders dan in de Verklaring als gemeenschappelijke overtuiging wordt aangegeven.

Soms leeft bij ons de gedachte dat u woorden en begrippen uit deze Verklaring anders verstaat, vult en verklaart dan wij. Een en ander is reden dat wij dit aspect en in ons synodebesluit en in deze brief willen benadrukken als van wezenlijk belang voor de gewenste toenadering.

Onze deputaten schreven: "Er is in Nederlands Gereformeerde kring minder aandacht voor wat de Nadere Reformatie heeft betekend".

We betreuren dat omdat juist in de Nadere Reformatie, die grote invloed heeft uitgeoefend op de Afscheiding, de persoonlijk gerichte prediking en het persoonlijk geloofsleven sterk zijn beklemtoond. En dat willen onze kerken in de prediking ook graag doen omdat dit voluit schriftuurlijk en legitiem reformatorisch is. Overigens is in de synode duidelijk geworden dat op dit punt hier en daar in uw kerken van een zekere bewustwording sprake is, waarover ter synode blijdschap en dankbaarheid is uitgesproken.

Met instemming namen we kennis van uw opmerking dat we voorzichtig en met geduld met elkaar moeten omgaan. Maar dat betekent toch ook dat we moeten proberen door te dringen tot elkaars diepste bedoelingen.

Gods Geest moge werken in al onze kerken, in heel de gereformeerde gezindte en daarbuiten opdat allen, die de Here Jezus Christus in onverderfelijke liefhebben en begeren te leven naar Schrift en belijdenis, elkaar mogen vinden en de kerkelijke verdeeldheid zal verminderen.

Wij hopen en bidden dat al onze kerken aan die eenheid zullen werken op verantwoorde wijze. Daartoe behoort ook dat datgene wat concreet als struikelblok ligt op de weg naar de eenheid, wordt opgeruimd. De Koning der Kerk leide u bij al uw besprekingen en besluiten.

Met hartelijke broedergroeten en heilbiede, namens de synode voornoemd:
(praeses)
(scriba II)

§ 255. Bijlage bij brief van de Generale Synode der Christelijke Gereformeerde Kerken van 1986 (code 22.1a)

Ten aanzien van de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken besloot de synode de volgende uitspraak te doen:

De generale synode, overtuigd van de roeping om gehoor te geven aan Christus' gebod tot eenheid en gelovend in de kracht van Christus' gebod om eenheid, welke eenheid gezocht moet worden met allen, die in waarheid onder het gezag van Gods Woord willen buigen en naar de gereformeerde belijdenis willen leven, besluit:

1. opnieuw uit te spreken, dat het zoeken naar eenheid met de Nederlands Gereformeerde Kerken roeping der kerken blijft;
2. overtuigd van de noodzaak van voortgezet gesprek over de prediking en eveneens overtuigd van de noodzaak van een goede functionering van de Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de toe-eigening des heils terwille van de goede voortgang van de samensprekingen, deputaten op te dragen, dit gesprek te blijven voeren en daarin steeds weer aan de orde te stellen de punten, in de Gemeenschappelijke Verklaring genoemd en daarbij ook de gegevens uit de gehouden enquête te verwerken en grondig door te spreken;
3. deputaten op te dragen zich blijvend op de hoogte te stellen van het verloop van de contacten in die kerken, waar men tot samenwerking met de Nederlands Gereformeerde Kerk gekomen is, en van de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerk in die kerken, waar men tot nu toe niet tot samenwerking kwam;

4. opnieuw uit te spreken, dat het zoeken naar eenheid tussen plaatselijke kerken het hele kerkverband raakt, en dat het daarom belangrijk is bij het zoeken naar 'die eenheid, de eenheid in eigen kerkverband in het oog te houden;
5. het moderamen op te dragen de brief van de Landelijke Vergadering te beantwoorden, met vermelding van de besluiten van de generale synode.

Bijlage 18: RAPPORT van de Kommissie voor Kontakt en Samenspreking met andere kerken (Binnenland), september 1987
(code 22.3)

Inleiding:

De 'kontakten met andere Kerken' zoals in de naam van de Kommissie tot uitdrukking komt, beperken zich wat het binnenland betreft, voornamelijk tot de Christelijke Gereformeerde Kerken.

Vanwege het feit, dat in de periode tussen twee Landelijke Vergaderingen steeds een Synode van de Chr. Geref. Kerken wordt gehouden (of andersom) kunnen er telkens maar enkele samensprekingen plaats hebben. Is een Landelijke Vergadering of Synode aanstaande, dan worden veelal geen (nieuwe) activiteiten ontwikkeld, o.a. vanwege de verslaglegging.

Van de activiteiten die er zijn geweest van de zijde van de sectie binnenland leest u in dit rapport; over de kontakten buitenland wordt u afzonderlijke gerapporteerd.

Samenstelling Kommissie:

Sinds 1984 is er in de kommissie nogal wat veranderd. Verschillende broeders, die jarenlang hun krachten aan het werk van de kommissie hebben gegeven, moesten hun taak beëindigen. Dat zijn de broeders J.R.A. Baas (Nunspeet), G. v.d. Brink (Rotterdam), C. Huizinga (Heerenveen), P. Ouwkerk (Apeldoorn), J.C. Janse (Ermelo) en G. Mul (Badhoevedorp).

Deze afgetreden broeders, deels nog op de L.V. te Enschede bedankt voor hun arbeid, zijn ook binnen de kommissie bedankt voor hun inzet en toewijding, waarmee zij aan het kommissiewerk hebben deelgenomen.

Enschede deed ook nieuwe benoemingen, te weten de broeders A. v.d. Dussen (Haarlem), J. Horsman (Dordrecht), T. Bouterse (Capelle a/d IJssel), H.J. v.d. Kwast (Heerde), P.J.H. Krol (Kampen) en als algemeen secundus K. Muller (Heerenveen).

De kommissie raakte enigszins in moeite toen in het begin 1987 ds G. Mul, vanwege gezinsomstandigheden, zijn taak moest neerleggen. Ds G. Mul heeft jarenlang goede leiding aan het kommissiewerk gegeven. Het zoeken naar eenheid heeft de liefde van zijn hart en dat was in zijn optreden als voorzitter goed te merken. Ook de korrekte wijze waarop hij 'naar buiten' sprak, heeft het werk van de kommissie bevorderd.

De kommissie ziet er momenteel als volgt uit:

Ds J. Stuij, Lelystraat 107, 8265 BC Kampen, tel. 05202-21659, voorzitter,

T. Bouterse, Parkflat Schollebaar, Sterrekindereneerf 13, 2907 EB Capelle a/d IJssel, tel. 010 - 4587631, algemeen secretaris,

Ds J.C. Schaeffer, Wolwevershorst 110, 7328 NW Apeldoorn, tel. 055 - 416737, penningmeester,

A.P. de Boer, Vermeerhof 12, 3862 ZR Nijkerk, tel. 03494 - 51106, secretaris buitenland,

Ds A. v.d. Dussen, Haarlem,

Ds J. Horsman, Dordrecht,

Ds P.J.H. Krol, Kampen,

Ds H.J. v.d. Kwast, Heerde,

Prof. Dr. Ir. E. Schuurman, (voorz. sectie buitenland),

Ds E.R. Postma, Eindhoven,

F. Veltman, Kampen,

Ds K. Muller, Heerenveen (algemeen secundus).

Intern is in de commissie een schema van aftreden opgesteld, waarvoor in de periode tot de volgende L.V. voor beide secties twee broeders zouden moeten worden benoemd. De commissie heeft zich beraden en zou de L.V. kunnen dienen met enkele namen van broeders die voor benoeming kunnen worden voorgedragen. Het leek verstandig om deze namen niet in dit rapport te noemen.

Taak van de Commissie:

De taak van de commissie beperkte zich in hoofdzaak tot Kontakt en Samenspreking met de Christelijke Gereformeerde Deputaten.

De L.V. Enschede 1985/1986 besloot met betrekking tot de Christelijke Gereformeerde Kerken als volgt:

1. De Landelijke Vergadering verzoekt de Commissie voor Kontakt en Samenspreking met andere Kerken:

- a. de samenspreking met de Christelijke Gereformeerde Deputaten voort te zetten met het doel datgene weg te nemen wat de eenheid tussen beide kerkgenootschappen nog in de weg staat.
- b. initiatieven te ontwikkelen die de eenheid, zowel plaatselijk als landelijk, kunnen bevorderen en daaraan meer concreet gestalte kunnen geven.

Zij refereert daarbij aan punt 6 van het besluit van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in haar vergadering van 7 en 9 september 1983: "De Generale Synode (...) besloot (...)

6. alle kerken opnieuw op te wekken contact te zoeken of te herstellen met de Nederlands Gereformeerde Kerk ter plaatse en indien dit naar het oordeel van een kerkeraad niet of niet meer mogelijk is, zal hij daarvan mededeling doen aan deputaten onder opgave van redenen, waarna deputaten zich dan tot deze kerkeraad kunnen wenden om meer informatie te ontvangen over zijn bezwaren; (...)"

- 2 a. Ten aanzien van de bezwaren van Christelijke Gereformeerde zijde tegen de prediking in onze kerken spreekt de Landelijke Vergadering uit, dat bespreking van deze bezwaren vooral plaatselijk dient te geschieden, 'dicht bij de preekstoel'; bij deze bespreking wordt de 'Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de Toe-eigening des Heils' betrokken en zo tegemoet gekomen aan het verlangen dat bij de Christelijke Gereformeerde Kerken leeft.
 - b. De Landelijke Vergadering verzoekt in verband hiermee aan de Commissie de Gemeenschappelijke Verklaring opnieuw aan alle kerken te doen toekomen.
 - c. Zij maakt de kerken erop attent, dat deze in voorkomende gevallen een beroep op de commissie kunnen doen.
 - d. Zij verzoekt de kerken de Commissie te informeren omtrent de resultaten van de gevoerde besprekingen.
3. De Landelijke Vergadering draagt de Commissie op een nader onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om de kerken te dienen met informatie en advies betreffende mogelijke samenwerking met de plaatselijke Christelijke Gereformeerde Kerk(en) en daarbij aan te sluiten op het perspectief dat de Landelijke Vergadering te Breukelen 1981/1982 (Akta nr. 36, blz. 20/21) voor ogen heeft gestaan.

Uitvoering

Wat betreft het verzoek van de L.V. om 'de samenspreking met de Chr. Geref. Deputaten voort te zetten met het doel datgene weg te nemen wat de eenheid tussen beide kerkgemeenschappen nog in de weg staat', kan het volgende worden opgemerkt:

Er hebben sinds het vorig rapport vier samensprekingen met Chr. Geref. Deputaten voor de Eenheid van de Gereformeerde Belijdenis in Nederland plaats gehad, te weten op 19-11-85, 21-1-86 (m.h.o. op de Generale Synode van de Chr. Geref. Kerken), 22-5-87 en 3-7-87 (m.h.o. op de L.V. te Dronten van de Nederlands Gereformeerde Kerken).

In opdracht van de G.S. was in 1984/85 binnen de Chr. Geref. Kerken een enquête gehouden om de bestaande bezwaren tegen samenwerking met de Ned. Geref. Kerken te inventariseren. N.a.v. deze enquête vroegen Deputaten een samenspreking over de volgende vier punten:

- a. de opvattingen van ds Rietkerk;
- b. de zaak van de vrouw in het ambt;
- c. de prediking en in verband daarmee het functioneren van de Gemeenschappelijke Verklaring t.a.v. de toeëigening des heils,
- d. het akkoord van kerkelijk samenleven.

De commissie heeft zich op de voorgelegde punten beraden en besloot vooraf bij Deputaten twee uitgangspunten aan de orde te stellen.

1. dat de commissie er niet veel voor voelt steeds weer over dezelfde zaken te moeten praten; zij voelt zich op herhalingsoefening; de meeste vragen die van Chr. Geref. zijde gesteld worden kunnen uit notulen van de voorgaande jaren beantwoord worden.
2. Dat het niet bevorderlijk is voor een open en broederlijke samenspreking als steeds één van de gesprekspartners in de 'beklaagdenbank' wordt gezet, temeer omdat er ook zaken zijn die in beide kerken in discussie zijn.

Wat verder de vier voorgelegde punten betreft is geantwoord:

t.a.v. punt a:

De opvattingen van ds Rietkerk staan niet ter beoordeling van de commissie. Deputaten zijn voor informatie verwezen naar Classis en Regio Utrecht.

T.a.v. punt b:

Over de vrouw in het ambt, dat hun zal worden meegedeeld hoe de stand van zaken is in de Ned. Geref. Kerken, zie akta (Enschede)

T.a.v. punt c:

Over de prediking zal moeten worden doorgesproken maar 'dicht bij de preekstoel'.

T.a.v. punt d, het Akkoord van kerkelijk samenleven, kunnen alle vragen beantwoord worden uit de notulen van voorgaande jaren. Alles is reeds uitvoerig aan de orde geweest in de periode dat de Ned. Geref. Kerken zelf druk waren met het tot stand brengen van het Akkoord.

Twee samensprekingen zijn aan bovenstaande punten gewijd, waarbij de eerste vrijwel opging aan het bespreken van de door de commissie naar voren gebrachte uitgangspunten (zie boven).

De tweede samenspreking ging over de prediking en het Akkoord. De opvattingen van ds Rietkerk en de zaak van de vrouw in het ambt zijn niet meer aan de orde gekomen.

Op grond van het bovenstaande (uiterst summier weergegeven) hebben Deputaten hun rapport vastgesteld voor de G.S. te 's-Gravenhage. Dat rapport is aan de commissie toegezonden, maar er was toen niets meer aan te veranderen.

Dat was jammer, temeer omdat het rapport eindigt in mineur:

"Concluderend moeten deputaten vaststellen, dat er van vooruitgang in de contacten op deputatenniveau geen sprake is. Deputaten hebben geen voorstellen om verdere stappen te doen op weg naar een eenwording met de Nederlands Gereformeerde Kerken."

Over deze conclusie was de Commissie teleurgesteld. Zij heeft in eigen kring, maar naderhand ook in samenspreking met Deputaten hieraan ui-

ting gegeven. Ontmoediging dreigde zich van de Commissie meester te maken.

Gelukkig zijn er ter synode positievere geluiden gehoord, resulterend in een nieuwe opdracht aan deputaten om het gesprek over de prediking en het functioneren van de gemeenschappelijke verklaring te blijven voeren en zich op de hoogte te stellen van de verdere ontwikkeling binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken.

(zie punt 3 besluit G.S. 1986) (*bijlage 17 van deze uitgave, red.*)

April 1987 kwam opnieuw een uitnodiging voor samenspreking met de commissie. Deputaten gaven de wens te kennen om door te spreken over het besluit van hun G.S. met betrekking tot onze kerken en over de brief van de G.S. aan de L.V. d.d. 10 januari 1987. (*tweede deel van bijlage 17 van deze uitgave, red.*)

Zij vroegen daarin hoe wij, in het licht van het synodebesluit en de inhoud van de brief van de synode aan de Landelijke Vergadering, concreet invulling willen geven aan contact en samenspreking in de komende jaren.

Weer hadden twee samensprekingen plaats. De nieuwe voorzitter van Deputaten, ds. J. Westerink, gaf toelichting op het synodebesluit en de brief aan de L.V. Het synodebesluit bedoelt niet in punt 2 terug te nemen wat in punt 1 gegeven wordt. Beide punten dienen gelezen te worden in elkaars verlengde.

Het zoeken naar eenheid met de Nederlands Gereformeerde Kerken blijft roeping en juist daarom is het noodzakelijk om te blijven doorspreken over de prediking en functioneren van de gemeenschappelijke verklaring inzake de toeïgening des heils.

De punten van de gemeenschappelijke verklaring en de gegevens van de in eigen kring gehouden enquête vragen om een grondig doorspreken.

Omdat de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken in de Christelijke Gereformeerde Kerken vaak oorzaak is van een stuk spanning heeft de synode er opnieuw de nadruk op gelegd "dat het zoeken naar eenheid tussen plaatselijke kerken het hele kerkverband raakt en dat het daarom belangrijk is bij het zoeken naar die eenheid de eenheid in eigen kerkverband in het oog te houden" (punt 4).

Dat is niet bedoeld als rem op samenwerking in plaatsen waar dit goede vordering maakt, maar dat is om te voorkomen dat vanuit plaatsen waar goede samenwerking is het hele kerkverband onder druk kan komen te staan.

Met nadruk komt nog de vraag aan de orde, wat de concrete inhoud is van een plaatselijke wederzijdse erkenning als gemeenten van Christus. Heeft dat zodanige consequenties m.b.t. het kerkverband, dat om die reden niet samen avondmaal kan worden gevierd?

In het licht van punt 1, de roeping der kerken om de eenheid te zoeken, zal het nodig zijn steeds weer in te gaan op dat wat die eenheid in de weg kan staan. Ook hier geldt: moeiten zijn er om overwonnen te worden, niet om er voor weg te lopen.

Tegen deze achtergrond zat er voor de commissie niets anders op dan de koe bij de horens te pakken en opnieuw het gesprek aan te gaan over de punten genoemd in de gemeenschappelijke verklaring inzake de toeïgening des heils.

De samenspreking van 3 juli 1987 gaf op dit punt openheid te zien. Er bleek van beide zijden duidelijk bereidheid om over de fundamentele zaken rond de woordverkondiging, diepgaand en zinvol door te spreken. Onderwerp: onderscheidend preken. Citaat uit de concept-notulen: "Na enkele inleidende opmerkingen van de voorzitter volgt een diepgaande, geanimeerde bespreking, waaraan alle aanwezigen deelnemen".

"In beide kerken is een ernstig streven om in de prediking front te maken tegen de vervlakking van het geestelijk leven, zoals die overal om zich heengrijpt".

De Christelijke Gereformeerde broeders hebben de beweging van de jaren dertig in de Gereformeerde Kerken niet meegemaakt en de Nederlands Gereformeerde afgevaardigden staan wat hulverig tegenover de invloeden van de Nadere Reformatie. Eerstgenoemden leggen de nadruk op het onderscheidend preken.

In de Schrift lezen we steeds de ernstige oproep tot geloof en bekering en men vraagt zich af in hoeverre die bij de Nederlands Gereformeerden wordt gevonden in de nadruk die daar steeds wordt gelegd op de belofte in de doop geschonken. Er is geen tweeërlei verbond, maar er zijn wel tweeërlei kinderen van het verbond.

Van Nederlands Gereformeerde zijde wordt erop gewezen dat Paulus in zijn brieven de gemeente "geliefden Gods en geroepen heiligen" noemt. Daarom wordt de gemeente in de prediking aangesproken als "het volk van het verbond dat moet worden wat het is." (Concept-notulen 3-7-1987).

Mede in verband hiermee vragen de Christelijke Gereformeerde broeders naar het functioneren van de Dordtse Leerregels binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken. De broeders worden gerustgesteld; de Leerregels behoren bij het belijden van de kerken. Zij wijzen de Nederlands Gereformeerde broeders op het pastorale en de pastorale onderwijzing in b.v. DLR III/IV par. 12, 15 en 17, over het zich toeëigenen van de belofte door zeer krachtige werking in de harten. Komt dit in de Nederlands Gereformeerde prediking tot zijn recht?

Samenvattend kunnen uit deze bespreking enkele conclusies worden getrokken:

1. Van beide zijden is dankbaarheid uitgesproken voor de openheid die op dit punt aanwezig bleek te zijn.
2. Bij de voortzetting van de samensprekingen zal van Nederlands gereformeerde kant meer informatie moeten worden verstrekt over de beweging van de jaren dertig.
3. Om dichter bij elkaar te komen zal het nodig zijn door te spreken over de omgang met de Dordtse Leerregels.

De commissie is van mening dat, nu een nieuwe openheid aanwezig is om vruchtbaarder met elkaar te kunnen spreken, de samensprekingen over deze fundamentele zaken moeten worden voortgezet.

Met deputaten is afgesproken om in december 1987 opnieuw samen te komen en het dan te hebben over de 'gemeentebeschouwing'. Als leidraad voor de bespreking zal dienen een artikel van wijlen prof. Kremer over Priesterlijke Prediking.

Wat betreft de invulling van contact en samenspreking voor de komende jaren, heeft de commissie ook enkele voorstellen aan deputaten gedaan.

- A. Sprekersaanbod: de commissie denkt daarbij aan het besluit van de Landelijke Vergadering Enschede, punt 2 c: "Zij maakt de kerken erop attent, dat deze in voorkomende gevallen een beroep op de commissie kunnen doen".
- B. Landelijke kontaktdag: Tweemaal werd in het verleden een landelijke kontaktdag gehouden. Is dit iets om te herhalen? Deputaten menen dat dit niet op de weg van commissie en/of de deputaten ligt, maar behoort tot het initiatief van één der plaatselijke kerken.
- C. Preekbespreking: het stimuleren van preekbespreking 'dicht bij de preekstoel'.
- D. Perspectief: Tenslotte is met nadruk de aandacht gevestigd op het 'perspectief Breukelen 1981/1982'. Deputaten deelden mee dat dit perspectief in hun eigen kring nog te weinig onder ogen was gezien. De federatiegedachte (perspectief d.) is reeds door de G.S. van 1983 verworpen. De overige punten zullen opnieuw worden bezien.

In het voorgaande gaven wij een overzicht van wat de commissie voor contact en samenspreking gedaan heeft, overeenkomstig het besluit van de L.V. Enschede, de punten 1 en 2.

Punt 3, de opdracht tot nader onderzoek naar mogelijkheden om de kerken te dienen met informatie, is slechts ten dele uitgevoerd. Er was in de periode waarover dit rapport gaat, weinig direct contact met plaatselijke kerken. Het zal goed zijn als dat bevorderd wordt, ook om te voorkomen dat het werk van de commissie wordt tot een slag in de lucht.

Conclusie:

De commissie is zich bewust dat het rapport op zich geen krachtige aanmoediging is om de samensprekingen voort te zetten. Echter het zoeken van de eenheid is opdracht en roeping. Dit is vrijwel door alle Generale Synodes en Landelijke Vergaderingen sinds de zestiger jaren uitgesproken en staande gehouden.

Nu de vorderingen niet van dien aard zijn dat wij zouden kunnen juchén, is er des te meer reden om krachtig voort te gaan.

Wij weten niet hoeveel tijd God nog geeft om elk zijn eigen weg te gaan. De ontwikkelingen in onze tijd noodzaken ons om elkaar te zoeken en te vinden.

Vanuit die overtuiging zullen wij moeten voortgaan met te arbeiden aan de eenheid van al Gods kinderen op aarde. Moge God die arbeid zegenen.

J. Stuij, voorzitter

T. Bouterse, secretaris

Voorstellen:

- 1 De commissie herbenoemen
- 2 Secundi leden benoemen,
twee voor sectie binnenland en twee voor sectie buitenland.
(De Commissie kan de Landelijke Vergadering dienen met namen van broeders, die zij ervoor geschikt acht).
- 3 De Commissie opdragen om het gesprek over de prediking met Christelijke Gereformeerde deputaten voort te zetten.
- 4 Eventueel punt 3 van besluit Enschede herhalen.

Bijlage 19: Rapport van de Commissie voor contact met de Hoge Overheid (code 24.2)

1. De Landelijke Vergadering onzer kerken, te Enschede bijeen in 1985/6 heeft op 22 maart 1986 de Commissie voor contact met de Hoge Overheid herbenoemd en haar als taak opgedragen:

1. alles te doen, wat nodig is om de kerken zodanig bij de overheid te presenteren en te representeren, dat de continuïteit van een goed contact tussen beide is verzekerd;
2. terzake van haar bevindingen rapport uit te brengen op de eerstvolgende Landelijke Vergadering.

2. Op dezelfde datum besloot zij dr. J. Meulink te machtigen als vertegenwoordiger namens de Nederlands Gereformeerde Kerken deel te nemen aan het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken, het CIO. Als plaatsvervangend vertegenwoordiger werd aangewezen prof. dr. J.J. Oostenbrink van Utrecht. Aangezien beide deel uitmaken van de Commissie voor contact met de hoge overheid bevat dit rapport tevens informatie over het CIO en zijn activiteiten.

3. De commissie heeft m.b.t. de in het eerste punt vermelde opdracht in de afgelopen periode vrijwel geen activiteiten behoeven te ontplooi-

en.

Zij is vertegenwoordigd geweest bij een ontmoeting met de minister van Justitie op 24 oktober 1985. Bij die gelegenheid zijn reacties van ruim 700 kerkeraden (van gemeenten, behorende tot verschillende kerkgenootschappen) op het rapport van de Staatscommissie-Euthanasie aan de bewindsman overhandigd. De Stichting "Schuilplaats" te Veenendaal had deze activiteit gecoördineerd.

De voorzitter van deze stichting, ds. W. Chr. Hovius (Chr. Geref. predikant) legde bij die gelegenheid in zijn toespraak de nadruk op het Goddelijk gebod niet te doden; dit gebod brengt voor de overheid de taak tot het garanderen van rechtsbescherming van het leven met zich.

De minister stelde in zijn antwoord dat er momenteel sprake is van een vorm van rechtsonzekerheid, omdat onafhankelijke rechters tot uitspraken komen, die zich niet geheel verdragen met de bestaande wetten, het zgn. rechters-recht. Het is de taak van de overheid, aldus de minister, te trachten zulk een ontwikkeling te voorkomen, desnoods door wetwijziging.

Van de genoemde 700 reacties waren er (op dat moment) 28 uit de kring van onze kerken.

4.1 Voor wat betreft de activiteiten van het CIO (Contact in Overheidszaken), hiervoor onder punt 2 genoemd, zij ter oriëntering verwezen naar een deel van ons rapport, dat op de Landelijke Vergadering te Enschede diende. Een afschrift van dit stuk is hierbij gevoegd. Onlangs zijn tot het CIO toegetreden de Broederschap van Pinkstergemeenten en de Gereformeerde Gemeenten.

4.2 Werkzaamheden van het CIO

4.2.1 Organisatie

De activiteiten van deze organisatie spelen zich voor het grootste deel af in de verschillende commissies en in de zgn. kerncommissie (een soort "dagelijks bestuur") zodat de afgevaardigden van de kerken slechts een enkele maal per jaar in plenaire zitting bijeenkomen. De door onze kerken aangewezen vertegenwoordiger, dr. J. Meulink, is lid van de kerncommissie.

Hierna is globaal het werkkerrein van de commissies aangegeven en waar nodig van de belangrijkste activiteiten.

4.2.2 Bijzonder jeugdwerk

Onzerzijds is contact gelegd tussen de CIO-commissie voor jeugdwerk en de Stichting voor jeugdzorg en maatschappelijk werk (binnen de eigen kerkgemeenschap).

4.2.3 Justitie

Betreft voornamelijk overleg over aantallen gevangenispredikanten en ruimte voor het uitvoeren van hun taak.

4.2.4 Kerkelijke gebouwen

Bouw- en restauratieplannen en de financiering daarvan (eventueel van het aandeel van de overheid daarin) zijn zaken, die deze commissie behartigt. Ook monumentenzorg valt daaronder.

4.2.5 CIO-militairen

Voor deze zaken zij verwezen naar een rapport van de Commissie voor de geestelijke verzorging van militairen.

4.2.6 CIO-werkgroep "Bevolkingsboekhouding-ledenadministratie"

Dit onderwerp heeft veel belangstelling opgeroepen. De overheid overweegt nl. t.z.t. in de bevolkingsadministratie "de kerkelijke gezindte" niet meer te vermelden, zodat plaatselijke kerken via de burgerlijke stand geen informatie meer kunnen ontvangen om hun ledenadministratie

op peil te houden.

De overheid blijkt echter bereid de helpende hand te bieden, ook in financieel opzicht, om een afzonderlijke stichting in het leven te roepen, die ten behoeve van aan te sluiten kerken die ledenadministratie voert.

De commissie heeft de betreffende instanties medegedeeld dat onze kerken aan deze (te automatiseren) administratie geen behoefte hebben en derhalve niet voor deelnemen in aanmerking wensen te komen.

De volgende overwegingen kwamen daarbij aan de orde:

- de kosten van de nieuwe vorm van administratie zullen vrij hoog zijn
- de "opbrengst" (nauwkeurigheid) van het te leveren product lijkt niet groot te zijn, omdat vele betrokkenen zonder meer opgeven "gereformeerd" te zijn, zonder nadere vermelding van de eigen kerkelijke gemeenschap
- onze gemeenten zijn in het bezit van een goede ledenadministratie en kunnen de mutaties daarin zeker overzien.

4.2.7 Gezondheidszorg

Duidelijkheid inzake de positie van de geestelijke verzorging in deze sector lijkt gewenst en CIO zal daartoe maatregelen nemen. Ook de kosten van door de overheid te financieren ziekenhuispredikanten komen aan de orde.

4.2.8 Diverse onderwerpen

Aandacht is/wordt besteed aan verschillende wetsvoorstellen, somtijds mede op verzoek van overheidswege, o.a. die voor openbare manifestaties, de verhouding van de overheid tot nieuwe religieuze groeperingen, de herziening van de wet op de lijkbezorging, e.d.

In mei 1986 is aan de kabinetsformateur een overzicht van de zaken, die naar het oordeel van het CIO in het regeringsprogramma aandacht verdienen, verstrekt. De volgende passages uit een van de jaarverslagen geven een indruk van de visie van het CIO-bestuur op de relatie overheid - kerkgenootschappen en de door het CIO deswege te verrichten arbeid.

"Door en maatschappelijke en kerkelijke ontwikkelingen blijkt de behoefte aan interkerkelijke samenwerking en dienstverlening op juridisch-financieel terrein snel toe te nemen. De diepte en samenhang van problemen, die zich veelal op dezelfde of vergelijkbare wijze voordoen in de kerken verlangen meer coördinatie en mankracht.

Het stemt tot voldoening dat zeer veel werk op, naar de mening van het C.I.O., doeltreffende wijze kan worden verricht ondanks een bescheiden budget.

Essentieel voor een goed functioneren van vruchtbare interkerkelijke samenwerking is groot respect voor ieders eigen religieuze en kerkelijke identiteit en voor de eigensoortigheid en autonomie van iedere kerkorganisatie. Dit verlangt een zorgvuldige vorm van besluitvorming en informatieverstrekking.

In 1985 heeft het C.I.O. getracht zowel naar inhoud als vorm zijn taak in die zin ten dienste van de kerken te vervullen. Deze hebben heden de wind niet mee. Brede groepen menen dat - gelet op het dalend getal leden - kerkgenootschappen zich in een bevoorrechte positie bevinden; naar andere opinie leggen zij onvoldoende hun eigen geaardheid aan de dag en vervullen niet duidelijk een eigen plaats in de samenleving; derden oordelen tout court dat ze zichzelf overleefden.

Inmiddels kan en mag een samenwerkend verband van Kerken enkel in goed vertrouwen de toekomst tegemoet treden."

4.3 Conclusie

Uw commissie is van oordeel dat het gewenst blijft dat onze kerken in de persoon van een aangewezen vertegenwoordiger deelnemen aan

het overleg over zaken, die de overheid aan het CIO voorlegt, dan wel die het CIO meent bij de overheid aanhangig te moeten maken.

5 Advies

De commissie stelt U voor haar taak, zoals die onder punt 1 is vermeld, te continueren en voorts de aanwijzing inzake deelnemen aan het CIO-overleg, als onder punt 2 aangegeven, te bestendigen.

De leden van de commissie, t.w. de broeders

dr. J. Meulink, Enschede (voorzitter)

mr. E.J. Groenevelt, Voorschoten

ir. A. Kadijk, Dronten

ds. J.H. Kamerbeek, Bunschoten-Spakenburg en

prof.dr. J.J. Oostenbrink, Utrecht

zijn bereid - desgewenst - een herbenoeming te aanvaarden.

Br. M. de Jonge te Voorburg, die tot nu toe als secretaris der commissie

fungeerde, verzoekt niet herbenoemd te worden, i.v.m. zijn leeftijd. De

commissie stelt u voor niet over te gaan tot het benoemen van een nieuw lid; zij acht een omvang van vijf leden voldoende.

Namens de commissie voornoemd,

M. de Jonge, secretaris

Bijlage 20: Nader rapport van de Commissie voor contact met de Hoge Overheid t.b.v. de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken (code 24.4)

1. Inleiding.

In vervolg op ons eerder schrijven leek het ons nuttig U ten behoeve van Uw vergadering nog een nader rapport te doen toekomen. Nuttig, om U tijdig op de hoogte te brengen van een aantal ontwikkelingen, die toch van vrij ingrijpende betekenis kunnen zijn voor de toekomstige relatie tussen kerken en overheid. De bedoeling van dit nader rapport is niet - het is goed om dat hier nog eens te benadrukken - om U uitspraken of besluiten te ontlocken over de diverse aspecten en problemen, waarover U in hetgeen hierna volgt zo het een en ander vindt uiteengezet. Onze bedoeling is vooral om U op de hoogte te brengen van een aantal ontwikkelingen en problemen, waarmee ook onze commissie zich in de komende tijd naar alle waarschijnlijkheid zal moeten bezig houden en die ook in de vergaderingen van het CIO, de landelijke commissie die belast is met het interkerkelijk contact in overheidszaken, aan de orde zullen (kunnen) komen. M.b.t. één zaak zal er echter wel een besluit van Uw kant worden gevraagd. We verwijzen U daarvoor naar hetgeen in par. 6 is vermeld.

2. De instelling van de commissie Hirsch Ballin.

Bij besluit van 17 februari 1986 werd door de Minister-President, Minister van Algemene Zaken en de Minister van Binnenlandse Zaken ingesteld de Commissie van advies inzake de criteria voor steunverlening aan kerkgenootschappen en andere genootschappen op geestelijke grondslag. Voorzitter van de commissie werd prof. mr. E.M.H. Hirsch Ballin, lid van de R.K. kerk en hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Brabant. In dat instellingsbesluit is de taak van de commissie als volgt nader omschreven: Het uitbrengen van advies aan de Ministers van Algemene zaken en Binnenlandse Zaken over de criteria voor verlening van overheidssteun en -faciliteiten aan kerkgenootschappen en andere genootschappen op geestelijke grondslag, in het bijzonder met betrekking tot de categoriale geestelijke verzorging en het onderhoud van gebouwen die deze genootschappen ten dienste staan. Bij deze zg. categoriale

geestelijke verzorging moet men denken aan een drietal categorieën, nl. de categoriale geestelijke verzorging binnen overheidsinstellingen (de krijgsmacht en instellingen van justitie), de categoriale geestelijke verzorging binnen instellingen van maatschappelijke zorg (ziekenhuizen, verpleeginrichtingen en bejaardenzorg) en die voor bijzondere groepen (Jeugdwerk, studenten, allochtonen en woonwagenkampbezoekers). M.b.t. het onderhoud van kerkelijke gebouwen wordt daarbij dan nog onderscheid gemaakt tussen monumentale en niet-monumentale gebouwen.

Bij de installatie van de commissie door de minister van Binnenlandse Zaken werd nog eens benadrukt dat weliswaar in 1983 een afkoopregeling was getroffen m.b.t. de aanspraken op geldelijke steun die aan sommige kerken sinds 1814 toekwam, maar dat m.b.t. de overige vormen van steun het als een knellend probleem werd ervaren, dat er geen duidelijke richtlijnen bestonden over de vorm en de mate waarin deze zou moeten plaats vinden.

De commissie heeft inmiddels in december 1986 een interimrapport uitgebracht over de verdeling van geestelijke verzorgers in de krijgsmacht maar zal ook in de komende maanden zeker nog opnieuw van zich laten horen. De commissie streeft ernaar voor 1 september 1987 haar eindrapport uit te brengen. Er bestaat echter wel enige reden om te bewijfelen of dit wel geheel zal lukken.

3. Voorstel verdeling geestelijke verzorgers in de krijgsmacht.

Een in 1987 gemaakte schatting m.b.t. de uitgaven voor geestelijke verzorging van de krijgsmacht leverde een bedrag op van ± f 42.000.000,-. Van het aantal formatieplaatsen werd 92% bezet door geestelijke verzorgers van kerkelijke oorsprong, 8% door humanistische raadslieden. In het huidige systeem ligt daarbij de volledige verantwoordelijkheid voor de inhoud van de geestelijke verzorging bij de kerken of genootschappen zelf, maar komen de financiële en materiële daarvoor gedane uitgaven geheel voor rekening van de overheid.

De commissie Hirsch Ballin kwam nu tot het volgende "interimadvies": Bepalend zou moeten zijn de voorkeur voor geestelijke verzorging van de militairen zelf. Om die voorkeur te bepalen zou een bepaald registratieformulier kunnen worden gehanteerd, waarop de militair zou kunnen aangeven of hij prijs stelt op een geestelijke begeleiding door een aalmoezenier (namens de r.k. kerk), door een predikant (namens de protestantse kerken), door een raadsman (namens het humanistisch verbond) of door een rabbijn (namens de joodse gemeenten) of waarin hij kan opgeven geestelijke begeleiding niet op prijs te stellen. Dat formulier zou dan bij eerste opkomst moeten worden ingevuld.

Uiteraard is het zo, dat er in dit stadium nog slechts sprake is van een advies aan de betrokken ministers. Met welk voorstel deze t.z.t. zullen komen moet worden afgewacht.

De commissie Hirsch Ballin achtte het overigens aanvaardbaar, dat in dit stadium dergelijke formulieren primair zouden dienen om de verdeling vast te stellen tussen het aantal kerkelijke geestelijke verzorgers en het aantal humanistische raadslieden. De verdeling tussen het aantal r.k. geestelijke verzorgers en het aantal van protestantse huize zou het best, zoals ook tot nu toe, in onderling overleg kunnen worden bepaald.

4. Naar een andere wijze van financiering?

In het kader van de activiteiten en te verwachten voorstellen van bovengenoemde commissie en vervolgens van de kant van de regering lijkt het bepaald niet tot de onmogelijkheden te behoren, dat de financieringssystematiek van diverse kerkelijke en semikerkelijke activiteiten ook als zodanig aan de orde zal komen. Het streven van de kant van de regering is er op gericht om de uitgaven als zodanig beter in de hand te houden dan in het verleden het geval was. Zoals de zg. open-eindfinanciering (Er zijn soms uitgaven, die je totaal niet in de hand kunt houden: bijv. de uitgaven aan werkloosheidsuitkeringen) en een betere

planning van de financiering en budgettering. Zoals ook in het kader van het CIO via een interne nota van Mr. F.H.M. van Spaendonck al wel is geschied.

Deze dacht daarbij aan een viertal verschillende modellen te weten een financieringsmodel per departement/sector; een model per departement/sector gecombineerd met een eigen bijdrage per sector vanuit de kerken etc.; een zg. lumpsum-systeem in het kader van een wettelijke regeling van een voorwaardenscheppend overheidsbeleid en tenslotte een lumpsum-eigen bijdrage-systeem. In een aantal situaties zullen ook onze kerken daar mee te maken krijgen en de uitkomsten zullen nogal verschillend kunnen zijn, afhankelijk van de gekozen systematiek.

5. Een Raad voor godsdienst en levensovertuiging?

In bovengenoemde nota wordt trouwens ook gepleit voor een meer integrale wettelijke regeling inzake de steunverlening voor godsdienstige en levensbeschouwelijke activiteiten en in dat kader voor een wettelijke regeling van een zg. Raad voor godsdienst en levensovertuiging. Daarbij zouden dan in de wetgeving voorschriften kunnen worden opgenomen omtrent gevallen waarin de overheid de plicht zou hebben een dergelijke Raad om advies te vragen, niet alleen m.b.t. diverse wetsvoorstellen maar ook m.b.t. de financiering van diverse projecten, die in een of andere vorm van kerkelijke of levensbeschouwelijke aard zouden zijn. Uiteraard zou dat betekenen dat, wanneer de wetgever die weg op zou gaan, aan een CIO, zoals dat nu functioneert, weinig of geen behoefte meer zou bestaan. De consequenties zouden metterdaad niet gering kunnen zijn. Deze gedachtengang past natuurlijk wel in een evt. streven van de kant van een regering om het geheel als zodanig in te delen, te overzien en m.b.t. diverse voorstellen van wet en andere voorstellen te kunnen volstaan met het raadplegen van een centrale instantie die "deskundig" wordt geacht m.b.t. zaken van godsdienst en levensovertuiging.

Het ligt overigens voor de hand dat vooral "grote" kerken daarbij een directer belang hebben omdat zij daar ten gevolge van hun aantal (leden) dan de meeste zeggenschap in zullen hebben en vanuit een financieel oogpunt daar ook het meest in geïnteresseerd zullen zijn. Zoals overigens ook in het algemeen gesteld kan worden, dat de "belangen" zoals die ook wel in het kader van het CIO worden bepleit vanuit die "grote" kerken (vooral de R.K. en de Ned. Herv. Kerk) een onevenredig sterk financieel accent lijken te krijgen. In het CIO wordt over het algemeen overigens zeker wel serieus naar elkaar geluisterd. Het is niet alleen een "belangenorganisatie".

6. Opzet en kosten van het CIO.

Het voorstel onder 5 genoemd is momenteel overigens nog slechts een idee, dat voorkwam in een persoonlijke nota van de secretaris van het CIO. Het voorstel als zodanig heeft op dit moment dus ook nog geen enkele officiële status. Toch lijkt vermelding hiervan wel nuttig, omdat daarbij op de achtergrond wellicht de wens meespeelde om tot een enigszins andere opzet van het CIO te komen. Zoals o.a. nog eens in het laatste jaarverslag van het CIO is vermeld is het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) een samenwerkingsverband van 18 kerkgenootschappen in Nederland. Dat samenwerkingsverband is destijds geheel op vrijwillige basis tot stand gekomen en heeft als zodanig ongetwijfeld een goede en nuttige functie vervuld. Uiteraard brachten de voorbereidingen tot alle vergaderingen van de plenaire commissie, van de kerncommissie, van de commissies voor justitie en militairen, voor kerkelijke gebouwen en voor gezondheidszorg en van de desbetreffende vergaderingen zelf veel werk met zich mee en uiteraard ook een aantal onkosten. Vooral de werkzaamheden van de secretaris van het CIO, mr. F.H.M. van Spaendonck, waren vele. Zoveel, dat van die kant ook wel het voorstel is gesuggereerd, dat er een vast secretariaat met alle werkzaamheden zou

worden belast. Dat zou overigens wel, afgezien nog van de daarvoor te kiezen structuur, tot een forse verhoging van alle kosten leiden. Maar natuurlijk zou ook voor een dergelijke wijziging nader beraad met alle kerken noodzakelijk zijn.

Overigens is het zo, dat ook de in het verleden gemaakte kosten door de deelnemende kerken gezamenlijk dienen te worden gedragen. Nadere informatie leidde tot de conclusie, dat er destijds een verdeelsleutel voor de verdeling van de onkosten is opgesteld, waarbij de Ned. Geref. Kerken 2,4 % van de gemaakte kosten zouden betalen. Blijkens de in het jaarverslag van 1986 van het CIO vermelde gegevens - een exemplaar van dat jaarverslag wordt hier bijgevoegd - bedroegen de rekeningen van 1985 en van 1986 een bedrag van respectievelijk f 152.276,99 en f 149.211,41. Welk bedrag over de afgelopen jaren nog door onze kerken moet worden betaald wordt op dit moment nagezien en gecontroleerd. De Voorzitter van Uw commissie, br. Meulink, hoopt u ter vergadering daarover nader te informeren, zodat ter zake door U een nadere regeling kan worden getroffen en het desbetreffende bedrag betaalbaar kan worden gesteld. Hij zal een en ander ook gaarne nader toelichten.

7. Antidiscriminatiewetgeving.

Maar ook niet materiële zaken ontvangen in het CIO de nodige aandacht. Een zaak, die ongetwijfeld in de komende maanden zeker aandacht zal vragen is het wetsontwerp inzake gelijke behandeling, dat nu naar mag worden verwacht, spoedig zal worden ingediend. Bekend is dat het destijds gepubliceerde voorontwerp van wet gelijke behandeling de nodige delning veroorzaakte en tot grote tegenstellingen aanleiding gaf. Op het moment waarop deze nota geschreven wordt is de inhoud van het door het kabinet in te dienen wetsontwerp nog niet bekend. Wel werden er inmiddels in afwachting van het door de regering in te dienen ontwerp, een tweetal initiatief-wetsvoorstellen ingediend van de kant van de VVD en van de kant van de PvdA. Vooralsnog, zo kan men gevoeglijk aannemen, zal de meeste aandacht zich echter wel richten op het voorstel, zoals dat van de kant van de regering zal worden ingediend, welk voorstel wel zal kunnen worden aangemerkt als een compromis tussen de standpunten van de VVD en van het CDA.

8. Tenslotte.

Uit hetgeen hierboven is vermeld, kunt U opmaken, dat er vele zaken aan de orde kwamen en ongetwijfeld nog zullen komen. Zeker nu ook van de kant van de regering, mede met behulp van de Commissie Hirsch Ballin, het beleid m.b.t. de relaties tussen overheid en kerken geheel opnieuw wordt bezien en ook tot vrij ingrijpende wijzigingen kan leiden. Uiteraard zal ook Uw commissie van zijn kant trachten U zoveel mogelijk en zo tijdig, als dat mogelijk is, op de hoogte te houden.

Bijlage 21: Voorstel van de Kerk van Rotterdam-Overschie ten aanzien van een landelijke regeling voor ondersteuning aan financieel hulpbehoevende kerken (code 28.1)

De Nederlands Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Overschie stelt aan de Landelijke Vergadering te Dronten 1988 voor:

EEN LANDELIJK DEPUTAATSCHAP VOOR HULPBEHOEVENDE KERKEN IN TE STELLEN WAARBIJ INDIVIDUELE KERKEN - MET GUNSTIG ADVIES VAN HUN REGIO OF REGIONALE DEPUTATEN - OM STEUN KUNNEN AANKLOPPEN.

De kerkeraad overweegt, dat weliswaar een ongeveer gelijklopend voorstel van de regio Enschede-Zwolle door de Landelijke Vergadering

van Enschede 1985/86 werd verworpen (Acta art. 101), maar dat - gezien de stemverhouding van 18 tegen 17 - heroverweging zinvol lijkt.

In afwijking van bovengenoemd voorstel van de regio Enschede-Zwolle staat de kerkeraad geen classicale, maar een plaatselijke steunaanvraag voor:

- a. omdat dit de kerkeraad principieel juister lijkt;
- b. omdat kleinere regio's geen regionale deputaten kennen;

Wanneer de regio gunstig adviseert zullen ook de cijfers van eventueel regionaal verleende steun aan de te benoemen deputaten worden overgelegd.

Ter ondersteuning van bovengenoemd voorstel, legt de kerkeraad (deels in aansluiting aan bovengenoemd voorstel Enschede/Zwolle) de volgende argumenten aan u voor:

1. via een landelijk deputaatschap komt een rechtvaardiger hulpverlening en een eerlijker verdeling van lasten tot stand; voorkomen wordt dat sommige kerken zwaarder belast worden, omdat andere nalatig blijven; bij de door ons voorgestelde regeling helpen alle kerken naar rato van wat nodig is.
2. de door ons voorgestelde regeling werkt sneller en effectiever, wat de opbouw en daadkracht van de hulpvragende gemeente bevordert; voorkomen worden situaties als die optraden b.v. in Nieuwegein, waar het CGK deel van de gemeente, dat hulp inriep van CGK-deputaten, snel wist waar het aan toe was, terwijl het NGK deel het moest doen met langzaam binnendruppelende reacties; bovendien weet het CGK deel van de gemeente elk jaar wat het verwachten kan, terwijl het NGK deel dikwijls maar moet afwachten of het weer op het kollektrooster staat.
3. door het instellen van een landelijk deputaatschap wordt voorkomen dat kerken afzonderlijk tot beoordeling van de steunaanvraag moeten komen; eventueel moeten ze afzonderlijk detailinformatie inwinnen; de door ons voorgestelde regeling werkt tijd- en kosten-besparend.
4. het instellen van een deputaatschap werkt drempelverlagend voor kerken die wellicht hulpbehoevend worden; het voorkomt b.v. situaties waarin het predikantstractement sluitpost wordt op de begroting.
5. het bezwaar dat concreet geven voor een bepaalde kerk meer zou kunnen opleveren dan geven in het algemeen, kan vermeden worden als deputaten laten weten voor welke kerken welke bedragen worden gevraagd, en waarom; bovendien behoeft een hulpvragende kerk niet meer te ontvangen, dan nodig is.
6. in de huidige situatie weten de kerken in het geheel niet wat ze doen: ze weten niet hoeveel er nodig is en hoeveel iedere kerk krijgt; als niemand weet om welk bedrag het jaarlijks gaat neemt de offervaardigheid af.

Bijlage 22: Rapport van de Raad van Toezicht en Advies voor de Theologische Studie-Begeleiding (code 18.1 en 2)

A: Verslag van de secretaris

In de periode, die dit rapport overziet, september 1983 tot eind 1987, konden de voorgenomen studiedagen, 9 per cursus, en de vergaderingen van de raad, in de regel 3 per cursus, doorgang vinden.

In het laatst van de periode verhinderde een ingrijpende ziekte drs. O. Mooiweer actief deel te nemen aan het werk.

Leden van de raad bezochten 23 studiedagen en brachten daarover rapport uit.

De studie-begeleiding

De programma's van de preek-teksten en de voorgenomen lezingen werden regelmatig aan de raad voorgelegd, waarbij de studie-begeleiders aangaven wat hen tot hun keuze had bewogen. In-spreken op actuele zaken stond hun veelal voor ogen. Zo kwamen ze, om een voorbeeld te noemen, tot de keuze van Zondag 8 van de Heid. Cat. over de Drieëenheid in verband met de groeiende invloed van de Islam.

Daarnaast gaven ze ruime aandacht aan de pastorale zorg, ook voor de pastor zelf, in bv. de referaten van drs. O. Mooiweer en van ds F. van Deursen: resp. 'Uit de pastorale praktijk' en 'Salomo's wijsheid voor dominees'.

Met het oog op het beproeven van de geesten en het spreken met de vijand in de poort werden tal van (onderdelen van) boeken besproken. Uit de lijst van lezingen, die hierna volgt, is dat gemakkelijk af te lezen.

Bij de preken staat uiteraard de Heilige Schrift en haar uitleg centraal maar daarnaast wordt ruime aandacht geschonken aan de vorm en de voordracht en het doel: het heil de gemeente in haar geheel naderbij te brengen.

De exegese van het Woord Gods wordt nog eens extra beoefend op de studiedagen, die samen met de docenten en studenten van het Ned. Geref. Seminarie gehouden worden.

Ook werd een lezing gehouden over de methode van exegese.

De praktijk van het godsdienstondericht kwam aan de orde in de voordracht van de heer F. Boekelo: 'De techniek van het godsdienstonderwijs'.

De conclusie uit dit korte overzicht kan zijn, dat in de studie-begeleiding een ernstige poging wordt gedaan om de studenten veelzijdig voor te bereiden op de taak, die wacht.

Op de studiedagen, welke op zaterdag gehouden worden in het gebouw van de Theol. Hogeschool te Apeldoorn, levert een van de studenten een preekvoorstel over een opgegeven tekst en een studiebegeleider of een gastspreker een lezing. Voor elk onderdeel krijgt een tweetal studenten de opdracht zich extra in de stof in te werken, zodat ze in staat zijn de bespreking te stimuleren.

Voor de preken worden per cursus in de regel 3 teksten uit het O.T., 3 uit het N.T. en 2 zondagen uit de Heid. Cat. of artikelen uit de Ned. Geloofsbelijdenis opgegeven.

Door de begeleiders werden de volgende lezingen gehouden, in de cursus 1983/1984:

drs. H. de Jong over "Prediking en historisch-kritisch onderzoek" van dr. K. Runia; *drs. H. Smit* over "Inleiding in de ethiek" van dr. H. de Vos; *drs. O. Mooiweer* over "Iets over de geschiedenis van de Nederlands Gereformeerde Kerken"; *drs. H. Smit* over "De komst van het Koninkrijk" (m.b.t. Doop en Avondmaal) van dr. H.N. Ridderbos; *drs. O. Mooiweer* over "Verschil in homiletische aanpak.

Als gastsprekers traden op: *drs. K. van der Toorn* "Mogelijkheden en grenzen van de comparatieve methode, geïllustreerd aan de hand van Psalmen"; *mr. dr. J. Meulink* "Het Akkoord van kerkelijk samenleven" en *ds G. van den Brink* "Onze zorg voor ongeneeslijk zieken, stervenden en hun familie".

Een hele dag werd besteed aan de exegese van "De Uitverkiezingsteksten in het Evangelie van Johannes, met name de hoofdstukken 6, 13, 15 en 16 en directe omgeving" o.l.v. *drs. H. de Jong*.

In de cursus 1984/1985:

drs. H. Smit: Het beroep op de Heilige Schrift in de ethiek"; *drs. O. Mooiweer*: "De binding aan de belijdenis uit de historie belicht"; *drs. H. Smit*: "De 'God-is-dood-theologie' met een toespitsing naar D. Sölle"; *drs. O. Mooiweer*: "Theologische Praxis" van dr. H. Jonker en *drs. H. de Jong*: "De twee Messiasen".

Als gastsprekers traden op *ds W.G. Visser*: "Apocalyptiek (in Dani *drs. A.M. van Leeuwen*: "Het einde der wet"; *C. Huizinga*: "Diaconaat in een tijd van economische teruggang".

Een hele dag werd besteed aan de exegese van Hand. 7 onder leiding van *drs. H. de Jong*.

In de cursus 1985/86:

drs. O. Mooiweer: "Uit de pastorale praktijk"; *drs. H. de Jong*: "Het Oude Testament in onze tijd"; *drs. H. Smit*: "Enkele opmerkingen over het 'Entmythologiseringsproject' van Rudolf Bultmann"; *drs. H. de Jong*: "De verhouding tussen het Oude en Nieuwe Testament"; *drs. O. Mooiweer*: "S.G. de Graaf als homileet"; *drs. H. Smit*: "Enkele opmerkingen over 'bevinding'", waarin gedachten van T. Brienen, A.A. van Ruler, J.G. Woelderink, C. Veenhof en A. Janse besproken worden; *drs. H. de Jong*: "De ambten in de apostolische kerk" van dr. J. van Bruggen.

Als gastsprekers traden op *ds F. van Deursen*: "Salomo's wijsheid voor dominees" (het boek Spreuken) en *drs. H. Algra*: "Kind en Bijbel".

Op de exegesedag behandelde *ds K.H. de Groot* de Lofzang van Maria, *drs. H. de Jong* de Lofzang van Zacharias en *ds. J.D. Janse* de Lofzang van Simeon.

In de cursus 1986/87:

drs. H. Smit: "Waarom? Over lijden, schuld en God." van dr. A. v.d. Beek; *drs. O. Mooiweer*: "Doleantie en kerkelijke eenheid, mede toegespitst op de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente."; *drs. H. de Jong*: "Paulus' gebruik van Genesis 1-3 inzake de man-vrouw verhouding."; *drs. H. Smit*: "Alles is politiek, maar politiek is niet alles" van dr. H.M. Kuitert; *drs. H. de Jong*: "Verjoodsing van het christelijke geloof en bijbellezen."; *drs. O. Mooiweer*: "Kerkverlating".

Als gastsprekers traden op *drs. D. Westerkamp*: "Theologische ontwikkelingssamenwerking." en *F. Boekelo*: "Over de techniek van het godsdienstonderwijs".

Op de exegesedag sprak *ds K.H. de Groot* over "Ugaritische achtergrond van de Psalmen, *ds J.D. Janse* over Psalm 69 m.n. in het Nieuwe Testament en *drs. H. de Jong* over Psalm 105.

Verder besprak in 1987 *drs. H. Smit* nog "Het Godsbeeld van Harold S. Kushner", gaf *drs. P.J. van Kampen* "iets over de Islam" door en gaf *drs. W.G. Rietkerk* een bespreking van "Pastoraat in pneumatologisch perspectief" van dr. J.J. Rebel.

De studenten

De studiebegeleiders hanteren een ruim toelatingsbeleid. Ieder, die theologie studeert of wil gaan studeren en zich bij de TSB. meldt, mag meedoen. Als voorwaarde wordt niet gesteld, dat men van de aanvang af bewust gekozen heeft voor het predikantschap in een Ned. Geref. kerk. Voor vrouwelijke studenten en voor niet-Ned. Geref. studenten is dat niet mogelijk, zoals hun bekend is. In deze tijd zijn er voor hen echter wel mogelijkheden bij het onderwijs, in de sociale sector of op het gebied van de evangelisatie.

Uit het voorgaande mag niet geconcludeerd worden, dat er weinig betrokkenheid is bij de kerk. Deze is bij veruit de meeste studenten duidelijk aanwezig. Zo werd gerapporteerd, dat bij de behandeling van het "Akkoord van kerkelijk samenleven" een open en blijmoedige belangstelling voor eigen kerkelijk leven opviel.

Van het TSB.-werk gaat een stimulerende invloed uit, zodat de meeste studenten preekconsent aanvragen en in een later stadium een verzoek tot beroepbaarstelling indienen.

Verscheidene malen stond de raad stil bij de vraag, of het aantal (nieuwe) studenten voldoende is voor de (te verwachten) vacatures in de kerken en op de zendingsterreinen. Bij de pogingen om deze zaak wat in het vizier te krijgen bleek, dat er nog al wat onzekere factoren zijn, die het onmogelijk maken tot afgeronde conclusies te komen. Voor de eerste jaren zijn er voldoende studenten, maar de "nieuwe aanwas" is gering, zodat er in de toekomst moeilijkheden kunnen ontstaan. De raad zou dan ook graag zien, dat er wat meer eerstejaars-studenten zouden komen.

Volgens de opgave van oktober 1987 zijn in de Theol. Hogeschool te Apeldoorn 20 Ned. Geref. studenten ingeschreven. 10 van hen volgen de doctoraalstudie. Van deze 10 zijn 6 reeds predikant.

Bij het Ned. Geref. Seminarie staat 5 studenten ingeschreven, bij de R.U. te Utrecht 3, bij de R.U. te Groningen 1, bij de zaterdagopleiding te Utrecht 2 en bij Leuven 2. Totaal 33.

Behalve de 6, die reeds predikant zijn en de 2, die de zaterdagopleiding volgen, nemen ze deel aan de TBS.

In deze periode legden examenen af, c.q. deden intrede:

H.J. Bruins - Vlaardingen, S. Kadijk, J. Kiers - Rijsbergen, C. Smit - Culemborg, L.G. Compagnie - Zaandam, A.W. Vos - Heemstede en Lisse, J.B.M. Storms - Groningen, J. v. Atten - Dalfsen, G.J. Lakerveld - Haren, P. Kurpershoek - Assen, F.R. Bruintjes - pastoraal medewerker te Leerdam, J.M. Mudde - Breukelen, J.M. de Groot, G.J. Zwarts - Katwijk, A.J.C. van Baardewijk, G.V. van Eck, D. Fijan - Langerak en J. v. Es - Doetinchem-Velp.

Rapporten

De leden van de raad zijn gewend schriftelijk rapport uit te brengen van de door hen bezochte studiedag. Deze rapporten worden op de vergadering voorgelezen en besproken.

Hieronder volgen een aantal citaten.

"Wat reden tot vreugde en dankbaarheid gaf, was de betrokkenheid van de studenten bij de bespreking. Hier werd geproefd, dat jonge mensen met liefde voor Gods Woord bezig waren."

"De drie begeleiders hadden elk hun eigen inbreng, waarin ze elkaar uitstekend aanvulden." "Bij alle lof voor de preek werd de exegeese van de tekst te zwak bevonden."

"Een viertal studenten gaf op bekwame wijze er blijk van zelfstandig te kunnen exegetiseren en af en toe ook vrijmoedig van de opvattingen van ds. De Jong te durven afwijken."

"Door de di. Smit en Mooiweer werd een weg gewezen (ds De Jong was wegens ziekte niet aanwezig), hoe de preek beter had kunnen worden uitgewerkt. Al met al was het een leerzaam preekcollege."

"Door geduldige exploratie o.l.v. de drie begeleiders bleek dit gedeelte uit de belijdenis (art. 27 N.G.B.) geen 'letwat abstract artikel' te zijn, zoals de preek zei, maar een geloofsstuk, waarin de heerlijkheid van de kerk onder haar Zaligmaker en eeuwige Koning Christus enthousiast wordt geloofd en beleden."

"Op deze studiedagen wordt degelijke geestelijke arbeid verricht. Geen student kan op deze dagen ontbreken zonder zichzelf tekort te doen. Er waren vijf afmeldingen. Reden: gezinsomstandigheden."

"Het werken op deze dag, dat ik voor mezelf heel stimulerend vond, acht ik een waardevolle bijdrage aan de toerusting van a.s. dienaren van het evangelie."

"De middagvergadering was m.i. vooral waardevol, omdat een voorbeeld werd gegeven van een zorgvuldig, vergelijkend en genuanceerd exegeti-

seren van een reeks teksten vanuit een bepaalde vraagstelling. Zo leer je op een niet oppervlakkige manier schrift met schrift vergelijken en verzamel je gegevens voor een bijbelse dogmatiek en kerkelijke praktijk. Dat houdt zijn waarde, ongeacht de vraag of men het met alle conclusies eens is en die in praktijk wil brengen."

"Een combinatie met een studiedag van het seminarie is niet gek, omdat daardoor de afstand tussen de studiebegeleiding en het seminarie niet groter wordt. Alleen vroeg ik mij af, wat verscheidene schrijvers in de mededelingen van het seminarie toch steeds bedoelen met de afwijzing van de verwetenschappelijking van de theologie. Ik merkte geen verschil tussen wat onze studiebegeleiders leverden en de sprekers van de docenten van het Seminarie."

"De bijeenkomst werd ook bijgewoond door prof. Velema. Hij nam ook deel aan de bespreking."

Financiën

Gevolggevend aan het verzoek van de Landelijke Vergadering te Enschede 1985/86 d.d. 23 maart 1985 aan de Raad van Toezicht en Advies van de Theologische Studie-Begeleiding om de regeling van de vergoedingen aan de kerken van de begeleiders nader te overwegen en daarbij de bij de discussie ingebrachte vragen en suggesties te betrekken (Akta 44), kwam de Raad op 28 februari 1986, na overleg met de betreffende kerken, tot het volgende besluit:

- a. in 1986 blijft het bestaande systeem van kracht;
- b. in de overgangperiode worden de bedragen

in 1987	f 30.000,-
in 1988	f 29.000,-
in 1989	f 28.000,-
in 1990	f 27.000,-
en daarna	f 26.000,-

D.V. en met dien verstande dat deze bedragen aangepast worden aan eventuele wijzigingen in de maximale uitkeringsgrondslag van de Stichting Emeritaatsvoorziening, (SEV);
- c. de studiebegeleiders kunnen hun reiskosten ten dienste van de studiebegeleiding geheel in rekening brengen.

Dit besluit van de Raad werd door dezelfde Landelijke Vergadering goedgekeurd op 22 maart 1986, Akta 129.

Deze herziening van de vergoedingen èn het feit, dat vrijwel alle kerken hun bijdrage over 1987 voor het einde van het jaar afgedragen hebben, leiden ertoe, dat de gevraagde bijdrage per lid van f 5,- in 1986 kon teruggebracht worden tot f 4,50 in 1987 en voor 1988 tot f 4,25.

Samenstelling van de raad

Als voorzitter treedt op ds G. Roukema (regio Kampen). Het secretariaat berust bij ds C. van Leeuwen, Paltzerweg 45, 3722 JA Bilthoven, tel. 030-782997 (regio Utrecht). Penningmeester is br. J. Kooiman, Roggeakker 7, 3941 LC Doorn, tel. 03430-13664.

Verder hebben zitting in de raad: ds J.H. Veefkind (regio Alkmaar-Zaandam), prof.dr. K.R. Veenhof (regio Amsterdam-Haarlem), ds F. van Deursen (regio Harderwijk), mr.dr. J. Meulink (regio Enschede-Zwolle), ds J. Kranenburg (regio van de kerken in het Noorden), J. Roelfsema (regio van de kerken in het Zuiden), ds. G. van Atten (regio Dordrecht-Gorinchem), drs. J. van Veelen (regio Schiedam) en ds J.D. Janse (regio Den Haag).

Bilthoven, 4 maart 1988

C. van Leeuwen, secr.

B: *Verslag van de penningmeester van de Raad van Toezicht en Advies*
(code 18.2)

FINANCIEEL OVERZICHT 1987

Saldo 1 januari 1987 *f* 37.604,65

ONTVANGSTEN:

Bijdragen van de kerken	<i>f</i> 130.225,25	
Bankrente	3.835,83	
	<hr/>	<i>f</i> 134.061,08
		<hr/>
		<i>f</i> 171.665,73

UITGAVEN:

A: Afdrachten

Amsterdam-Centrum	<i>f</i> 30.719,-	
Enschede-Noord	30.719,-	
Barendrecht	30.719,-	
Theologische Hogeschool Apeldoorn over 1987/88	20.000,-	
	<hr/>	<i>f</i> 112.157,-

B. Onkosten

Reis-, vergader-, druk- werk-, secretariaats- en administratiekosten	<i>f</i> 2.195,91	
Kosten studenten, ver- nigvuldiging concept- preken, lezingen etc.	4.521,16	
Weekend 27-29 mei 1987	1.912,83	
Honorarium secretaris studenten over 1987	2.000,-	
	<hr/>	<i>f</i> 10.629,90
		<hr/>
		<i>f</i> 122.786,90

Saldo 31 december 1987 *f* 48.878,83

bestaande uit het rekening-courant saldo alsmede een termijn-
deposito bij de ABN te Doorn.

DOORN, januari 1988.

J. Kooiman, penningmeester.

Bijlage 23: Rapport Commissie Gezangen (code 17.1)

De commissie

In de periode tussen de L.V.-Enschede en de L.V. Dronten was de samenstelling van de commissie als volgt:

ds. C. Bakker, Enschede
drs. M.H.T. Biewenga, Zoetermeer
mevr. F.W. Buist, Culemborg
K. Holwerda, Winsum (Gr.)
K. Janssens, Kampen
J.H. Klein, Rijswijk
J. Mulder, Eindhoven
mevr. C.J.D. Roosjen, Groningen
G. Sneep, Koog aan de Zaan
ds. J.H. Veeffkind, Krommenie

Biewenga trad op als voorzitter, Holwerda als secretaris. K. Goudriaan, die ook tot de commissie behoorde, moest zijn deelname aan het werk beëindigen.

De opdracht

Terwille van de duidelijkheid nemen we hier de voor dit rapport relevante passages over uit de ons verstrekte opdracht (zie Akta L.V.-Enschede, punt 72, blz. 29).

De L.V. besloot:

- ten aanzien van het Liedboek voor de kerken:
 - a. het Rapport van de Gezangencommissie en de definitieve selectielijst uit het Liedboek te doen toekomen aan de kerken en in ernstige overweging van de kerken aan te bevelen;
 - b. de kerken te verzoeken haar kritiek op de definitieve selectielijst aan de Gezangencommissie te doen toekomen voor 30 juni 1986 (later gewijzigd in 28 februari 1987, zie de begeleidende brief bij de Akta);
 - c. de Gezangencommissie te verzoeken de bij haar ingekomen kritiek samen te vatten en te beoordelen én hierover een rapport met voorstellen te doen toekomen aan de eerstvolgende Landelijke Vergadering van onze kerken;
- ten aanzien van "Psalter 1980":
 - de Gezangencommissie te verzoeken een beknopte beoordeling van de bundel als geheel te doen toekomen aan de kerken;
- ten aanzien van een aanvullende bundel:
 - a. de Gezangencommissie te verzoeken haar werkzaamheden op dit punt af te ronden en een rapport/advies te doen toekomen aan de kerken;
 - b. in dit stadium geen stappen te ondernemen tot regeling van de uitgave van een aanvullende bundel."

"Psalter 1980" en Aanvullende bundel

Over de laatste twee hierboven genoemde punten kunnen we kort zijn. Conform onze opdracht hebben we zowel over de aanvullende bundel als over "Psalter 1980" rechtstreeks aan de kerken gerapporteerd. Voor wat betreft de werkwijze m.b.t. de samenstelling van de aanvullende bundel kan nog verwezen worden naar wat we daarover schreven in ons vorige rapport, zie Akta L.V.-Enschede, blz. 110-111.

Liedboek

Op 28 februari 1987, de sluitingsdatum voor het inleveren van kritiek op de selectielijst, was van vier kerken een reactie ontvangen. Eén van de vier berichtte ons zich niet in staat te achten aan het verzoek van de L.V. te voldoen.

Drie kerken tekenden bezwaar aan tegen een aantal liederen uit de selectielijst; één van deze drie stelde toevoeging van een aantal liederen voor.

Ten gevolge van het verschuiven van de sluitingsdatum voor het inzenden van kritiek van 30 juni 1986 naar 28 februari 1987, heeft onze commissie op het moment waarop we dit rapport (moeten) schrijven nog geen gelegenheid gehad zich in voldoende mate bezig te houden met de binnengekomen kritiek.

Wij stellen ons voor zo snel mogelijk na afronding van onze werkzaamheden u een vervolgrapport te doen toekomen; we hopen, dat het dan nog mogelijk zal zijn de kerken voldoende te informeren, zonder daarbij de eisen van zorgvuldigheid uit het oog te verliezen.

Met christelijke groet, namens de commissie, K. Holwerda.

Bijlage 24: Volverrapport Commissie Gezangen (code 17.2a)

Liedboek

In ons (eerste) rapport schreven we reeds, dat wij zo spoedig mogelijk een vervolgrapport zouden opstellen, waarin we ingaan op de bij ons binnengekomen kritiek uit de kerken op de selectielijst uit het Liedboek. Ons is opgedragen deze kritiek samen te vatten en te beoordelen. Wat het samenvatten betreft: een deel van de kritiek uit de kerken kan met een tweetal trefwoorden worden aangegeven:

- Alverzoening.
- Herhaling van de heilsfeiten.

In een aantal gevallen hebben we ons door de kritiek laten overtuigen, meestal echter waren we van mening, dat bepaalde passages de veronderstelde gedachte niet dwingend in zich dragen. Als voorbeeld wijzen we op gezang 25, de strofen 8 en 9. Zeker, op zichzelf genomen kunnen deze strofen verkeerd worden uitgelegd; evenwel: in het geheel van de prediking van de bijbelse boodschap en in het geheel van dit lied is deze uitleg niet voor de hand liggend.

We noemen nog een voorbeeld: gezang 300:5 heeft bij ons aarzelingen opgeroepen. Als het lied niet meer bevatte dan alleen deze ene strofe zou het niet in de selectielijst staan. We zijn echter van mening, dat het lied als geheel te waardevol is om het te laten vallen.

Zo hebben wij de bij ons binnengekomen kritiek zo goed mogelijk getracht te wegen. Als resultaat daarvan stellen wij voor 16 liederen van de selectielijst te schrappen, en er 5 aan toe te voegen.

De te schrappen liederen zijn de volgende:

52, 53, 121, 122, 139, 147, 154, 155, 165, 230, 272, 278, 289, 349, 474, 480.

De toe te voegen liederen zijn:

38, 106, 124, 437, 477.

De volledige, gecorrigeerde selectielijst treft u aan bij dit rapport.

Aanbevelingen

Wij ronden ons rapport af met het verzoek aan de Landelijke Vergadering de volgende besluiten te nemen:

1. De L.V. acht de definitieve selectie uit het Liedboek verantwoord voor het gebruik in de eredienst.

2. De L.V. zal de definitieve selectielijst (doen) publiceren.
3. De L.V. ontslaat de Commissie Gezangen van al haar taken.

Met christelijke groet, namens de Commissie, K. Holwerda.

Definitieve lijst van goedgekeurde liederen uit het Liedboek

- a. Bijbelliederen:
1, 3, 6, 7, 8, 9, 14, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 26, 27, 30, 32, 34, 38, 39,
42, 43, 43, 44, 45, 58, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 75, 76, 87, 91, 93, 95,
96, 98, 103, 106, 107, 109, 110, 114.
- b. Adventstijd:
117, 119, 120, 124, 125, 126, 127, 130.
- c. Kersttijd:
134, 135, 2136, 138, 140, 142, 145, 146, 150, 151, 152.
- d. Epifaniëntijd:
159, 168, 169.
- e. Tijd voor Pasen:
172, 173, 177, 179, 182, 187, 188, 189, 193, 194.
- f. Paastijd:
196, 197, 200, 203, 205, 207, 208, 210, 213, 215, 216, 221, 222, 223,
225.
- g. Hemelvaart:
228, 229, 235.
- h. Pinksteren:
242, 249.
- i. Trinitatis:
254, 255, 257, 258, 259.
- j. Koninkrijk Gods:
262, 266, 270, 279, 281, 284, 285, 286, 288, 291, 296, 297, 298, 299,
300.
- k. Kerk:
303, 304, 305, 310, 313, 314, 316, 317, 319, 326, 327, 328, 330.
- l. Belijdenis, doop en avondmaal:
332, 333, 334, 335, 338, 341, 350, 351, 358, 360, 365.
- m. Huwelijk:
367.
- n. Ochtend en avond:
374, 381, 384, 387, 392, 393, 396, 397.
- o. Andere liederen:
399, 401, 402, 403, 404, 406, 409, 411, 412, 414, 415, 416, 420, 423,
424, 429, 431, 432, 434, 435, 436, 437, 440, 442, 444, 445, 448, 449,
451, 456, 457, 460, 462, 465, 466, 470, 473, 476, 477, 479, 481, 487,
488.

Bijlage 25: Gezangencommissie: minderheidsrapport (code 17.3)

Dit minderheidsrapport heeft betrekking op die onderwerpen die door de meerderheid van de commissie behandeld worden in het Vervolrapport (kritiek op de selectie, aanbevelingen); de eerder uitgebrachte rapporten over de Aanvullende bundel en Psalter 1980 onderschrijf ik.

Direkte aanleiding tot het uitbrengen van dit minderheidsrapport is de kritiek van de kerkeraden van Oostzaan en Zoetermeer op liederen uit de selectie. Veel van die kritiek kan ik onderschrijven, m.n. op liederen die zijn ontstaan in de sfeer van moderne theologie. Oostzaan had dat deel van zijn kritiek ondergebracht onder de kopjes 'alverzoening' en 'toekenning heil aan armen los van verbond'. Een voorbeeld: een berijming van de profetie van Jesaja 9 (lied 25) loopt uit op: alle, alle mensen samen, die staat te zingen in het grote licht (vgl. Jes. 8:20vv). De kritiek van Oostzaan en Zoetermeer was - hoe kan het anders? - kritiek op fragmenten. Zulke fragmentarische kritiek is de ene keer sterker en meer steekhoudend dan de andere keer. Deze voorbeelden van moderne theologie in het Liedboek zijn echter met vele te vermenigvuldigen. Wie de liederen in het Liedboek serieus neemt, zal kunnen opmerken dat de zeven dichters die - én door hun originele liederen én door hun vertalingen van klassieke liederen - een zeer groot aandeel hebben gehad in het totale Liedboek (Barnard, den Besten, Muus Jacobse, Schulte Nordholt, Wit, Naastepad, Oosterhuis), in sterke mate beïnvloed zijn door moderne theologieën. Wie kennis neemt van hun andere publikaties, ontdekt dat zij daar zelf rond voor uitkomen. De tijd ontbreekt voor een uitvoerige studie op dit punt; het is bovendien de vraag of dit rapport daardoor leesbaarder zou worden. Daarom beperk ik mij tot het geven van enkele voorbeelden in een bijlage (*niet opgenomen, red.*). Voorbeelden zijn niet meer dan voorbeelden; misschien mogen ze deze en gene prikkelen tot verder onderzoek.

In de bijlage beperk ik mij tot hedendaagse teksten; daarom eerst iets over het historische liedmateriaal van het Liedboek. Daarin liggen kaf en koren door elkaar. Naast fijne liederen (b.v. uit tijden van Reformatie en Réveil) die aansluiten bij de prediking in onze kerken, treft men allerlei aan dat de opbouw van ons kerkelijk en persoonlijk geloofsleven niet kan dienen: mystiek, (ongezond) piëtisme, rationalisme soms. De liederen rondom het kerkelijk jaar zijn er vaak meer op uit ons bepaalde momenten uit Jezus' leven te laten herbeleven dan dat ze ons de Christus der Schriften tekenen. Een uitzondering hierop vormt de berijming van Jesaja 53 door Nicolaas Beets (lied 179).

Het is op z'n zachtst gezegd weinig elegant om naar de kerk te gaan met een gezangenbundel waaruit zóveel niet gezongen kan worden, dat we een selectielijstje nodig hebben als een soort omgekeerde pauselijke Index.

Het werkt ook niet. Vroeg of laat doet - begrijpelijk - de drang naar uitbreiding zich gelden. Het Liedboek voor de Kerken wordt dan langzamerhand geestelijk bezit van onze Nederlands Gereformeerde Kerken. Het vaak in dit verband gehoorde argument "we zingen ook niet alle psalmen" (m.a.w. we kunnen best het Liedboek invoeren en maar een klein deel gebruiken) deugt niet. Alle 150 psalmen kunnen gezongen worden. In het is vaak genoeg gebeurd dat psalmen die vroeger haast nooit gezongen werden langzamerhand bekend zijn geworden, terwijl omgekeerd andere, vroeger vaak gezongen, psalmen op de achtergrond zijn geraakt. Zo zal het ook gaan met een gezangenbundel: iedere kerkelijke liedbundel - zeker eentje van 491 gezangen - nodigt uit tot een 'ontdekkingsreis'. Niets menselijks is ons vreemd, en waarom zou het?

In de loop der jaren ben ik tot de overtuiging gekomen dat het Liedboek voor de Kerken niet de bundel is die onze kerken kan dienen. Ook als men de goede liederen uit het Liedboek op een rijtje zou zetten, zou blijken dat in het totaal van deze liederen de bijbelse boodschap onvoldoende tot haar recht komt. Veel van wat in de Bijbel essentieel is, wordt gemist of is door een modieuze zeef gegaan. In het Liedboek worden de accenten zó vaak anders gelegd als in onze prediking, dat we óf in een spanningsveld terechtkomen óf langzamerhand geestelijk naar het Liedboek toegroeien.

De moderne teksten zullen op jonge generaties meer aantrekkingskracht uitoefenen dan de oudere (alleen al door hun taal), en juist in die moderne teksten zijn die accentverschuivingen het grootst. In de bijlage kom ik hierop terug.

Bovendien verwijderen wij ons op deze wijze van andere kerken van gereformeerde belijdenis. Het zou triest zijn als wij in de keuze van onze liederenschat méér aansluiting zouden vinden bij kerken van de middenorthodoxie dan bij gereformeerde zusterkerken.

Het is de commissie helaas niet gelukt om met zusterkerken tot samenwerking te komen, laat staan tot een gemeenschappelijk reformatorisch liedboek. In het verleden heeft de commissie zich veel moeite gegeven om contacten te leggen met de Christelijke Gereformeerde kerkledenputaten. Het uiteengaan van de wegen (m.a.w. een verschillende waardering van het Liedboek) werd door deze Deputaten destijds als reden opgegeven voor het verbreken van het contact met onze commissie (al heeft háást van hun kant zeker een rol gespeeld).

Maar misschien is er nog iets te redden van gemeenschappelijke kerkzang (zie hieronder bij de aanbevelingen).

De keuze van de Landelijke Vergadering van Wezep 1978 was een verle- genheidsoplossing. Het was toentertijd immers niet mogelijk meer dan tien 'belaste' liederen uit het Liedboek over te nemen in een nieuwe bundel ('belaste' liederen zijn liederen waarop auteursrechten rusten). Sinds enkele jaren bestaat die mogelijkheid wél, voor landelijke kerkge- nootschappen.

De kosten van overname zijn laag.

Als tijdelijke oplossing was de keuze van Wezep nog wel te rechtvaardigen; nu moet m.i. worden omgezien naar een definitieve oplossing.

Met het oog op het bovenstaande bevel ik de Landelijke Vergadering aan een commissie in het leven te roepen met de opdracht een gezan- genbundel samen te stellen ten dienste van de Nederlands Gereformeerde Kerken en daarvoor te putten uit verschillende bronnen.

Het ligt voor de hand dat ik enkele bronnen noem. Ik doe dat met enige schroom, omdat ik zelf als lieddichter aan verschillende bundels heb meegewerkt. Toch kan ik die bundels moeilijk alleen-om-die-reden onvermeld laten.

Ik noem de volgende bronnen:

- Liedboek voor de Kerken, 1973.
- Aanvullende Liedbundel van de Ned. Geref. Gezangencommissie, januari 1987.
- Proefbundel Berijmde Schriftgedeelten voor de Chr. Geref. Kerken, sept. 1987.

Wil de bundel blijvende waarde hebben, dan moet de Liederenschat van de Kerk der eeuwen voldoende vertegenwoordigd zijn.

Met hartelijke broedergroet, J.H. Klein, Rijswijk ZH, Zondag 20 sept. 1987.

Bijlage 26: Verzoek van de Christelijke-Nederlands Gereformeerde Kerk te Almere betreffende aanvullende liedbundel (code 17.2b)

Geachte broeders,

In zijn vergadering van 9 maart 1987 heeft de kerkeraad van Almere zich onder meer bezig gehouden met de door de gezangencommissie toegezonden concept "Aanvullende Liedbundel".

Wij achten de inhoud van de conceptbundel zodanig, dat wij Uw vergadering vragen het Uwe te doen, zodat dit concept als aanvullende bundel een plaats binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken kan krijgen.

Gaarne wensen wij U Gods Zegen op Uw vergadering toe.

Met hartelijke broedergroet, namens de kerkeraad, Van Buren, scriba
10 maart 1987

Bijlage 27: Besluit aangaande de binnenlandse contacten (zie punt 48)

De Landelijke Vergadering

- heeft kennis genomen van het rapport van de commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken over haar gesprekken met Deputaten Eenheid van de Christelijke Gereformeerde Kerken
- constateert dat er, ondanks de wederzijds erkende roeping om tot eenheid te komen en ondanks de door de Commissie gerapporteerde open en broederlijke bespreking, weinig voortgang is op de weg naar die eenheid. Met name de opdracht die de vorige Christelijke Gereformeerde generale synode aan haar deputaten gegeven heeft om "steeds weer aan de orde te stellen de punten, in de Gemeenschappelijke Verklaring genoemd" leidt ertoe dat de bespreking zich steeds weer herhaalt.
- overweegt, dat het niet zo mag zijn, dat de verschillende historische achtergrond (Nadere Reformatie enerzijds en "dertiger jaren" anderzijds) en een verschillende toonzetting van de preken de verhoudingen beheersen. Het indringende woord van de apostel "Is Christus gedeeld?" behoort ons juist over deze verschillen heen te helpen.
- verzoekt de Commissie om
 1. de gesprekken met Deputaten voort te zetten en zoveel als in haar vermogen ligt de gestelde vragen te beantwoorden,
 2. de gesprekken zo mogelijk verder te leiden in een richting, die tot versterking en uitbreiding van de bestaande contacten kan leiden.
 3. andere initiatieven te ontwikkelen die de eenheid, zowel plaatselijk als landelijk, kunnen bevorderen.

Bijlage 28: Rapport van de commissie voor Radio- en T.V. aangelegenheden Dec. 87 (code 16.9)

Uw commissie kan u melden dat in de jaren na onze laatste rapportage (Nov. '84 aan de L.V. van Enschede) de uitzending van radio- en televisie-kerkdiensten geregelde voortgang kon vinden. In 1985, 86 en 87

werden de radio-diensten verzorgd door de kerken van Zwolle, Wormer, Hardinxveld-Giessendam, Enschede-Zuid, Amsterdam-West, Loosdrecht, Doorn, Ermelo en Hattem; de T.V.-diensten door de kerken van Enschede-Noord, Dronten en Utrecht.

De commissie heeft de daarvoor benodigde en aan haar opgedragen werkzaamheden verricht. Daartoe behoorde allereerst het deelnemen aan de vergaderingen van het overlegorgaan, gevormd door de afgevaardigden van de kerken die de eigen zendtijd ook gebruiken, in onderscheiding van de kerken die haar eigen zendtijd delegerden aan de stichting "De Ikon". Dit zijn dus de zgn. ZvK-kerken. (ZvK = Zendtijd van kerken): Geref. (Vrijgemaakt), de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Nederlands Gereformeerde Kerken, Baptisten en Vrij Evangelische Kerken. (De Vrij Evangelischen onttrokken zich sinds kort aan de Ikon).

In deze vergaderingen, waarbij ook altijd een vertegenwoordiger van de Ikon aanwezig is, worden in goed onderling overleg de gemeenschappelijke belangen besproken en met name ook een regeling getroffen betreffende de data en uren waarop de verschillende kerken over haar zendtijd kunnen beschikken. Aan onze kerken werden per jaar weder drie uren radio- en drie kwartier T.V. toegekend.

Vervolgens worden kerken uitgekozen en aangezocht voor een uitzending. Na het ontvangen van een bereidverklaring tot medewerking aan een uitzending wordt hiervan mededeling gedaan aan de Ikon, die volgens de gemaakte afspraken de technische verzorging behartigt; en die aan de betrokken kerk dan een technische instructie toezendt. De commissie doet aan die kerk een eigen "instructie" toekomen, met de nodige gegevens, aanwijzingen en raadgevingen. Aan de kerken en voorgangers die erom vragen wordt voorts de nodige informatie verschafte. Aan de pers wordt een bericht gezonden voor het kerknieuws; eveneens aan de stichting "De Brug" die cassette-bandjes vervaardigt en ter beschikking stelt.

Als de dienst heeft plaatsgevonden wordt kennisgenomen van de reacties die zijn binnengekomen. Gewoonlijk zijn er enkele tientallen die telefonisch contact opnemen; anderen wenden zich schriftelijk tot de predikant die vooring. Er zijn "gewoontebellers" bij en anderen die zomaar weleens een (geestelijk) gesprek met iemand willen hebben, maar ook luisteraars die ingaan op iets uit de liturgie of preek dat ze trof. Er zijn er die zeggen: "Toevallig had ik de radio aanstaan". Er zijn er ook die kritiek hebben op hetgeen gesproken is. Men uit zich soms afwijzend, bv. met de vraag: Gelooft u het zelf?" of: belerend om aan te geven hoe men "uit de Geest moet spreken"; zo vanuit de "groepen". Vaker echter ook waardierend en dankbaar dat men weer eens een goede Gereformeerde Schriftuurlijke preek mocht horen. Dit nogal eens van "verontrusten" die het in eigen kerk niet meer zien zitten en soms ook afhaken, maar dan toch nog wel graag naar een radio-preek willen luisteren. De reacties komen binnen uit allerlei kerken, Hervormd, Gereformeerd Synodaal, Gereformeerde gemeenten, Baptisten enz..

Velen bellen op omdat ze met persoonlijke problemen zitten (ruzies en veten, oorlogstrauma's, allerlei verdriet). Meerderen ook omdat ze geestelijk in de knoop zitten, en behoefte hebben aan een goed pastoraal gesprek. Blijkbaar is het zo, dat men zich gemakkelijker wendt tot een onbekende ds dan tot iemand uit de eigen omgeving.

Uit verschillende reacties blijkt wel hoezeer hetgeen wordt uitgedragen overkomt bij verhinderden en bij hongerenden onder een prediking die geen recht geestelijk voedsel geeft, en bij vervreemden van kerk en geloof en ook wel bij mensen die zich niet plachten te zetten onder de verkondiging van de ons van God geopenbaarde waarheid. Soms leidt het tot een verrassende zegen en ommekeer. Zoals bij de man die te kennen gaf sinds lang al nooit meer ter kerk te gaan, maar (nu hij deze preek

had gehoord) het vaste voornemen had weder trouw naar de kerk te gaan.

De ingang die de verkondiging langs deze weg vindt komt ook uit in de aangevraagde preken. Na een radio-dienst worden gemiddeld een 200 preken besteld; na de T.V.-diensten wat minder; bij die van onze kerken 55, 88, 97. Deze preken worden gedrukt en verzonden door personeel van de IKON, onder de benaming: "prekenbureau van de Ned. Geref. Kerken; een dienst die men aan de ZvK-kerken verleent.

Dit alles bij elkaar is wel een bewijs hoe waardevol deze weg is om het evangelie ook naar buiten toe uit te dragen. Waarbij valt te bedenken dat duizenden deze diensten volgen en meemaken. Een zaak om uitermate dankbaar voor te wezen, dat dit door de goede gunst van onze God in ons vaderland nog steeds mogelijk is, en door de overheid ons mogelijk wordt gemaakt.

Al moet hier helaas bij worden aangetekend dat de verplaatsing van de radio-diensten van radio 2 naar radio 5 en van de TV-diensten naar kanaal 3 een verslechtering betekent, en een drastische vermindering van het aantal luisteraars en kijkers tot gevolg heeft. Maar het bleek niet mogelijk deze ministeriële beschikking te keren. Echter alsnog werd aan het Beheer van de NOS door de Ikon namens de kerken het standpunt verwoord dat wij op lange termijn geen genoegen kunnen nemen met een zender zonder eigen aantrekkelijk aanbod en zonder technische gelijkwaardigheid (kanaal 5 is alleen op de middengolf bereikbaar, en niet op de FM).

Ondertussen is het wél gelukt de uitzendtijd van radio-dienst te handhaven op 5 uur n.m. Toen verplaatsing van deze uitzendingen geopperd werd stuitte dit op unaniem verzet van de ZvK-kerken. Alleen zal de TV-zendtijd waarschijnlijk moeten worden vervroegd naar 16.30 uur (voor 60 min. uitzending) en naar 16.45 u (voor 45 min. uitzending).

Wat de technische verzorging betreft kunnen we constateren dat hier-voor door de Ikon een uitstekende dienstverlening wordt geboden. Door de voorgangers van de zendende kerken werd gerapporteerd: "Alle lof"; en "de technici waren en wilden niet meer wezen dat dát" en "alle waardering voor de regisseur en zijn leiding".

Omtrent de financiën valt op te merken, dat het gevaar dreigt dat de kerken aanzienlijk minder geld voor de uitzendingen ter beschikking zullen krijgen; vanwege veranderingen die in de omroepwereld op touw staan. De kerken oefenen haar invloed uit, om dit te voorkomen. Voorlopig zou met een toeslag genoeg kunnen worden genomen, maar op de langere termijn zal een blijvend betere regeling dienen te worden getroffen.

De secretaris van de commissie maakte voor administratie enz. onkosten ten bedrage van f250,-. Verzoekte de penningmeester van de L.V. opdracht te geven dit bedrag over te maken.

Tenslotte: de commissie stelt u voor:

- de leden van de huidige commissie décharge te verlenen, (de comm. bestaat uit de volgende leden: ds C.C. Koolsbergen, ds C. van Leeuwen, M. Lok, ds Z.G. van Oene, H. Veltman, ds N. 't Hart.)

en opnieuw deputaten te benoemen met dezelfde opdracht als voorheen.

Tot deze opdracht behoort: "c. alle stappen te doen en alle maatregelen te nemen welke nodig zijn voor een goed gebruik van de aan de kerken toegewezen zendtijd".

De commissie zou u graag de vraag voor willen leggen of hiertoe ook behoort: het zoveel mogelijk bevorderen dat door tekstkeus en prediking een aansprekende evangelie-verkondiging plaatsvindt, ook voor degenen die "buiten" zijn.

De commissie meent zich hiermee van haar taak gekweten te hebben, en wenst u bij al uw arbeid Gods onmisbare zegen toe.

Met broedergroeten, namens de commissie, de secretaris, N. 't Hart

Bijlage 29: Besluit ten aanzien van tegemoetkoming in de kosten van studieboeken (bij punt 51)

De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, bijeen te Dronten,

Kennis genomen hebbend van het rapport van de Commissie Honorering predikanten/Studieschuld studenten, ingesteld door de Landelijke Vergadering van Enschede,

overwegende dat het door de commissie ingestelde onderzoek overtuigend de wenselijkheid van een tegemoetkoming in de financiering van een bibliotheek heeft aangetoond,

van oordeel dat het karakter van eventuele ondersteuning zodanig dient te zijn, dat elke kandidaat die beroepbaar gesteld is in de Nederlands Gereformeerde Kerken, voor deze ondersteuning in aanmerking komt,

besluit

- de ondersteuning vast te stellen op maximaal f 5000,-, onder overlegging van een lijst van te gebruiken vakliteratuur, goedgekeurd door de studiebegeleiders.

De uitbetaling zal geschieden, eventueel in termijnen, na de beroepbaarstelling, door de Raad van Toezicht en Advies Theologische Studiebegeleiding.

- de regeling te doen ingaan per 1 oktober 1988.

De kandidaten die beroepbaar gesteld zijn in de periode 1 jan. 1987 tot 1 okt. 1988 hebben recht op een tegemoetkoming van f 2500,-.

Bijlage 30: Besluit ten aanzien van bestaande studieschulden (bij punt 51)

De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken, bijeen te Dronten,

overwegende

- dat uit het rapport van de Commissie Honorering predikanten/Studieschuld studenten blijkt, dat er terzake van de studieschulden van dienstdoende predikanten enkele schrijnende gevallen voorkomen,

- dat genoemde commissie een algemene regeling hiervoor niet nodig acht,

besluit de Landelijke Commissie voor Hulpbehoevende Kerken te machtigen om in voorkomende gevallen, in overleg met de kerken waar betrokken predikanten dienen, een bijdrage aan die kerken te verlenen.

Bijlage 31: Regeling voor financieel beheer Landelijke Vergadering
(zie punt 52)

De Landelijke Vergadering heeft kennisgenomen van het financiële deel van het rapport van de commissie voor financieel beheer en voorbereiding L.V.

Zij overweegt, dat daarin in de overwegingen meer suggesties voor afspraken voorkomen dan in de voorgestelde conclusies.

Zij overweegt voorts, dat het gezien de aanzienlijke bedragen die per jaar omgaan wenselijk is om naast de te benoemen penningmeester ter ondersteuning en controle een financiële commissie te benoemen.

Zij besluit daarom het volgende:

1. Zij benoemt br. R.J. Niemeijer te Enschede tot landelijk penningmeester en br. J. v.d. Berg te Kampen tot plaatsvervangend penningmeester.
2. Zij benoemt de brs. F. Veltman te Kampen, K. v.d. Toorn te Apeldoorn en A. Wattèl te Hoofddorp tot leden van een financiële commissie.
3. Op voordracht van de financiële commissie vindt (her)benoeming van de leden en de penningmeester plaats door de Landelijke Vergadering.
4. Het moderamen geeft na afloop van de Landelijke Vergadering aan de penningmeester op welke commissies zijn ingesteld en welke personen daarvan deel uitmaken.
5. De onder 4. bedoelde commissies doen hun rapport aan de Landelijke Vergadering vergezeld gaan van een begroting voor de periode tot de daaropvolgende Landelijke Vergadering. De financiële commissie is bevoegd daarvoor richtlijnen te geven.
6. De commissiebegrotingen verwerkt de penningmeester in een begroting voor de kosten van de lopende vergadering en alle verplichtingen tot aan de volgende. Deze begroting dient hij, tegelijk met zijn verslag over de voorgaande periode, in. Bij deze begroting behoort een voorstel voor de omslag per ziel/per jaar in de komende periode.
7. Op één van de laatste zittingen van de Landelijke Vergadering brengt de penningmeester een financieel verslag uit over de periode tot aan deze vergadering, dat gecontroleerd is door de financiële commissie. Op voordracht van deze commissie verleent de Landelijke Vergadering de penningmeester décharge voor het gevoerde beleid.
8. De penningmeester is bevoegd tot incasso van de vastgestelde omslag en tot betaling van de ingediende declaraties tot het bedrag, waarvoor de begroting dekking biedt. Uitbetalingen die daarboven uitgaan zijn mogelijk na toestemming van de financiële commissie.
9. Declaraties voor de kosten van commissievergaderingen worden door de samenroeper of secretaris van een commissie zo mogelijk binnen één maand, maar uiterlijk 1 jaar na dato ingediend, na akkoordbevinding en flattering. De leden van de commissie declareren hun kosten ter vergadering bij de samenroeper of secretaris. Deze beoordeelt of de kosten zoveel mogelijk beperkt zijn, bijv. door samen te reizen.
- 10 Tegelijk met de acta wordt aan alle kerken een exemplaar van het financieel verslag en de begroting toegestuurd. Mochten de kosten lager resp. hoger zijn dan geraamd in de aangenomen begroting, dan is de penningmeester na goedkeuring door de financiële commissie gemachtigd, de vastgestelde aanslag te herzien. Een en ander onder behoorlijke verantwoording aan de kerken.

- 11 De kerken wordt verzocht om er zorg voor te dragen dat uit de overmaking van gelden blijkt uit welke kerkelijke gemeente de betaling afkomstig is.
- 12 Bij onenigheid over uitbetalingen beslist de financiële commissie.

Bijlage 32: Regeling voor voorbereiding Landelijke Vergadering (bij punt 52)

De Landelijke Vergadering te Dronten heeft kennisgenomen van deel B van het rapport van de commissie voor financieel beheer en voorbereiding L.V.

Zij constateert dat in dit rapport goede voorstellen zijn gedaan m.b.t. het voorbereiden van de Landelijke Vergaderingen.

Zij overweegt dat het onder punt 1 in het rapport genoemde niet noodzakelijkerwijs die winst oplevert als wordt voorgesteld en besluit t.a.v. dit punt art. 38 lid 1 van het Akkoord van Kerkelijk Samenleven te handhaven.

Voorts besluit de Landelijke Vergadering het volgende:

1. De 1e zitting van een Landelijke Vergadering wordt gehouden op de 2e zaterdag in maart van het jaar, waarin de Landelijke Vergadering is bijeen geroepen.
2. De roepende kerk voor een volgende Landelijke Vergadering wordt op de laatste zitting van een Landelijke Vergadering aangewezen.
3. Inzending van stukken
 - a. Uitgaande van de eerste zitting op de 2e zaterdag in maart dienen in eerste termijn alle rapporten van commissies en stukken van kerken vóór 1 maart voorafgaande aan het jaar, waarin een Landelijke Vergadering wordt gehouden, te worden ingezonden.
 - b. Voor het inzenden van aanvullende rapporten en stukken van kerken, die door omstandigheden niet vóór 1 maart konden worden verstuurd, is er in tweede termijn gelegenheid tot 1 oktober daaropvolgend.
 - c. Commissies sturen hun rapporten uitsluitend aan de roepende kerk. De roepende kerk draagt zorg voor doorzending aan de kerken en/of de pers. Aan deze laatste echter niet eerder dan dat de kerken de rapporten hebben ontvangen.
 - d. Stukken en rapporten, binnengekomen na 1 oktober, zijn niet ontvankelijk, tenzij de Landelijke Vergadering anders beslist.
 - e. In verband met de codering en mede ter voorkoming van onnodige belasting van de roepende kerk dienen rapporten, stukken etc. te worden ingezonden volgens het voorbeeld dat door de roepende kerk tijdig aan alle commissies en aan alle kerken wordt toegezonden.
4. Het moderamen van de Landelijke Vergadering wordt verkozen volgens het in Dronten vastgestelde verkiezingsreglement.
5. De namen van de afgevaardigden van de regio's dienen vóór 1 december, voorafgaand aan de Landelijke Vergadering, doorgegeven te worden aan de roepende kerk.

Bijlage 33: Verkiezingsreglement voor het houden van verkiezing voor het moderamen van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken (bij punt 52)

- Art. 1: Voor de functie van 1e praeses, 2e praeses, 1e scriba en 2e scriba zullen *aparte stemmingen* worden gehouden.
- Art. 2: *Alle afgevaardigden* voor de verschillende regio's zijn *verkiezbaar*.
- Art. 3: Per functie kunnen *maximaal drie stemmingen* plaats vinden.
- Art. 4:
1. De *eerste* stemming is *vrij*.
 2. Bij de *tweede* stemming wordt een keus gemaakt uit de vier personen, waarop in de eerste stemming de meeste stemmen zijn uitgebracht.
 3. Bij een eventueel noodzakelijke *derde* stemming kan slechts gestemd worden op één uit ten hoogste twee kandidaten, waarop bij de tweede stemming de meeste stemmen zijn uitgebracht.
- Art. 5: Hij, die bij eerste of tweede stemming tenminste de helft + 1 van het aantal uitgebrachte geldige stemmen op zich heeft verenigd, is *verkozen*.
- Art. 6: Degene, waarop in de *derde* stemming het hoogste aantal geldige stemmen is uitgebracht, is *verkozen*.
- Art. 7: In geval bij de *derde* stemming de stemmen staken is de oudste in jaren *verkozen*.
- Art. 8: Per stembriefje dient slechts één naam te worden vermeld. Bij vermelding van meer dan één naam is die uitgebrachte stem *ongeldig*.
- Art. 9:
1. *Blanco* stemmen behoren wel tot het aantal uitgebrachte *geldige* stemmen.
 2. Het aantal blanco stemmen mag het aantal op de kandidaten uitgebrachte stemmen niet overtreffen. Is zulks wel het geval, dan zal *nader beraad* met de vergadering plaatsvinden.
- Art. 10:
1. Ongeldige stemmen behoren wel tot het aantal uitgebrachte stemmen, maar tellen niet mee.
 2. Indien enige twijfel rijst t.a.v. de op een stembriefje vermelde naam, is deze stem *ongeldig*.
 3. Bij een verkiezing uit twee of meer personen met dezelfde achternaam, dient een nadere aanduiding gegeven te worden.
- Slotbepaling: In gevallen waarin dit reglement niet voorziet, beslist de vergadering.

Bijlage 34: Overzicht financiën landelijk kerkverband over de periode 1 juni 1986 tot en met 31 december 1988 (bij punt 52)

<i>Saldo</i> geldmiddelen per 1 juni 1986			<i>f</i> 27.575
<i>Ontvangsten 1986-1988</i>			
bijdragen kerken in 1986 (vanaf 1 juni)	<i>f</i>	43.445	
bijdragen kerken in 1987	<i>f</i>	26.200	
bijdragen kerken in 1988	<i>f</i>	42.245	
	<i>f</i>	<u>111.890</u>	
ontvangen renten 1986-1988	<i>f</i>	<u>3.710</u>	<i>f</i> 115.600
			<i>f</i> 143.175
<i>Uitgaven 1986-1988</i>			
1. kosten activiteiten en bijdragen van vóór 1987:			
- bijdrage G.O.S. over 1983 t/m 1986	<i>f</i>	27.905	
- bijdrage C.I.O. over 1981 t/m 1986	<i>f</i>	12.516	
- drukkosten akta L.V. Enschede	<i>f</i>	<u>9.640</u>	
	<i>f</i>	50.061	
2. kosten commissies 1986-1988:			
- Geestelijke Verz. Milit.	<i>f</i>	1.184	
- Contact Hoge Overheid	<i>f</i>	273	
- Financiën	<i>f</i>	160	
- Contact en samenspreking andere kerken	<i>f</i>	8.137	
- Steunbehoevende kerken	<i>f</i>	53	
- Radio- en TV-aangelegen.	<i>f</i>	250	
- Openstelling diakenambt voor zusters	<i>f</i>	2.127	
- Aanvulling gezangenbundel	<i>f</i>	2.672	
- Rechtspositie predikanten	<i>f</i>	<u>1.724</u>	<i>f</i> 16.580
3. bijdrage in de kosten van de G.O.S. over 1987	<i>f</i>		6.202
4. reiskosten buitenlandse vertegenwoordigingen:			
- Zuid Afrika	<i>f</i>	3.634	
- Frankrijk	<i>f</i>	<u>618</u>	<i>f</i> 4.253
5. kosten L.V. Dronten 1988:			
- voorbereiding,			
drukwerk en porti	<i>f</i>	6.298	
- reiskosten	<i>f</i>	9.817	
- vergaderkosten	<i>f</i>	4.855	
- kosten moderamen	<i>f</i>	1.930	
- kosten archivaris	<i>f</i>	600	
- kosten penningmeester	<i>f</i>	<u>593</u>	<i>f</i> 24.093
			<i>f</i> 101.188
<i>Saldo</i> geldmiddelen incl. verstrekt voorschot per 31 december 1988			<i>f</i> 41.987
Nog te vorderen bijdragen van kerken over 1988 per 31 december 1988			<i>f</i> 6.500
			<i>f</i> 48.487
Nog te betalen kosten per 31 december 1988 (getaxeerd):			
- drukkosten akta L.V. Dronten 1988	<i>f</i>	12.000	
- bijdrage C.I.O. over 1987 en 1988	<i>f</i>	<u>10.000</u>	<i>f</i> 22.000
<i>Beschikbaar saldo</i> geldmiddelen per 31 dec. 1988			<i>f</i> 26.487

Enkele toelichtingen bij het financiële overzicht 1986-1988:

- *bijdrage kerken:*
de bijdrage per ziel bedroeg in 1986 f 1,50, 1987 f 1,25, 1988 f 1,25
- *bijdrage aan de G.O.S.:*
In 1986 is pas over de jaren 1983 tot en met 1986 (4 jaren) bijgedragen en wel f 27.905; in 1987 is over 1987 bijgedragen f 6.202; over 1988 wordt ingevolge besluit L.V. Dronten 1988 niet bijgedragen.
- *bijdrage C.I.O.:*
deze afkorting staat voor Commissie Interkerkelijk Overleg, in welke commissie onze kerken participeren; de bijdrage is ook met vertraging doorberekend; in 1988 is ons aandeel betaald in de kosten over de jaren 1981 tot en met 1986 en wel f 12.516; over 1987 en 1988 is nog niets betaald.

Begroting kosten 1989 tot en met 1991

De begroting van de kosten over de periode 1989 tot en met 1991 moet nog worden opgesteld.

De Financiële Commissie stelt deze totale begroting op nadat de voorzitters van de door de L.V. Dronten 1988 ingestelde commissies een raming hebben gemaakt van de commissiekosten. Door het moderamen L.V. Dronten 1988 is bepaald welke buitenlandse vertegenwoordigingen er zullen zijn in de jaren 1989-1991. In de begroting 1989-1991 moet rekening worden gehouden met een Landelijke Vergadering in 1991.

Op grond van een eerste raming van de kosten 1989-1991 heeft de Financiële Commissie besloten om de bijdrage van de kerken over 1989 vast te stellen op f 1,25 per ziel. Met brief d.d. 2 januari 1989 is dit aan de kerken medegedeeld.

Penningmeester

Broeder R.J. Niemeijer uit Enschede fungeert als permanente penningmeester van de Landelijke Vergaderingen van de Nederlands Gereformeerde Kerken, zij het dat deze benoeming periodiek opnieuw bekrachtigd moet worden of beëindigd. Als plaatsvervangend penningmeester treedt op broeder J. van de Berg uit Kampen. Op grond van de door de Financiële Commissie ingestelde controle van het financiële overzicht 1986-1988 heeft de Financiële Commissie aan het moderamen L.V. Dronten 1988 voorgesteld om de penningmeester de déchargeren voor het gevoerde beleid in de genoemde periode.

De Financiële Commissie,
K. van der Toorn, secretaris
F. Veltman
Mr. A. Wattèl, voorzitter.
26 januari 1989.

(Noot van het moderamen: de voorgestelde décharge kan op grond van de onder ons gangbare regelingen pas verleend worden door de volgende Landelijke Vergadering)

Bijlage 35: Overzicht van de samenstelling van de commissies, ingesteld door de Landelijke Vergadering (bij punt 53)

(De voorzitter of samenroeper van elke commissie is onderstreept)

Commissie voor de geestelijke verzorging van militairen

Maj. Mr. C.H. Blok, Soest
G.S. van der Bijl, Ugchelen
Ds. J. Goudzwaard, Nijkerk
Mr. E.J. Groenevelt, Voorschoten
Eltn. P.C. van Helden, Apeldoorn
Kap. P.U. van 't Hoff, Beusichem
Kol. b.d. P. Smit, Alphen a.d. Rijn
Kol. b.d. B.H. van Wijk, Apeldoorn
Ds. J.A. de Vries, Culemborg

Wst 48. 3861 L x Nijk

Commissie voor contact met de Hoge Overheid

Mr. E.J. Groenevelt, Voorschoten
Ir. A. Kadijk, Dronten
Ds. J.H. Kamerbeek, Bunschoten-Spakenburg
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
Prof. Dr. J.J. Oostenbrink, Utrecht

751355
getuifertsingel 206 E

Financiële Commissie Nederlands Gereformeerde Kerken

K. v.d. Toorn, Apeldoorn
F. Veltman, Kampen
Mr. A. Wattel, Hoofddorp

Oostzee st 5 8262 ER k

Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken

Ds. C. Bakker, Enschede
A.P. de Boer, Nijkerk
T. Bouterse, Capelle a.d. IJssel (sec.)
Ds. A. v.d. Dussen, Eindhoven
Ds. J. Horsman, Dordrecht
Ds. H.J. v.d. Kwast, Heerde
Ds. K. Muller, Heerenveen
Ds. J.C. Schaeffer, Apeldoorn
Prof. Dr. Ir. E. Schuurman, Breukelen
Ds. J. Stuy, Kampen
F. Veltman, Kampen
P. Wassenaar, Rotterdam
Ds. W. Smouter, Rijswijk (sec.)

Lelysmaat 407
8265 BE

Commissie Steunbehoevende kerken

L. Eland, Maassluis
Ds. G. Roukema, Ede
Ds. H. Stolk, Kampen
H. v.d. Weerd, Maarheeze
H. Steegstra, Haren

Rotterdam 25
3141 SJ

Commissie voor Radio en T.V. aangelegenheden

Ds. J. de Jonge, Hengelo
Ds. C.C. Koolsbergen, Ermelo
Ds. C. van Leeuwen, Bilthoven
M. Lok, Zwolle
Ds. Z.G. van Oene, Zwolle
H. Veltman, Kampen

Wipshikkerallee 5
8023 DR

Commissie openstelling diakenambt voor de zusters der gemeente

Ds. L.W.G. Blokhuis, Wapenveld
Ds. L.G. Compagnie, Zaandam

Ds. A. v.d. Dussen, Eindhoven
Prof. Dr. H.G. Geertsema, Eck en Wiel
Mw. R. Meijer-Kuiper, Bussum
Ds. J.M. Smelik, Nieuwegein
Ds. H. Smit, Barendrecht
Mw. M. Vrijmoeth-de Jong, Zwolle
Ds. M.R. v.d. Berg, Utrecht (sec.)
Ds. W. Borgdorff, Doorn (sec.)
Ds. K.H. de Groot, Bunschoten-Spakenburg (sec.)
Ds. A.M. van Leeuwen, Deventer (sec.)

*Neumannlaan 3
5624KL*

Commissie Aanvullende Gezangenbundel

Ds. M.H.T. Biewenga, Emmeloord
J.H. Klein, Rijswijk
Ir. J. Mulder, Eindhoven
Drs. G. Sneep, Koog a.d. Zaan

*Abelenlaan 19
8302CS*

Overige benoemingen:

Vertegenwoordiging in het R.C.O.B.

Ds. W. Borgdorff, Doorn
Ds. J.H. Veefkind, Krommenie

Vertegenwoordiging in het C.O.G.G.

Ds. H.J. v.d. Kwast, Heerde
Ds. Z.G. van Oene, Zwolle

Penningmeester Landelijke Vergadering

R.J. Niemeijer, Rietmolenstraat 98, 7512 XX Enschede

X Landelijk Archivaris

D. Smits, Koekoekstraat 25, 3136 XP Vlaardingen

Alfabetisch register op trefwoorden

Dit register bevat de trefwoorden die nodig zijn voor een snel raadplegen van de gegevens in deze Akta. De cijfers verwijzen naar de paginanummers. Cijfers onder de 24 duiden op de verslagen, daarboven op bijlagen.
Waar nodig is een onderverdeling per trefwoord gemaakt.

Afgevaardigden	3, 25
Akta, uitgave	23
Amerika, C.R.C.	68
Amerika, O.P.C.	18
Archief, Landelijk	4
Australië, Ref. Churches	69
Benoemingen	21, 114
Binnenlandse kerken	14, 19
- besluit	105
- commissierapport	82
Buitenlandse kerken	11
- commissierapport	67, 72
- voorstel (= besluit)	71
C.I.O.	15, 18, 88
Chr. Geref. Kerken	14, 82, 105
- brief van	80
Commissies, overzicht	114
Financieel beheer	21, 109
Financiën, overzicht landelijke	112
Frankrijk, E.R.E.I.	12, 70
Gasten van andere kerken	11
Gezangen	19
- aanvullende bundel	20, 105
- commissierapport	100,101
- minderheidsrapport	103
- selectielijst	102
G.O.S.	5, 13
- besluit	33
- commissierapport	31
Hoge Overheid, contacten met	15, 87, 90
Honorering predikanten	8, 61
Hulpbehoevende kerken	17, 93
Ingekomen stukken	7, 9, 11, 15, 17
Militairen, G.V.	4, 26, 28
Moderamen, samenstelling	3, 7
- machtiging	23
- verkiezingsreglement	111
Nieuw-Zeeland, Ref. Churches	69
Opening L.V.	3
Penningmeester L.V.	4
Personalia	3, 6, 17
Radio en T.V.	20, 105
Reiskosten afgevaardigden	3

Roepende kerk	23
S.I.B.A.	9, 62
Selectielijst gezangen	102
Sluiting L.V.	23
Soemba	12, 17, 70
Studieschuld	16, 20, 61
- besluiten	108
T.S.B.	18, 94
- financieel verslag	99
Telegram Koningin	5
Toelating predikanten uit het buitenland	13, 71
Verkiezing moderamen	3, 7
Verkiezingsreglement	111
Vorbereiding L.V.	21, 110
Vrouw in diakenamt	6, 9, 10, 16
- besluit	63
- commissierapport	34
- rapport Eindhoven	39
- rapport Harderwijk	50
- voorstel Kampen	63
- voorstel ds. Smouter	65
- voorstel Noord Nederland	66
Zuid-Afrika, G.K.S.A.	11, 13, 67, 72, 79
- "Kandelaar-gemeente"	17
- Sinode Middellande	13, 68, 77